

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 33
38 – 39/2018
22. september 2018

Cena 1,- €

Ludo Štúr

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

V HISTÓRII NEEXISTUJÚ NEZAUJÍMAVÉ KAPITOLY
Strana 4.

JED NOVIČOK OTRÁVIL CELÝ STARÝ KONTINENT
Strana 6.

PREZIDENTOMÁNIA SA UŽ VÝRAZNE ROZBEHLA
Strana 9.

KEĎ JAROSLAV HAŠEK BRÁZDIL SLOVENSKOM
Strana 11.

SLOVANOV ZDOBILI VZDELANOSŤ I TRADÍCIE
Strana 12.

SLOVO O SLOVENSKU

Stat' sa majstrom sveta a olympijským víťazom, aby vás potom obvinili z dopingu a znehodnotili všetky vaše obrovské úspechy, to musí zamávať aj najsilnejšou osobnosťou. Striebro má niekedy cenu zlata. Získať na európskom šampionáte v chôdzi mužov na päťdesiat kilometrov takýto cenný kov, nedokáže každý. Matej Tóth, tento tridsaťpäťročný rodák z Nitry, v súťaživosti a v celkovom prístupe k životu je priam dokonalý vzor Slováka...

Vlastenectvo vnímam aj prostredníctvom takýchto vrcholových športovcov, ktorí nikdy nezabudnú zdôrazniť, akí sú hrdí na svoju vlasť. Ernest Hemingway napísal úžasnú vetu: „Svet je krásne miesto a stojí za to na ňom žiť.“ A ak je svet krásne miesto, Slovensko je skutočne pravé miesto na život. Možno práve tento pocit chýba našej mladšej generácii, ktorá sa skôr drží postojá rímskeho básnika Horatia, ktorý odporúčal: „carpe diem“ – využi deň, užívaj život. Užívajú si, ale Horatia väčšina nepozná... Mnohí naši národovci a osvietení ho čítali v origináli (!).

Sme síce malá krajina, ale s veľkým osobnostným potenciálom. Máme svoju jedinečnosť i rôznorodosť. Byť vlastencom neznamená poznať dnešné tzv. celebrity, ktoré skôr či neskôr upadnú do zabudnutia, ale vynikajúce osobnosti, ktoré dokázali pohnúť aj dejinami, zanechať v nich výraznú stopu. A predsa sa o mnohých dozvedáme len sprostredkovaním. Vlastenec akceptuje minulosť, vie sa neraz poučiť a má na čom budovať svoju prítomnosť. Je to dlhodobý zápas nielen o slobodu, ale aj o identitu, o stotožnenie sa s krajinou, v ktorej žijeme, máme svoje rodiny a prácu.

Mnoho múdrych a nadaných mladých Slovákov odchádza do zahraničia – iba niektorí sa aj vrátia domov. Keď hovorím o nádhernom pociť štastia byť súčasťou spoločenstva Slovenska a Slovákov, očakávala by som možno viac pozitívnych slov aj od športovcov, ktorí našu vlasť reprezentujú. Nie všetko na športoviskách je komerčne zamerané, športový život a kariéra nie je len honba za peniazmi... Preto si berme príklad trebárs aj od úžasnej biatlonistky Kuzminovej, ktorej správanie svedčí o vďačnosti, že môže žiť na tomto krásnom kúsku zeme, ktorému hovoríme náš domov, naša vlasť.

Eva SISOVÁ

ISSN 0862-8823
39
9 770862 882007

Základné školy na slovenskom juhu bude zakladať samostatne aj štát

Riešenie v súlade s matičným návrhom

Text a foto: Margaréta VYŠNÁ

Ak rodičia na jazykovo zmiešaných územiach Slovenskej republiky prejavia záujem o základnú školu s výučbou v štátnom jazyku a samospráva nebude schopná založiť ju, štát prevezme zriaďovateľské kompetencie a školu založí bez ohľadu na počet záujemcov – žiakov – a podľa záujmu o vyučovací jazyk. V tomto duchu odznelo riešenie predsedu vlády SR Petra Pellegriniho na stretnutí v Rohovciach (okr. Dunajská Streda) s rohovskou samosprávou a rodičmi. Reagoval tak na problémy okolo založenia základných škôl s výučbou v štátnom jazyku v dunajskostredskom okrese. Návrh predsedu vlády je v súlade s matičným riešením stavu škôl v okrese.

Rada výboru Matice slovenskej pre jazykové a školské otázky ako poradný orgán vyvinul úsilie o riešenie vzniknutej situácie v okrese Dunajská Streda, stretol sa s dotknutými rodičmi, navrhol vlastné riešenie a predložil ho predsedovi vlády. Na pracovnom stretnutí v Rohovciach začiatkom septembra padlo mnoho absurdných výhovoriek zástupcov samosprávy, ako sa nedá, nedá a nedá. Zverejnené vyjadrenia na rôznych webových stránkach hovoria prečo – strach z poslovenčovania Slovenska, tzv. slovakoľubia. Všetko bolo dosiaľ v poriadku, pre maďarské deti bola zabezpečená výučba v materinskom jazyku v blízkosti svojho bydliska so záručenou maďarskou výchovou, slovenské deti boli vytlačené do vzdialenejších severných oblastí. Slovenské školy tento stav izolovanosti, neznalosti a odporu k štátnemu jazyku zmenia.

JASNÝ POSTOJ

Predsa vlády vyslovil na stretnutí jasné stanovisko – ak sa starostovia obcí v dunajskostredskom okrese nedohodnú do dátumu určeného ministerstvom školstva, kde akú školu a s akým vyučovacím jazykom zriadi, odbor školstva Okresného úradu v Trnave na základe záujmu rodičov zriadi požadovanú školu. Novelizácia príslušného zákona by

Rohovce vraj majú patriť iba Rohovčanom. Potom by sa mohli „oprášiť“ aj transparenty: Slovensko Slovákom, Komárno komárom...

sa mohla dostať do Národnej rady SR ešte na jeseň tohto roka. Spádovú základnú školu s výučbou v štátnom jazyku by tak mali mať slovenské deti už od nasledujúceho školského roka. Novelizácia zákona pomôže aj slovenským školám v Šamoríne, ktoré sú už preplnené, a ďalším oblastiam, kde je podobná situácia ako v okrese Dunajská Streda. V súčasnosti platí zákon, že štát môže zriadiť plne organizovanú základnú školu, ak rodičia záväzne zahlásia tridsať detí do prvého ročníka základnej školy.

Rodičia dunajskostredského okresu sú vďační za záujem a pomoc kompetentných orgánov, situáciu budú však považovať za vyriešenú až po schválení zákona. Rada VMS požaduje aj preventívne opatrenia – postupný prechod viacerých školských kompetencií zo samospráv na štát a trvalú osvetu o potrebe výučby v štátnom jazyku na zmiešaných územiach. Ak vzniknú nové triedy s výučbou v štátnom jazyku v budovách menšinových škôl, mali by mať vlastnú právnu subjektivitu, inak ich opäť zmetie politický

záujem maďarstva. Nové slovenské školy budú prospešné aj pre maďarskú menšinu, na slovenskú školu v obci alebo jej okolí si zvyknú a po čase svoje deti do nej aj zapíšu. Štát je napokon povinný vytvoriť vhodné podmienky a možnosti na vzdelávanie v štátnom jazyku.

VĎAČNOSŤ RODIČOV

Stav školstva na jazykovo zmiešaných územiach Slovenska hodnotíme ako katastrofálny, ak deti s materinským slovenským jazykom navštevujú škôlky s výchovným maďarským jazykom. Co je prípad aj rohovských a iných detí na slovenskom juhu, kde je problémom založiť rovnako ako základné školy škôlku s výchovným slovenským jazykom. Pričom v týchto škôlkach na rozdiel od slovenských prebieha skutočná veľkomaďarská výchova. Matica slovenská upozorňuje na túto situáciu už od deväťdesiatich rokov. Len vďaka silnej dávke tolerantnosti (ktorá paradoxne v tomto prípade vôbec nie je namieste), odhodlania, obetovania a podstupenia rizika konfliktov rôzneho druhu sa dokáže slovenský živel „prekopať“ a znovu usídiť aj v týchto najizolovanejších končinách Slovenska. Chcú pracovať, mať rodinu a udržať si svoj jazyk – aké (napohľad) jednoduché.

3 OTÁZKY PRE:

Martina ŠKUBANA, pedagóga hudby v Košiciach, Odoríne a Poprade

Je na učiteľoch, aby vzbudili záujem žiakov

• Vyučujete hudbu v Košiciach, Odoríne aj v Poprade, určite máte poznatky, aká je úroveň hudobnej gramotnosti našich detí a mládeže.

Potrebné je trochu hudobného sluchu, aspoň trošku talentu, ale najväčšiu úlohu vo vedení dieťaťa zohrávajú rodičia, ktorí prihlásia svojho miláčika na nástroj. A hoci sú začiatky neraz ťažké a ozaj treba veľa trpezlivosti na cvičenie, rodičia nesmú poľaviť, ale ustrážiť, aby dieťa hru na nástroji cvičilo. Je na nás učiteľoch, aby sme vzbudili záujem, vedeli individuálne pristupovať, správne motivovať a aby sa deti na hodiny tešili.

• Hudobná výchova je v súčasnosti výučba na hudobný

nástroj alebo je jej súčasťou aj nejaká forma teórie hudby v primeranej podobe k detskému veku?

Hudobná výchova v školách spočíva v učení ľudových piesní a dejín hudby. Detičky sa teda dozvedia základné veci o slávnych autoroch minulých čias. Dobrý učiteľ porozpráva zaujímavé zážitky zo života autorov a pustí ukážky tých najlepších diel. A veľmi dobrý učiteľ, ktorý má svoju prácu rád, si dá záležať na tom, aby vedel aj „pikošky“ zo života skladateľov. Keď spustím Turecký pochod na gitare, nechcú ma pustiť z triedy...

• Čo deti a hudobná klasika – Čajkovskij, Bach, Mozart

– je jej produkcia ešte v súčasnosti pre deti a mladých ľudí príťažlivá?

Ak učí učiteľ, ktorého majú deti radi, a vie im učivo podať zaujímavou formou, deti tie príbehy hlcú. Rozprával som raz príbeh o Mozartovi, a keď som po pätnástich rokoch stretol svojho bývalého žiaka na ulici, pripomenul mi, že tú hodinu si stále pamätá. Príbeh Mozarta je dojímavý aj príťažlivý, ak ho tak učiteľ dokáže podať. V zásade platí, že učiteľ musí svoju prácu milovať a k deťom pristupovať ako k vlastným. Deti okamžite vycítia, čo je úprimné – zo srdca, a čo je umelé a naučené. A dajú to učiteľovi aj riadne pocítiť.

Zhovárал sa Štefan ZLATOŠ
Foto: archív M. Š.

Matica slovenská ostro protestuje proti novému logu hokejistov

Štátne symboly nie sú na hranie

Eva ZELENAYOVÁ – Foto: logo SZLH

Slovenský zväz ľadového hokeja si urobil štát v štáte. Modifikoval štátny znak, v ktorom nahradil trojvršie hokejkami, a dvojramenný kríž šikmo zrezal na hornom i dolnom okraji. Ak bude tento akože inovatívny vírus pokračovať, slovenskú výpravu na olympijských hrách nebude možné identifikovať.

Aktivita zväzu vyvolala búrlivú odozvu verejnosti a vyjadrila sa aj Matica slovenská. Vo svojom stanovisku uvádza: „Predsedníctvo Matice slovenskej s počudovaním prijalo informáciu o výmene štátneho znaku za nové hokejové logo na reprezentačných dresoch slovenských hokejistov. Odstránenie štátneho znaku na dresoch považuje za stratu úcty k slovenskej štátnej symbolike. Matica slovenská je zásadne proti nahradeniu štátneho znaku na dresoch slovenských hokejových reprezentantov novým logom a očakáva, že SZLH prehodnotí tento bezprecedentný počin a modifikáciu symbolu Slo-

venskej republiky nepoužije.“ V stanovisku tiež pripomína, že podľa zákona o štátnych symboloch a ich používaní je každý povinný zachovávať k nim úctu. Aj skutočnosť, že štátny znak môžeme používať vždy len takým spôsobom, aby jeho použitie bolo dôstojné a zodpovedajúce jeho postaveniu ako štátneho symbolu.

■ NASLEDUJÚ LORENZA?

Najznámejším zohaviteľom štátneho znaku sa stal Luboš Lorenz. Známe sú jeho tričky so štátnym znakom vo vagine, pričom nemal problém odfoťiť sa s ním napríklad predseda SaS a europoslanec Richard

Sulík. V spoločnosti dekadentných umelcov Lorenza a Kalmusa sa rád fotografuje i prezident SR Andrej Kiska. Slovenský štátny znak je pre niektorých umelcov príležitosťou vyjadriť svoj politický názor a aj také oplzle znázornenie štátneho znaku považujú niektorí tiež umelci za umenie. Tvrdia, že umenie prekračuje hranice od začiatku 20. storočia a presahy s politickým aktivizmom sú známe už celé desaťročia. Lenže štátne symboly sú zákonom chránené a v prípadoch ich zneužitia by mal konať prokurátor.

Proti znetvoreniu štátneho znaku pre potreby hokejového loga sa postavil aj akademický sochár

Takto si dovolil zneuctiť štátny znak Slovenský zväz ľadového hokeja.

Alexander Vika. Pre naše noviny povedal, že je šokovaný počínom Slovenského zväzu ľadového hokeja. Pripomenul, že pred rokom zomrel autor výtvarného spracovania symbolov Slovenskej republiky Ladislav Čisárik ml. Bol synom gréckokatolíckeho kňaza, a preto sa nemohol dostať na vysokú školu.

K návrhu nového loga vyjadril odmietavé stanovisko i bývalý šéf marketingu SZLH Štefan Nižňanský. Považuje ho za dôsledok agresívnej amerikanizácie, ktorá zasiahla aj

náš najúspešnejší kolektívny šport, no tentoraz vlastným gólom – zmenou štátneho znaku na dresoch. Napísal to v komentári pre webovú novinu novoslovo.sk, pričom poznamenal, že len pred piatimi rokmi, pred ZOH 2014 v ruskom Soči, vyvolali nové olympijské dresy slovenských hokejistov vlnu celosvetového nadšenia.

■ VÝZVA PRE SNS

Práve preto, že boli inšpirované slovenskými štátnymi symbolmi. Novinár Ivan Lužák sa listom obrátil na poslanca NR SR Jaroslava Pašku. Prečo práve na neho? Považuje ho za predstaviteľa vládnej strany, ktorá je vlastenecká a chráni národné záujmy. V liste poukazuje na neprípustnosť, dokonca na trestnosť svojoľnej modifikácie ústavou definovaného štátneho symbolu. Novým logom sa zväz vyvyšuje nad štát a hokejisti s týmto logom by reprezentovali zväz, a nie štát, vyjadruje svoj názor Lužák. Za úsilím dehonestácie národných a štátnych symbolov vidí aj negatívne stránky multikulturalizmu a globalizácie.

Voľba sudcov Ústavného súdu SR bude zrejme najväčšia výzva roka

Horúca téma legislatívy, ale aj politiky

Ján ČERNÝ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Minister spravodlivosti ukončuje rokovania o budúcej podobe mimoriadne dôležitého zákona k voľbe ústavných sudcov. Diskusia priniesla zľudu názorov predsedníčky Ústavného súdu SR Ivetty Macejkovej, predsedníčky Najvyššieho súdu SR Danky Švecovej a predsedníčky Súdnej rady SR Lenky Praženkovej. Všetky súhlasili s alternatívou návrhu zákona.

Zmeny vo výbere ústavných sudcov sú od začiatku pôsobenia Gábora Gála ako ministra spravodlivosti jeho najvyššou pracovnou prioritou. Od začiatku medzirezortného pripomienkového konania k tomuto zákonu aktívne komunikoval s odborníkmi z rezortu, ale aj s opozíciou a hľadal reálne možnosti, ako pripraviť kompromisný návrh. Išlo najmä o zvýšenie kvóra potrebného na zvolenie kandidátov na ústavných sudcov v parlamente z jednoduchej na nadpolovičnú väčšinu všetkých poslancov (z 39 na 76), podmienku bezúhonnosti a morálnej integrity kandidáta, motivačný list kandidáta a ďalšie náležitosti. Počas

rozporových konaní sa minister spravodlivosti Gábor Gál stretol aj so zástupcami skupiny tridsiatich ôsmich renomovaných právnikov, ktorí v máji predstavili svoju vlastnú víziu zmien. Spoločne sa dokázali konštruktívne zhodnúť na niekoľkých ich úpravách pôvodného návrhu rezortu spravodlivosti, ktoré minister akceptoval.

Voľba ústavných sudcov ovplyvní na najbližšie roky na Slovensku charakter ochrany tradičných hodnôt a náboženskej slobody. V príhovore na stretnutí biskupov východnej a strednej Európy v Bratislave to uviedol premiér Peter Pellegrini. „Bude to vážna voľba. Uvedomujem si zároveň, ako

veľmi závisí osud ľuďmi žitej demokracie od spôsobu fungovania nevolenej moci ústavných súdov v našej Európe,“ pripomenul Peter Pellegrini.

Zákomom roka býva spravidla štátny rozpočet. Tento rok však bude zrejme výnimočný. Voľba nových sudcov Ústavného súdu SR je totiž jednou z najväčších výziev roka 2018. Vo februári 2019 sa vymení väčšina sudcov vrátane predsedu – ústavný súd teda čaká personálne zemetrasenie. Ešte v roku 2018 má parlament zvoliť osemnásť kandidátov, z ktorých následne prezident vymenuje deväť nových ústavných sudcov. Keďže ústavný súd má celkovo tri-

násť sudcov, zmení sa veľká väčšina ústavných sudcov, pričom títo deväť sudcovia budú dvanásť rokov výrazne ovplyvňovať podobu Slovenska. Preto sa očakáva tvrdá politická diskusia

najmä medzi opozíciou a koalíciou a takisto zrejme do témy výrazne pohovorí aj prezident Kiska, pre ktorého môže byť dobrou štartovacou dráhou na budúcu stranícku politickú kariéru.

VŠIMLI SME SI

Zo srbského Kysáča až na Bratislavský hrad je dosť ďaleko. Nie však až tak ďaleko, aby sa Slováci z Vojvodiny nemohli predviesť Slovákom z vlasti ako súčasť jednej veľkej slovenskej rodiny. Využili na to krásny výstavný projekt pod názvom Slovenská krása z Kultúrneho centra v srbskom Kysáči. V Srbsku žije podľa údajov z roku 2017 približne päťdesiatťtisíc Slovákov. Najväčší rozmach tradičného ľudového odevu Slovákov v tejto krajine bol v rokoch 1870 až 1940.

Slovenská krása z Kysáča

Naši krajanovia z Kysáča v Srbsku, kde žije početná slovenská starousadlická societa, vynikajú folklórom a ich kroj nemá páru.

Jeho štýl ovplyvňoval nielen slovenský pôvod, ale aj iné národy vo Vojvodine. Autonómny kraj Vojvodina, dnes súčasť Srbska, je jedným z miest, kam sa v minulosti uchýlili tisíce Slovákov a žijú tam dodnes. Aj preto je tam jedným z úradných jazykov slovenčina. Vo viacerých obciach sa dohovoria plynule po slovensky napriek tomu, že môžete pokojne komunikovať s človekom, ktorý nikdy na Slovensku nebol a jazyk sa naučil vo vlastnej rodine a v obci medzi Slovákami. V meste Báčsky Petrovec na juhozápade Vojvodiny, ktorý sa mimochodom ako Petrovec spomína v mnohých historických dokumentoch Slovenska a je rodiskom viacerých významných osobností, sa nachádza prvé slovenské gymnázium mimo územia Slovenskej republiky. Obce, v ktorých nájdete prevahu slovensky hovoriaceho obyvateľstva oproti srbskému, sú práve Báčsky Petrovec a Kovačica. Zaujímavosťou je, že aj Česi tu majú obec Česko Selo, v ktorej majú výrazné zastúpenie. Nachádza sa na úplnom východe Vojvodiny. Našich Slovákov vo Vojvodine trochu mrzí, že bežná slovenská verejnosť sa nevenuje tematike zahraničných Slovákov a téma je opomínaná aj médiami. Aj preto zrejme prišiel naozaj zaujímavý projekt, ktorého expozície sa oplatí vidieť. Lebo keď sa povie kroje, vedia možno o nich viacerí. O tých slovenských z Vojvodiny a ich nádhre však už naozaj len málokto.

Štefan ZLATOŠ; Foto: autor

Demokratická spoločnosť je v podstate bezbranná proti cenzúre

Cenzúra môže mať rôzne formy

V novembri 1989 bola jednou z kľúčových tém aj téma slobody slova a s tým spojené zrušenie cenzúry. Pod cenzúrou vnímali tvrdé odstraňovanie textov, filmov či výtvarných diel, ktoré nespĺňali kritériá socialistickej ideológie. Vznikla tak kategória samizdatov, trezorových filmov, zakázaných kníh či nedovolených piesní. Po novembri sme si dokonca zakotvili v ústave, že akákoľvek cenzúra je zakázaná. Darí sa nám tento nanajvýš ušľachtilý článok našej najvyššej právnej normy dodržiavať?

Čo sa týka kníh, filmov, hudby a ostatných umeleckých, ale aj publicistických žánrov, dá sa povedať, že priama cenzúra neexistuje. Samozrejme, nesmieme si s cenzúrou zamieňať postih prejavov sympatií k hnutiam smerujúcim k potlačaniu práv a slobôd občanov podľa § 422. Tie by mali riešiť a podľa všetkého aj riešia orgány činné v trestnom konaní. Či dostatočne razantne, ale zároveň bez prešľapov a pochybení to už je na inú debatu. Rozmáha sa nám však takzvaná názorová vojna, t. j. potlačanie iných ako mainstreamovými médiami propagovaných názorov. Týka sa to napríklad členstva Slovenska v NATO a EÚ, otázky migračnej krízy v Európe, rómskej otázky a do istej miery aj otázky takzvaných menšinových práv, napríklad inak sexuálne orientovaných osôb. Niektorí by mohli namietnuť, že predsa o týchto otázkach môžeme slobodne diskutovať. Protinámietka znie: A kde? Štandardné médiá si pretláčajú svoj takzvaný korektný názor a priestor oponen-

tom jednoducho nedajú. Alternatívnym médiám sa zasa hádžu pod

ČO INÍ NEPIŠU

Novodobá cenzúra zabraňuje publikovať kritický názor proti migračnej vlne alebo spoločstvu LGBTI.

nohy polená rôznymi rozmerov. Od doslova masívnych ohováračských kampaní až po domové prehliačky

v rodinách ich predstaviteľov. Nie je to tak dávno, čo sa istý nadnárodný obchodný reťazec rozhodol nepredávať inakšie riadne povolený časopis. Pre názory tam prezentované. Ten z políc zmizol, ale ostali tam trebárs magazíny, kde sa takmer nahé dvojice v sexuálnych pózach predvádzajú často aj detskému návštevníkovi obchodu. Zdalo sa, že jednou z posledných baští plurality je internet. Ale ani to už neplatí. Napríklad na sociálnych sieťach stačí, ak propagujete nejaký odkaz na internetový portál s inými ako spomínanými „korektnými“ názormi, prípadne odtiaľ skopírujete a uverejníte nejaký „nekorektný“ inak však absolútne netrestný materiál. S najväčšou pravdepodobnosťou vás nahlásia a prevádzkovateľ vám vypne prístup. Na týždeň aj na dva, ako sa to stalo napríklad aktivistovi Jozefovi Š., ktorý sa na mňa v tejto veci obrátil. Cenzúra sme teda zrušili, no zdá sa, že nastupuje autocenzúra. A to je hádam ešte horšie.

Text a foto: Alexander GOCZ

Nástup sociálnych inžinierov

Ludovít ŠTEVKO

Slovensko vraj nie je sociálny štát, hovoril neraz pri rôznych príležitostiach milionár Andrej Kiska, ktorý prelietal ako prezident na súkromných cestách za štátne peniaze milión eur. Každý súdny človek vie, že tento prezident nemá nijaké morálne právo kritizovať súčasnú vládu za to, že neprijíma opatrenia na zlepšenie sociálneho postavenia ľudí.

Nevedno, čo si inžinier Kiska predstavuje pod pojmom sociálny štát. Marketingový ťah rozdávania prezidentského platu chudobným, ako to robí on, alebo zavedenie vysoko progresívnej dane pre tých, ktorí zbohatli na úžere. Pán prezident má zrejme krátku pamäť, keď nevie pomenovať jemu srdcu blízke pravocové vlády, ktoré zapríčinili obrovskú sociálnu nerovnosť medzi obyvateľstvom: keď sa na jednej strane objavili privatizéri a špekulanti, ktorí

sa stali milionármi z večera na ráno, a na druhej strane slovenskí plebejci, ktorí odrazu schudobneli. Ako príklad sociálneho inžinierstva jednej z týchto vlád bolo dosadenie na post ministra sociálnych vecí Ludovíta Kaníka, známeho drakonickým odobratím invalidných dôchodkov tisícim zdravotne postihnutých ľudí. Na klientelistickej praktiky a protíústavné konanie tohto sociálneho „píťbula“ sa už zabudlo, ale treba si ho pripomínať, keď sa ozývajú ďalší sociálni inžinieri z tábora pravocových liberálov.

Richarda Sulíka nahnevali tzv. sociálne balíčky koalície vlády (Smer-SD, SNS, Most – Híd), najmä vlaky zadarmo pre študentov a dôchodcov a zadarmo obedy pre škôlkarov v poslednom ročníku a žiakov základných škôl. Vyjadrenia šéfa SAS si zasluhujú pozornosť. Podľa neho vlaky zadarmo

stoja pätnásť až dvadsať miliónov eur ročne a za tie peniaze by sa vraj mohlo zamestnať tisíc železničných policajtov na stráženie vlakov, aby bol v nich poriadok a ľudia sa nebáli cestovať. Naozaj to myslí pán europoslanc z vážne? Kedyže a v ktorej

KOMENTÁR

krajine sa stará o poriadok vo vlakoch železničná polícia?! A obedy pre žiakov zadarmo? Sulík hovorí, že obedy neriešia problémy školstva, a preto „všetko, čo je zadarmo treba zrušiť.“ Také argumenty by nevymyslela ani politická zombie typu Ludovíta Kaníka.

Obedy zadarmo a problémy školstva sú dve rozličné veci. Obedy riešia problémy sociálne slabších rodín, pre ktoré je platenie obedov v školských jedálňach pre jedno a viacero školopovinných detí takou

finančnou záťažou, že si ju často ani nemôžu dovoliť. Predseda Smeru Robert Fico okomentoval Sulíkove argumenty takto: „Vedíme deti k normálnemu stravovaniu. Nie sú to vyhodené peniaze. Ako môže niekto, kto vymetá bruselské bary, závidieť, že niekto preplatí cestovné a obed. Verím, že toto opatrenie bude zavedené aj pre stredné školy na budúci rok.“

Podľa výskumu Sociologického ústavu SAV je na Slovensku každé piate dieťa ohrozené nízkym príjmom svojej rodiny. Príspevok od štátu vo forme obedov zadarmo ušetrí rodine s dvoma deťmi až päťsto eur ročne. Do legislatívneho procesu by sa mal návrh zákona dostať na niektorú jesennú schôdzu NR SR a po schválení v parlamente bude platiť od budúceho roka.

Treba ešte dodať, že zo sociálnych opatrení, ktoré pripravuje súčasná vláda, je viac tých balíčkov, ktoré hodlajú zlikvidovať pravocovo-liberálne zoskupenie, ak bude zostavovať vládu na čele s predsedom SAS. Robert Fico chce zaviesť tzv. trinásť dôchodok pre každého dôchodcu v sume dvesto eur a naďalej zvyšovať minimálnu mzdu tak, aby tvorila až šesťdesiat percent priemernej mzdy.

Vláda na podnet predsedu SNS Andreja Danka by mala v budúcom roku pripraviť návrh na zavedenie trinásťročného platu a Most – Híd pripravuje opatrenie na financovanie školských autobusov a zdvojnásobenie daňového bonusu na deti do šiest rokov. Teoreticky vzaté, Richarda Sulíka a možno aj Andreja Kisku, ak založí politickú stranu a bude členom vládneho kabinetu, by čakalo veľa práce na likvidácii sociálnych opatrení súčasnej vlády.

Je pochopiteľné, že predseda R. Sulík nešetrí kritikou sociálnych výhod súčasnej vládnej garnitúry. Patrí to k tradičnému politickému folklóru. Opozícia kritizuje úplne všetko - aj správne rozhodnutia. Za zamyslenie stojí fakt, že na obdobnú kritiku sa prepožičiava prezident republiky, ktorý má byť nadstranícky a objektívny. Je predseda prezidentom všetkých Slovákov, aj tých, ktorí ho nevolili.

Nuž treba veriť, že k tomu nedôjde, že parlamentné voľby v roku 2020 nevyhrajú sociálni inžinieri, tak ako definitívne nevyhrali vtedy, keď zaviedli kanikovské sociálne reformy, ktoré napokon zrušil Ústavný súd Slovenskej republiky a naprávala ich nastupujúca sociálna vláda.

Každý máme svoju bandu

Maroš M. BANČEJ

Titulok tejto poznámky naráža na starý politický vtíp z čias socializmu, v ktorom zavolali Róma, vtedy ešte Cigána, na prehrávky zábavných skupín. Pre mladšie ročníky – išlo o komisie, ktoré mali preveriť, či dané hudobné teleso môže hrať na verejnosti a zabávať pracujúcich. Dôležitosť, ak nie najdôležitejšou súčasťou previerok bola aj skúška z politickej vyspelosti. A tak Dežovi ukázal člen komisie fotku Marxa. „Kto je to?“ spýtal sa prisne. Dežo nevedel. „No predsa Marx, autor manifestu, najväčší komunistickej mysliteľ!“ poučil ho skúšajúci. Tak to pokračovalo s Engelsom a Leninom, až to Dežo nevydržal a vytiahol fotku. „Kto je to?“ spýtal sa súdruha v komisii. Ten pravdaže nevedel. „No predsa Pišta. Najlepší cimbalista na Záhorí!“ usadil ho Dežo a dodal: „Súdruhovia, každý svoju bandu pozná...“ Tento anti-

kvárny vtíp mi nedávno prišiel na um, keď sme sa rozprávali s istým znalcom našej literárnej scény o básnikoch a poetkách. Konkrétne, o účastníkoch istého festivalu poézie, ktorý má na naše pomery pomerne slušné mediálne pokrytie. Trochu ma miatol fakt,

POZNÁMKA

že medzi účinkujúcimi som nenašiel niekoľko mladých autorov, ktorí už mali svoj debut za sebou a vydali druhú kvalitnú a medzi odborníkmi diskutovanú knihu poézie. Podľa mojich predstáv by mal festival, ktorý si hovorí básnický, prezentovať celé spektrum slovenskej poetickej tvorby, a nie iba tú experimentálnejšiu časť, najmä keď nemá v názve festival experimentálnej poézie. Bolo mi povedané, že už roky organizuje podujatie jedna skupina ľudí, no a tí jednoducho majú tých svo-

jich autorov, ktorých na medzinárodnom fóre predstavujú.

S niečím podobným som sa stretol aj pri nedávnom rozhovore s básnikom a prekladateľom Milanom Richterom. Rozhovor vyšiel v SNN, a tak si možno pamätáte, že tiež tam hovoril o istej skupinke literátov, ktorí majú pri prekladaní svojich diel, notabene za štátne zdroje, prednosť. A tak by sme mohli pokračovať takpovediac v celom kultúrnom spektre.

Istý režisér v čerstvo stredných rokoch sa ma minule pýtal, ako by sa mohol dostať k nejakému grantu. Nakrúca už druhý strednometrážny film, a kým naň zoznenie aspoň základné prostriedky, prejdú aj tri roky a on už pomaly stráca pôvodný zápal. Musel som ho poinformovať, že podľa mojich prisne zákulisných informácií je príslušný podporný fond tiež pevne usadený v tvorivých rukách skupiny

ľudí. A tí veru veľmi zriedka pustia do svojho košiara ovcu, ktorá sa len tak volakade objavila, a dokonca sa aj rozumie filmárskemu remeslu. Sám som bol na oboch stranách barikády. Ako tvorca aj ako ten, ktorý rozhodoval o uvedení diela niekoho iného. V časoch, keď som viedol časopis pre mladú literatúru a umenie Dotyky, bolo po niekoľkých rokoch o našej redakcii všeobecne známe, že nepreferujeme avantgardné umenie pred klasikou a naopak. Berieme všetko a rozhoduje kvalita. Neskôr, keď sa mi dostalo tej cti viesť umelecký okruh vtedy ešte Slovenského rozhlasu Rádio Devín, bol jeden z mojich prvých počínov, že som zavolať istému známemu vydavateľovi a navrhol som mu spoluprácu. On na to vyvalil oči s tým, že ma bral ako národne orientovaného a ja otváram dvere kozmopolitnému vydavateľstvu. Zasa som použil moje krédo o kvalite. Kamarát mi hovoril, načo to robím, že dotyčný by mi dvere neotvoril. Keď ma po pár rokoch nové vedenie nenápadne z Rozhlasu „vypodkalo“, stretol som sa so spomínaným vydavateľom. Kamarát mal pravdu. Dvere mi neotvoril. Na Slovensku zrejme stále platia slová z úvodného vtípu. Každý svoju bandu pozná...

GLOSAR
ANDREJA MIŠANEKA

SPOZA OPONY

V záhahe podujatí v tomto roku k výročiam rozhodujúcich udalostí sa v Bratislave konalo jedno skutočne výnimočné. V niekdajšej prvej činohernej scéne – v Hviezdoslavovom divadle, sme boli svedkami dramatického pásma *Moja Pražská jar*. Na javisku bola jediná postava a okrem krátkych vystúpení v nemčine a češtine hovorila len po taliansky. Teda ťažko hovoriť, že deklamovala, keďže vyrozprávala život dvoch ľudí v dramatických rokoch druhej polovice minulého storočia...

Herečka a dnes verejný činiteľ Jitka Frantová-Pelikánová v strhujúcom výkone nás previedla rokmi života viacerých generácií a svojho, a manželovho osobitne. A končí vrúcny želaním, aby sa jej už viac politika nemiešala do života. Na začiatku odznie kľúčová otázka – z čoho sa zrodila Pražská jar? Publikum sa pozerá na dlhé pôvodné zábery z česko-slovenských procesov v päťdesiatych rokoch. Po tomto úvode vidíme Jiřího Pelikána na čele vtedy jedinej monopolnej čs. televízie ako človeka,

ktorý sa „snaží napraviť chyby, ktorých sa dopustil v päťdesiatych rokoch“ v čase procesov. Na obrovskom plátne sa v Bratislave po prvý raz po rokoch objavuje obrovitánsky nadživotný, nadľudský portrét Leonida Brežneva

pod obrovským tlakom hrozieb, ktoré vyvrcholili vojenskou okupáciou. Brežnevovi síce išlo menovite o Pelikánovu hlavu, ale zároveň o celkový zlom. Dubček však bol z iného cesty ako veľmocenský imperiálny pragmatik

dostane občianstvo, v tomto prípade talianske – osobnú a sociálnu káľváriu, ktorou po roku 1968 prešli desaťtisíce ľudí. Až po desaťročiach vyjde najavo, že sa uvažovalo dokonca s likvidáciou či únosom Pelikána

množstve popráv v päťdesiatych rokoch, o procese so Slánskym, dodáva: „V tom procese boli všetci Židia.“ Lenže našinec si nemôže pripomenúť knihu Petra Štrelingera *Jedenásť povrazov*, ktorú vlni vydala Matica slovenská. Objavne, pre Štrelingera typicky pátračsky, investigatívne, ako sa dnes hovorí, píše o tom, prečo Vladimír Clementis, protestant, bol odsúdený na smrť ako jediný Nežid v procese so Slánskym a spol. Isteže v predstavení, ktoré odznelo v taliančine, určenom teda pre medzinárodné, o. i. pre talianske publikum, sa to akosi nehodí pre zrozumiteľnosť či plynulosť kľúčovej témy. Mýliť po polstoročí publikum, ktoré má dosť roboty porozumieť všetkému s odstupom piatich desaťročí, pliesť tam ešte Slováka, to by vyžadovalo viac vysvetľovania, odbočení od hlavnej línie dramatického pásma. Lenže vo večernej septembrovej Bratislave v roku 2018 nemožno vynechať Slováka protestanta Clementisa, najmä keď vieme, ako o ňom vytrvalo už roky vo svojich dramataciách a prózach a tiež publicistike píše Peter Štrelinger.

Prečo myslím na Petra Štrelingera

Dušan D. KERNÝ

– vtedy v roku 1968 kľúčového muža svetovej politiky. Obraz sa tam objavil preto, že práve tento muž žiadal od Alexandra Dubčeka, aby odvolal Jiřího Pelikána z vedenia čs. televízie, teda aby ho zbavil vplyvu.

Po polstoročí nám tieto scény pripomínajú, akú úlohu zohrala sloboda médií, odstránenie cenzúry. Ale aj obrovský dilemu, pred ktorou stál Alexander Dubček, muž, ktorý daroval Slovákom a Čechom netušenú slobodu slova a za to sa ocitol

Brežnev. Človeku v javisku zide na um: asi si myslel, že demokracia je možná aj v tejto socialistickej časti sveta, že dostane šancu. Katastrofálne sa mýlil. Práve tak ako o tri roky sa katastrofálne mýlil a životom za to zaplatil v Čile Salvador Allende, ani tam nedostala demokracia šancu, ani tu a ani tam systém s ľudskou tvárou nebol možný.

Jitka Frantová-Pelikánová nám predstavuje, aké útrapy musí prekonávať emigrant a ako je vďačný po rokoch čakania, že

v ére účinkovania palestínskych organizácií v západnej Európe. Ale zastavil to vysoko postavený činiteľ vtedajšej ŠTB, lebo „únos Pelikán“ by ťažko poškodil záujmy a postavenie ČSSR vo svete. Nehovorí sa, či to bol Slováč...

Ale slovenská národnosť vo výpovedi o tom, čo prežila a čo nám s takou vervou hovorí o sebe a manželovi Jitka Frantová-Pelikánová, predsa len chýba. Keď sa hovorí o najkrvavejších procesoch, o najväčšom

SEBAOBRAHA

Povinná elektronická komunikácia s finančnými a daňovými úradmi platí pre všetky fyzické osoby od prvého júla 2018. Týka sa už aj živnostníkov, drobných farmárov, finančných poradcov a podobne. Akékoľvek podanie po prvom júli 2018 možno spraviť iba elektronicky! Pre bežných daňovníkov – fyzické osoby, platí, že zvyčajne januárové dane – daň z motorových vozidiel či už aj daň z príjmu, podajú iba elektronicky, a teda na takúto komunikáciu s daňovými úradmi sa treba v predstihu zaregistrovať.

Nepremeškajte!

Samotný proces registrácie a autorizácie trvá v priemere tri pracovné dni, v prípade väčšieho počtu subjektov aj dlhšie. Takže nie je rozumné si túto administratívu odkladať na posledné dni či hodiny. Nový spôsob podaní sa týka takých dokladov, ako je daňové priznanie k dani z príjmov, daňové priznanie k dani z pridanej hodnoty, kontrolný výkaz, súhrnný výkaz a podobne.

Fyzická osoba, ktorá podlieha povinnosti elektronickej komunikácie, si môže zabezpečiť túto formu podávania a prijímania písomností tromi spôsobmi. Ide o registráciu s eID kartou s elektronickým občianskym preukazom, registráciu so zaručeným elektronickým podpisom a registráciu vyplňovaním registračného formulára. Najjednoduchší a pravdepodobne najrýchlejší je paradoxne posledný spôsob, pretože si netreba vybavovať elektronický občiansky preukaz ani elektronický podpis. To zvyčajne zaberie veľa času v niektorom z klientskych centier. Ak sa však rozhodnete pre tretiu možnosť, budete musieť fyzicky prísť na daňový úrad a preukázať tam svoju totožnosť. Po absolvovaní tohto kroku budete mať prístup do osobnej internetovej zóny portálu Finančnej správy, cez ktorý budete musieť daňovému úradu doručovať všetky podania. Pre elektronické doručovanie podaní daňovému úradu sa teda budete musieť na portál registrovať a fyzicky prísť na daňový úrad. Ak nemáte elektronický občiansky preukaz s kvalifikovaným elektronickým podpisom, budete musieť na daňovom úrade uzatvoriť aj písomnú dohodu o elektronickej doručovaní. Ak za vás spracúva dane a účtovníctvo iná osoba, teda napríklad externá účtovníčka, a ak chcete, aby za vás podávala daňové priznania a iné podania daňovému úradu, treba, aby ste jej na to nastavili oprávnenie v nastaveniach svojej osobnej internetovej zóny v časti Autorizácia a zastupovanie – Správa autorizácií subjektu. Ďalej je pomerne dôležité nastaviť si v časti Profil používateľa – Nastavenie notifikácií na doručovanie oznámení na váš e-mail, aby ste nepremeškali dôležitú správu od daňového úradu.

Podľa zákona o správe daní, ak má daňový subjekt povinnosť elektronickej doručovania podaní daňovému úradu, vzťahuje sa táto povinnosť na všetky podania. V praxi ide o všetky dokumenty, ktoré podnikateľ odosiela daňovému úradu. Najčastejšie ide o podávanie daňových priznaní k dani z príjmov, daňových priznaní k dani z pridanej hodnoty, daňových priznaní k dani z motorových vozidiel, kontrolných výkazov DPH, súhrnných výkazov, účtovných uzávierok a oznámení o schválení účtovnej uzávierky. Medzi ďalšie podania, ktoré budú podnikateľia podávať daňovému úradu len elektronicky, môžu patriť žiadosti o registráciu pre nejakú daň alebo oznámenia zmien v tejto registrácii.

(ib)

Libor BERNÁT: Pri cirkevných dejinách vzniká silný myšlienkový potenciál

V histórii niet nezaujímavých kapitol

Zhováral sa Matej MINDÁR – Foto: internet

Historik Libor BERNÁT sa vedeckými prácami venuje najmä obdobiu 16. a 17. storočia. Je absolvent Filozofickej fakulty Masarykovej Univerzity v Brne, FF UK v Prahe a ETF v Prahe. Publikuje vo viacerých vedeckých časopisoch. V súčasnosti je zamestnanec Trenčianskeho múzea v Trenčíne.

• Ako historik máte za sebou množstvo publikácií a vedeckých prác najmä z cirkevnej histórie. Prečo ste sa rozhodli venovať práve tomuto odboru?

Okrem cirkevných dejín sa zaoberám aj dejinami školstva, kultúry a politickými dejinami. Na otázku prečo práve tomuto odboru existuje len jedna odpoveď – neviem. Buď vás história osloví, alebo sa stane pre vás nezaujímavá. V dejinách neexistuje nič, čo je nezaujímavé. Existuje iba obmedzený subjekt historika. Cirkevné dejiny ma najviac oslovili, pretože pri nich vzniká obrovský myšlienkový potenciál. Keď si napríklad zoberiete stredoveké dejiny a začnete ich dešifrovať, tak zistíte, že teologické spory boli de facto vedeckými alebo odbornými. Škótsky františkánsky mních Ján Duns Scotus povedal: „Čo má prímáť: vôľa alebo rozum?“ Spory, ktoré nastolila filozofia a teológia v stredoveku, sa „ťahajú do súčasnosti“. Aj preto sú cirkevné dejiny podľa mňa také významné.

• V súčasnosti sa objavujú názory, že cyrilo-metodská tradícia je obyčajný mýtus, pretože po zániku Veľkej Moravy novovzniknuté Uhorské kráľovstvo nepoužívalo byzantskú liturgiu. Súhlasíte s týmto tvrdením?

Pojem mýtus pre toto obdobie nie je najvhodnejší. Pochádza zo starogréčtiny a týka sa, zjednodušene povedané, vysvetľovania skutkov bohov, prírodných javov atď. Pokiaľ ide o byzantskú liturgiu, domnievam sa, že pokračovala aj po zániku Veľkej Moravy ešte niekoľko desaťročí. Vtedajší kňazi boli v nej vychovávaní. To znamená, že oni museli dostávať určité inštrukcie, ako ju majú meniť. Keď si zoberieme analogicky dejiny reformácie v Uhorsku, tak ešte po Žilinskej synode u luteránov preživalo mnoho katolíckych rituálov. To znamená, že pádom Veľkej Moravy

Historik Libor BERNÁT na oslavách dvojstého jubilea narodenia Jozefa Miloslava Hurbana v kúrii Ambrovec v Beckove

byzantská liturgia nebola okamžite nahradená latinskou.

• V 17. storočí sa Uhorsko stalo útočiskom českých exulantov, ktorí z náboženských dôvodov museli opustiť České kráľovstvo. Do akej miery ovplyvnili naše dejiny?

Téma českí exulanti v Uhorsku nie je dodnes úplne archívne prebádaná. Z pohľadu česko-slovenských dejín bola príliš zvyčajná. Treba však povedať, že k nám prichádzalo množstvo vynikajúcich ľudí, ktorí tu majú dodnes veľmi významných potomkov. Ale opäť to nemôžeme preceňovať. Keď to zoberieme z pohľadu cirkevných dejín, tak sa títo českí evanjelici nijako výraznejšie nepresadili na vysokých cirkevných a svetských miestach. Skôr by som obrátil pozornosť na Slovákov, ktorí prichádzali do Čiech, ako napríklad Ján Jesenius.

• Vo vašej knihe o trenčianskom jezuitskom gymnáziu opisujete dejiny jezuitov v Uhorsku v 17. a 18. storočí. Ktorí známi absol-

venti formovali slovenské povedomie v Uhorsku?

V Uhorsku sa uplatňoval krajinský princíp. To znamená, ak niekto pochádzal práve z Uhorska a seba identifikoval ako Ungarus alebo Pannonus, nebolo pravidlom, že vždy ovládal maďarčinu. V tomto období sa takto vedeli identifikovať aj Slováci. Jezuiti vstupujúci do rádu prichádzali pred komisiu, ktorá zisťovala tiež ich jazykové znalosti. Mnoho rehoľníkov sa identifikovalo ako Ungarus ovládajúcich slovenský a latinský jazyk bez akejkoľvek znalosti maďarského jazyka. Jezuitský profesor Samuel Timon, pôvodom z Trenčianskej Turnej, istý čas študoval na trenčianskom jezuitskom gymnáziu a neskôr v Trnave vstúpil do rehole. Uvedomoval si svoje slovenské korene a jeho spolubratia o ňom hovorili, že aj slovenského boha Perúna považoval za Slováka.

• Venujete sa slovenským študentom, ktorí v čase medzivojnovej Česko-Slovenskej republiky študovali na Českej vysokej škole technickej v Brne. Aké podmienky,

postavenie a možnosti mali ako Slováci?

V Brne a Prahe popri českých školách paralelne existovali aj nemecké vysoké školy. V určitom období študovalo zo Slovenska viac študentov na nemeckých vysokých školách. Dôvod je pomerne jednoduchý. Títo študenti boli nemeckého, maďarského a židovského pôvodu. Ich počet sa zvýšil po roku 1922, keď v Budapeštianskej technickej univerzite došlo k obmedzeniam pre študentov židovského pôvodu. Čo sa týka študentov zo Slovenska, z náboženského pohľadu dominovala židovská konfesia. Slováci viac študovali na českých vysokých školách technických, kde existovala slovenská vzájomnosť medzi Čechmi a Slovákmi. Okrem toho niekoľko profesorov bolo i slovenského pôvodu. Patril k nim povedzme aj Michal Ursíny.

• Ste autor knihy, v ktorej je spracovaná korešpondencia známeho dolnozemského Slováka profesora Jána Kvačalu so správcom Matice slovenskej Jozefom Škultétyom. Čo nové sa môžeme dozvedieť o týchto dvoch veľikánoch?

Ján Kvačala bol výnimočný už len tým, že prednášal v Rusku. V súčasnosti je nedocenený, čo je v istom zmysle aj pochopiteľné, pretože to bol konfliktný typ. Ale faktom je, že bez neho by všetky spisy Jána Amosa Komenského neboli vydávané v takom rozsahu a kvalite. Škultéty mu pomohol dostať sa na miesto univerzitného profesora v Rusku. Ich vzťah však bol veľmi turbulentný. Vymieňali si spolu názory aj v otázke Slovanstva. Kvačala informoval Škultétyho o ruskom prostredí a ako konzervatívci si veľmi dobre rozumeli. Veľmi dôležité je aj to, že Kvačala písal pre Slovenské pohľady, Národné noviny a zároveň mu Škultéty pomáhal vydávať niektoré jeho diela na Slovensku. Vďaka tomu sa slovenský kultúrny život rozširoval. Okrem toho mu vybavil miesto riaditeľa múzea Matice slovenskej. Neskôr stál aj pri tom, keď bol vyhodnený, pretože si neplnil svoje povinnosti. Škultéty sa vtedy zachoval dosť korektné, takže sa nepretrhali vzťahy Kvačalu s Maticeou slovenskou. Tá korešpondencia bola zaujímavá aj z toho dôvodu, že aj keď sa poznali dlhé desaťročia, nikdy si nepotkali.

O ČOM JE REČ

Po krutých horúčavách prišlo babie leto, teploty sú miernejšie, človeku sa lepšie dýcha. Svoju glosu píšem jedenásteho septembra, teda v deň, keď v New Yorku po atentáte padli dva mrakodrapy Svetového obchodného centra. Svet sa ani po sedemdesiatich rokoch z tej hrôzy nespamätal. Práve tento deň uplynulo päť rokov od smrti veľkého umelca svetového fotografa Tibora Huszára. Majster dokumentárnej fotografie, autor veľkolepých fotografických kníh o Cigánoch, ale aj o New Yorku či o maliarovi Kolomanovi Sokolovi. S Tiborom som sa kamarátil najmä v osemdesiatych rokoch, keď som pracoval na Zväze slovenských spisovateľov a on vtedy fotil portréty slovenských spisovateľov, ale aj divadelné premiéry. Nafotil aj premiéru môjho divadelného debutu Spolok drobnochovateľov v prešovskom divadle v januári 1984. Pokazilo sa mi vtedy auto, stará embéčka, a ja som do Prešova musel vlakom doviezť päťdesiat litrov vína na oslavu po premiére. Pomáhal mi pri tom Tibor, s obrovským demižonom sme cestovali v poštovom vagóne. Ako sa dobre pamätám, bola treskúca zima a aby nám víno nezamrzlo,

zakrývali sme demižón vlastnými kabátmi a svetrami. Samozrejme, my sme tiež mrzli, a tak sme sa proti zime zahrievali vinom. Do Prešova sme prišli poriadne „ovínení“. Prešovské divadlo malo vlastného profesionálneho fotografa, ktorý mal zdokumentovať

Príbeh veľkého fotografa

Peter ŠTRELINGER

aj moju premiéru. Nevie, ako sa to Tiborovi Huszárovi podarilo, no presvedčil riaditeľa divadla a premiéru mojej hry nafotil on, dokonca za výborný honorár, vyšší, ako som dostal ja autor hry. Tibor bol jednoducho živel. Obrovský chlap, no pri fotografovaní akoby mu tie kilá navyše neprekážali, on doslova lietel. Fotografoval zásadne na klasiscký film, čiernobiele fotky mali zvláštnu atmosféru, pričom vždy vynikol portrét, pozadie bolo mierne rozostrené. Jeho Leica, fotoaparát, ktorý si doviezol z Japonska a zaplatil za veľké peniaze, mi pripadala v jeho obrovských rukách ako guľomet, aj tak cvakala, akoby z nej strie-

lal. Tibor narobil vždy stovky záberov. V ateliéri si potom filmy sám vyvolával a zväčšoval na veľký formát. Strávil som s ním pri vyvolávaní fotiek nejdenn večer. Mal vtedy ateliér prenájatý v bratislavskej Rači. Tam väčšinou aj býval. Poznal som

Tibor bol spontánny človek. Po novembrovom prevrate sa zaplietol trochu do politiky. Ale aj to mu poslúžilo najmä na to, aby mohol fotografovať zaujímavých ľudí a udalosti. Tak sa stal „dvorným“ fotografom Václava Havla na niekoľkých zahraničných cestách. Potom nasnil volebnú kampaň HZDS a veľké portréty Vladimíra Mečiara, čo mu do smrti nevedeli odpustiť „hríbovci“ či kolega fotograf Karol Kállay. Tibor za to foteenie podľa vlastných slov sprivatizoval malú fabriku v Pezinku. Zo ziskov z podnikania financoval potom vydania svojich kníh. Za mnohé získal ocenenia, knihy sa úspešne predávali aj v zahraničí. Po politickej anabáze odišiel na niekoľko rokov do USA. Získal si dôveru režiséra Miloša Formana a fotografoval nakrúcanie jedného z jeho filmov. A zblížil sa s maliarom Kolomanom Sokolom, vďaka čomu vznikol cyklus portrétov i nádherná kniha. Ale Tibor Huszár sa túžil vrátiť do Európy. Pobudol v Paríži, navštívil Brazíliu, napokon ho srdce opäť pritiahlo domov na Slovensko. Začal učiť na Univerzite v Trnave, habilitoval sa za docenta. Mal mnoho cieľov aj projektov na nové knihy. Žiaľ, jeho plány prekázala nevyliciteľná choroba. Zomrel v Modre vo veku šesťdesiatjeden rokov.

Európa neodmieta „zlé pudy zvrhlej povahy“, ale sa im usiluje vyhovieť

Liberalizmom v ústrety koncu dejín

Eva ZELENAYOVÁ – Ilustrácia: Andrej MIŠANEK

Rímskokatolícky kňaz na Slovensku podporuje radikálnu liberálku na post prezidentky štátu! Francis Fukuyama vo svojom provokačnom diele Koniec dejín zdôvodnil historické víťazstvo liberálnej demokracie, k čomu milovými krokmi kráčajú nielen Spojené štáty. Tam totiž „dospeli k niečomu, čo je oprávnené považovať za čistejšiu formu liberalizmu: americký Najvyšší súd rozhodol, že i nekonfesionálne presadzovanie ‚viery v Boha‘ môže pohoršovať ateistov, a preto je vo verejných školách zakázané“. Fukuyama z toho vyvodzuje: „Neprekvapuje, že v situácii, keď sú všetci moralisti a náboženski fanatici potieraní v záujme tolerancie, v intelektuálnom ovzduší, ktoré oslabuje možnosť viery na nejakú určitú doktrínu, pretože za prvoradú považuje otvorenosť voči všetkým svetovým vieram a ‚hodnotovým systémom‘, sila spoločného života v Amerike upadá.“

Možno bude niekto namietat, že veď jasný signál spätosti s katolicizmom vyslala Amerika pri inaugurácii prezidenta Trumpa. Celý svet mohol vidieť a počuť jeho prísahu na Bibliu. Lenže problém je niekde inde. Moc sa presúva z volených orgánov na súdnu, čo znepokojuje aj politikov na Slovensku. Začiatkom septembra na pozvanie predsedu Konferencie biskupov Slovenska Mons. Stanislava Zvolenského pricestovali do Bratislavy biskupi strednej a východnej Európy, aby diskutovali na tému Pravda a kultúra života. Zúčastnil sa na nej aj predseda vlády SR Peter Pellegrini, kde uviedol, že voľba ústavných sudcov ovplyvní na najbližšie roky na Slovensku charakter ochrany tradičných hodnôt a náboženskej slobody. Poznámene, že si uvedomuje, „ako veľmi závisí osud ľuďmi žitej demokracie od spôsobu fungovania nevolenej moci ústavných sudcov v našej Európe“. Uvedomujú si túto skutočnosť aj politici, od ktorých voľba ústavných sudcov závisí? Prezident SR Andrej Kiska určite. Verejnosť o tom presvedčil obštrukciami pri ostatných voľbách ústavných sudcov.

V roku 2003, teda rok pred vstupom Slovenskej republiky do Európskej únie, sa dostala k občanom Slovenska knižka Roberta Schumana

Pre Európu. Z nej sa dozvedáme, že „otec zjednotenej Európy bol humanista a pragmatický vizionár a ako hlboko veriaci politik a právnik uznával, že nad pozitívnym právom stojí právo prirodzené, že dejiny majú svoj zmysel...“. Tvrdil, že „za svoju existenciu vďačí demokracia kresťanstvu“, a poukázal na kresťanské ideály, ktoré prežili a stali sa základom súčasnej civilizácie.

Akou koróziou prešli za krátky čas kresťanské princípy, zakotvené aj v prvej demokratickej ústave Spojených štátov, možno posúdiť zo Schumanovej analýzy života v USA. Píše, že vzťah medzi kresťanstvom a demokraciou je tam „hlboko zakorenenejší a prejavuje sa v každodennom politickom živote. Ľudia sa spoločne a verejne modlia na banketoch, na kongresoch, na volebných stretnutiach...“, pričom takéto praktiky nevyvolávajú iróniu alebo odpor. Áno, pokiaľ nezasiahne ústavný súd. Schuman o demokracii ďalej uvádza, že sa neimprovizuje, na jej sformovanie bolo treba viac ako jedno tisícročie kresťanstva a tvrdí, že „demokracia bude kresťanská alebo nebude“.

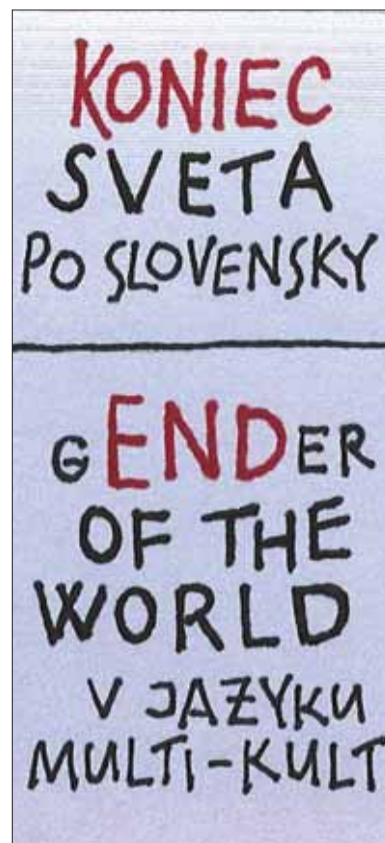
Fukuyama protirečí, lebo zdôvodňuje historické víťazstvo liberálnej demokracie. Konštatuje, že „moderné spoločnosti sa vyvinuli smerom k demokracii, ale moderné

myslenie zostalo v slepej uličke neschopné dosiahnuť zhodu v tom, čo tvorí človeka a jeho zvláštnu dôstojnosť, a následne definovať jeho práva“. Schuman však ponúka kresťanský model zjednotenej Európy. A do takej Európy sme v roku 2004 vstupovali. A ako je to dnes?

Na Slovensku pomaly nehovoríme o nijakej inej forme demo-

ESEJ

kracie, iba o liberálnej. Prečo nie o konzervatívnej? Kresťanstvo učilo, že všetci ľudia sú si od prírody rovní, priznalo právo a povinnosť na prácu, uznalo prvenstvo vnútorných hodnôt, ktoré jedine zušľachťujú človeka. Univerzálne pravidlo lásky, na ktorom sú založené sociálne medziľudské vzťahy kresťanského sveta, učinilo z každého človeka nášho bližšieho, prihovára sa Schuman v knižke Pre Európu. Kam sa však Európa vychýlila, keď propaguje gender ideológiu, dokonca záväzne sa stavia k Istanbulskému dohovoru, pretvárajúcemu základné princípy kresťanstva, ale aj prirodzeného poriadku. Schuman upozorňuje, že vždy na pokrok kresťanskej civilizácie tlačili „zlé pudy zvrhlej povahy a neprestávajú sa mu stavať do cesty“. Európa však namiesto toho, aby sa im bránila,

usiluje sa im vyhovieť. Slovensko prijalo niekoľko akčných programov v ľudsko-právnej ochrane s cieľovou skupinou LGBTI.

Popri racionálnom a reálnom pohľade premiéra Pellegriniho na fungovanie nevolenej moci ústavných sudcov znepokojuje jeho poukazovanie na „vytrácanie sa zmyslu pre rozmanité kultúrne a duchovné dedičstvo minulosti“. Aké rozmanité? Ústava SR jasne definuje, že ide o cyrilometodské duchovné dedičstvo, čiže kresťanské. Skúsme teda rešpektovať odkaz otca zjednotenej Európy Roberta Schumana, ktorý hovorí, že cirkev by mala bdiť nad rešpektovaním prirodzených zákonov a zjavených právd a povinnosťou politikov je zosúladiť v chúlостivej, ale nevyhnutnej syntéze dva uhly pohľadu – svetský a duchovný.

vlastné dodávky drahšieho skvapalneného zemného plynu do Európy.

USA chcú donútiť členské štáty EÚ, aby financovali výstavbu drahej infraštruktúry a začali od nich nakupovať drahší zemný plyn. Povedal to nedávno ruský minister zahraničných vecí Sergej Lavrov v rozhovore pre Pravdu. Reagoval tak na vyhlásenie amerického prezidenta Donalda Trumpa, že projekt plynovodu Nord Stream 2 z Ruska do Nemecka rozdeľuje Európu.

„Nord Stream 2 má výlučne komerčný charakter. Realizácia projektu má za cieľ diverzifikovať trasy dodávok plynu, eliminovať tranzitné riziká a v konečnom dôsledku uspokojiť rastúci dopyt európskych ekonomík po energetických zdrojoch,“ ubezpečoval Sergej Lavrov.

Nemecká kancelárka Angela Merkelová vyzvala na užšie ekonomické vzťahy s Azerbajdžanom, zvlášť v energetickom sektore. Nemecko zas hľadá zdroje, pretože jeho energetická potreba je približne z troch štvrtín krytá dovozom.

ŠPIČKY O PLYNE

Na rokovani špičiek Merkelová – Putin bol plynovod Severný prúd 2 jednou z hlavných aktuálnych tém medzi Ruskom a Nemeckom. Nemecko s cieľom rozptýliť existujúcu silnú kritiku žiada, aby mohla Ukrajina naďalej zarábať na tranzite zemného plynu. Vladimir Putin pokračovanie tranzitu cez Ukrajinu po dostavbe nového plynovodu nevylúčil. Prizvukoval však, že Severný prúd 2 je „výlučne hospodárskym projektom“, ktorý pokryje rastúcu spotrebu zemného plynu v Európe. „Hlavnou vecou je, aby tento tranzit cez Ukrajinu, ktorý má tradíciu, zodpovedal hospodárskym požiadavkám,“ citovala ruského prezidenta agentúra DPA.

Geopolitické hry Ruskej federácie a Spojených štátov amerických s Európou Nord Stream 2 sa stáva horúcou témou

Ján ČERNÝ – Karikatúra: Lubomír KOTRHA

Prokuratúra v Poľsku obvinila bývalého vládneho zamestnanca zo špionáže pre Rusko, ktorú údajne vykonával v rokoch 2014 – 2016. Muža, identifikovaného v súlade s poľským zákonom na ochranu súkromia iba ako Marek W., zatkli v marci, keď pracoval na ministerstve hospodárstva.

Bola by to v podstate bežná informácia, také veci sa stávajú aj v iných krajinách. O mimoriadnu udalosť však ide preto, že zatknutý mal dodávať do Moskvy informácie o krokoch vlády Poľskej republiky zameraných na zastavenie projektu Nord Stream 2. Úrad generálnej prokuratúry vo Varšave oznámil, že mužovi hrozí až desať rokov väzenia, ak ho usvedčia z odovzdávania informácií ruskej vojenskej tajnej službe GRU. Poľská oficiálna politika dlhodobo varuje, že pre nový plynovod bude Európa ešte viac závislá od ruských dodávok plynu.

NEISTÁ UKRAJINA

Poliaci nemusia byť ť pravdy ďaleko. Nespolahlivosť Ukrajiny ako prepravcu plynu z ťažobných polí v Rusku do Európy je chronicky známa. Aj to, že práve na Ukrajine už majú odkúšaný model využiť z času na čas v krízových situáciách dodávky z Ruska pre Európu pre domácu potrebu. Pritom plynovod Severný prúd už teraz dopravuje po dne Baltského mora ruský zemný plyn do Nemecka. Projekt Severný prúd 2 spočíva v jeho rozšírení, ktoré však neschvaľuje ani Poľsko, ani niektoré ďalšie európske krajiny vrátane Slovenska či Spojené štáty. Majú totiž obavy, že Moskva by takto získala väčší vplyv na západnú Európu.

Zachovanie ukrajinského koridoru dodávok zemného plynu je pre bez-

pečne zásobovanie európskych zákazníkov dôležité. Spoločnosť Eustream preto podporuje také riešenie, ktoré vytvorí podmienky na dlhodobé využívanie ukrajinskej siete aj v prípade výstavby plynovodu Nord Stream 2. V tomto duchu informoval médiá hovorca Eustreamu Pavol Kubík. Minister hospodárstva Peter Žiga na rokovaní s nemeckým partnerom Petrom Altmaierom zdôraznil, že Slovensko si cení postoj a aktivity Nemecka na zachovanie tranzitu plynu do Európy cez Ukrajinu.

„Pokiaľ ide o otázku energetickej bezpečnosti v stredo európskom regióne, najvyššou prioritou pre Slo-

vensko zostáva zachovanie ukrajinského dopravného koridoru v ekonomicky primeranej výške,“ zdôraznil na stretnutí s nemeckým kolegom minister Žiga.

O plynovode Nord Stream 2 z Ruska cez Baltské more do Nemecka ruský prezident Vladimir Putin v auguste povedal, že USA sa vyhľadávajú sankciami zacielenými na tento projekt, ale Európa ho potrebuje, aby uspokojila svoje potreby v energetike. Prezident Putin a viacerí ďalší ruskí predstavitelia tvrdia, že odpor USA voči novému plynovodu pramení z americkej túžby zbaviť sa silného konkurenta a presadiť svoje

NÁVRATY V ČASE

Po tom, čo česko-slovenskí politici na čele s prezidentom republiky generálom Ludvíkom Svobodou a prvým tajomníkom ÚV KSČ Alexandrom Dubčekom po brutálnom nátlaku podpísali tzv. moskovský protokol vrátane súhlasu s „dočasným“ pobytom sovietskych vojsk na území Česko-Slovenska a anulovaním Akčného programu KSČ z jari roka 1968, schválil ho koncom leta 1968 aj Ústredný výbor KSČ.

Prelomový rok 1968

Pre dogmatikov typu Biľaka, Indru či Koldera to bola veľká morálna posila v úsilí odstrániť Dubčeka a dostať sa k moci. Odpor progresívnych politikov bol však ešte stále – aj napriek moskovským tlakom a v okupovanej krajine – obdivuhodne silný. Aj tým sa dokázal Alexander Dubček udržať vo vedení strany a štátu ešte sedem mesiacov – do jari 1969. Pritom Gustáv Husák, v tom čase vedci tajomník ÚV KSS, opakovane vyhlasoval: „Stojíme a padáme so súdruhom Dubčekom,“ aby v apríli 1969 napriek tomu prevzal moc.

V prvých týždňoch po okupácii – zhruba do konca roka 1968 – štátna bezpečnosť zachytila štyristoštyridsať letákov a anonymných listov vyzývajúcich na odpor. Vo vyše štyridsiatich prípadoch sa začalo proti ich autorom a šériteľom trestné stíhanie.

Osemnásteho septembra 1968 bola medzi vládami ZSSR a Česko-Slovenska podpísaná dohoda o „dočasnom“ pobyte sovietskych vojsk na území Česko-Slovenska. Do štvrtého novembra opustili našu krajinu armády Poľska, NDR, Maďarska a Bulharska a väčšia časť sovietskej armády. Na tridsiatich piatich lokalitách a v množstve kasární zostalo asi stopäťdesiat tisíc sovietskych vojakov. Do svojej správy prevzali celé vojenské priestory a cvičné územia – Milovice, Libavu, Ralsko a Lešť a veľké vojenské komplexy v Horňanoch, Rokytníci a na Sliachi. Obsadili aj vojenské objekty v Častkovciach, Michalovciach, Skalke nad Váhom, vo Vlkonovej, Voderadoch, v Modranoch a na Borovej hore pri Zvolene – niekdajšie kúpele a obytná štvrť sa stali sídliskom celých sovietskych rodín. Sovietske jednotky zabrali aj kasárne v Nových Zámkoch, Komárne, Štúrove, Rimavskej Sobote, Jelšave, Rožňave, Ružomberku, vo Zvolene, v Malackách, Nemšovej, vo Vrútkach, v Novom Meste nad Váhom a v Bratislave. V bývalom kláštore na vtedajšom bratislavskom Leninovom námestí sídlila sovietska vojenská rozvedka a NKVD. Na troch utajených miestach mali skladisko jadrových hlavíc. Raketovú základňu postavili na Devinskej Kobyle, rovno nad hranicami s Rakúskom.

Vojská NDR (asi pätnásťtisíc mužov) sa pohli smerom k ČSR, ale na príkaz Moskvy zostali v blízkosti hraníc. Kremľ usúdil, že ich prítomnosť v Česku by svetu pripomenula Hitlerovu okupáciu pred druhou svetovou vojnou. V Prahe bolo len málopočetné zastúpenie východonemeckej armády a ich strážna jednotka. (jč)

Blížiac sa ukrajinské voľby podnecujú napätie na vratkom východe štátu

Konflikt na východe Ukrajiny opäť oživa

Martin JARINKOVIČ – Foto: archív SNN

Ukrajina si 24. augusta 2018 pripomenula dvadsiate siedme vyhlásenie nezávislosti pompéznu vojenskou prehliadkou v Kyjeve, ktorá mala zároveň pripomenúť storočnicu prvej ukrajinskej štátnosti. Nielen prehliadka, ale aj samotné výročie vzbudilo na Ukrajine i v Rusku veľa protichodných komentárov a vášnivých diskusií. Leitmotívom spoločenskej diskusie ostáva hľadanie odpovede na otázku, ako to vlastne dnes s tou ukrajinskou nezávislosťou vyzerá a po nečakannej smrti lídra Donbasu aj to, aká budúcnosť čaká Ukrajinu.

Na Slovensku sa o atentáte na vodcu proruskej väčšiny na východe Ukrajiny médiá takmer nezmiernili, a ak, tak zdôrazňovali najmenej pravdepodobnú verziu, že ho zlikvidovali samotní Rusi, pre ktorých sa vraj stal nepohodlný.

Posledná rozlúčka s predstaviteľom Doneckej republiky Alexandrom Zacharčenkou bola zároveň aj demonštráciou spolupatričnosti jeho spolupatričností a obyvateľov tohto odštiepeného regiónu.

Médiá, odborníci aj široká verejnosť ohodnotili prehliadku ako najväčkolepejšiu od získania nezávislosti. Podľa zámeru Kyjeva mala prezentovať novozrodené či obrodene ozbrojené sily Ukrajiny. Na prehliadke predviedli niekoľko inovácií sovietskej techniky, nových prírastkov zo Západu, ako aj prelet lietadiel vzdušných síl. Treba objektívne konštatovať, že stav a úroveň vybavenia ukrajinských ozbrojených síl sa oproti obdobiu pred štyroch rokov skutočne zlepšili.

■ POSTUP BANDERIZMU

Prerod armády priam symbolicky odrážal pohľad na defilé jednotlivých druhov vojsk, ktoré kompletne zaoberajú do amerických uniforiem rezko pochodovali starým známym sovietskym parádnym krokom. Odvrátenou, smutnou stranou celej parády je skutočnosť, že potenciál novej obrodenej sily Ukrajiny je využívaný na boj

s vlastnými občanmi na východe. Po novom má túto silu prezentovať aj nový vojenský pozdrav prvý raz uvedený do užívania práve počas prehliadky. Je ním pokrik Organizácie ukrajinských nacionalistov (OUN): Sláva Ukrajine! Hrdinom sláva! V banderovskom duchu bol rámcovaný aj príhovor prezidenta Petra Porošenka, ktorý na úvod predniesol verše Olesja Babija, autora textu pochodu ukrajinských nacionalistov: Zrodyls my velykoj hodny – Zrodili sme sa vo veľkej hodine – hymny OUN, ktoré sa po novom pretransformovali na Pochod novej armády. Kyjevská elita i sám Porošenko sa tak, a nie prvý raz, oficiálne prihlásili k hrôzu naháňajúcej nenávisťnej ideológii banderizmu, ktorá má na svedomí tisíce obetí.

■ PREDVOLEBNÁ RÉTORIKA

Prezident Porošenko sa v prejave prihlásil k prozápadnej orientácii Ukrajiny, ktorá by podľa neho mala

byť zakotvená priamo v ústave. Podľa Porošenka Ukrajina trhá všetky putá s ruským imperializmom a so Sovietskym zväzom, pretože hlavnou úlohou dnešného pokolenia je urobiť Ukrajinu veľkou a silnou bez perspektívy návratu do zóny ruského vplyvu. Prezident ohlásil, že posledným krokom na dosiahnutie tohto cieľa bude rozhodnutie urobiť koniec závislosti ukrajinskej pravoslávnej pospolitosti od ruskej (pravoslávnej) cirkvi.

Prezidentov prejav, ako aj prehliadka sa stali predmetom búrlivých diskusií ukrajinského i ruského mediálneho priestoru. Ukrajinský politológ Vadim Karasjov na Kanáli 112 Ukrajina upozornil, že Porošenko sa v prejave ani slovom nezmiernil o mierovom riešení konfliktu na Donbase. Karasjov i ďalší ukrajinskí analytici sa zhodli, že Porošenko týmto prejavom odštartoval svoju predvolebnú kampaň pred budúročnými prezidentskými voľbami. Podľa analytika Evhena Filindaša robí

Porošenko všetko pre to, aby si udržal podporu Západu. Podľa Filindaša je však pre Západ nevhodné podporovať človeka s dramaticky padajúcou úrovňou popularity a s nulovou šancou na zvolenie. Komentátor zároveň pripomenul zodpovednosť vodcov Majdanu za rozduchanie konfliktu na Donbase, ktorý Kyjev označuje za ruskú agresiu a Filindaš, tak ako aj časť populácie, za občiansku vojnu.

■ NEČAKANÁ SMŔŤ

Ledva utíchli diskusie vyvolané kyjevskou prehliadkou, už sa u našich susedov opäť rozvírila hladina verejnej mienky. Tentoraz sa stala spúšťačom tragická smrť charizmatického vodcu neuznanej Doneckej ľudovej republiky Alexandra Zacharčenka, ktorý sa 31. augusta 2018 stal obeťou atentátu. Smrť symbolu boja Donbasu za nezávislosť sa okamžite stala predmetom špekulácií. Moskva obvinila z vraždy Kyjev. Podľa úvah viacerých rus-

kých politológov Kyjev chcel vraždou Zacharčenka vyprovokovať donecké ozbrojené zložky k neuváženým odvetným krokom, čo by mohlo byť využité Kyjevom ako zámienka na porušenie minských mierových dohôd a začatie novej ofenzívy proti odštiepeným republikám. Ukrajinských prívržencov vojenského riešenia konfliktu na čele s Porošenkou k takémuto pokusu malo viesť nielen presvedčenie využiť zvýšenú bojovosť ukrajinskej armády a moment prekvapenia oslabeného vedenia Donecka, ktoré smrťou Zacharčenka prišlo o posledného z vojenských veliteľov prvej línie. Veľkú váhu v tejto súvislosti moskovskí analytici pripisujú aj osobným motívom Porošenka, ktorému by eskalácia konfliktu a vyhlásenie výnimočného stavu poskytovali väčšiu šancu udržať sa pri moci. V časti médií sa objavili aj špekulácie o pripravovanom ukrajinskom útoku na Donbas v oblasti Mariupola 14. septembra 2018.

Na druhej strane ukrajinské médiá rozoberajú dve možné pozadia Zacharčenkovej vraždy. Prvým z nich sú špekulácie o vnútornom motíve vyplývajúcom z údajných rozporov vnútri jednotlivých doneckých mocenských frakcií, previazaných s kriminálnym podsvetím. Druhým sú úvahy o tom, že Zacharčenko sa zbavila samotná Moskva, ktorej začal svojhlavý samostatný líder prekážať v hľadaní možných kompromisných riešení donbaskej krízy. Podľa viacerých ukrajinských analytikov by Zacharčenko bol prekážkou možnej kompromisnej dohody s Kyjevom o prinávratení Donbasu k Ukrajine po tom, čo v ukrajinských voľbách zvíťazí Kremľom podporovaná proruská politická línia.

Časť ukrajinských politológov však hovorí o smrti Zacharčenka ako o zámienke na priame vojenské zaangažovanie Ruska do konfliktu na Ukrajine. Obe strany sa však zhodujú na tom, že minské dohody o prímerí sú spochybnené. Každé z uvedených vysvetlení má svoju logiku. Jednoznačnú odpoveď však dnes v čase rôznych manipulácií špinavej hybridnej vojny nie je možné dať. Ostáva len veriť, že riešenie donbaskej krízy sa zaobide bez ďalšieho zbytočného prelievania krvi.

Napätie medzi Západom a Ruskom sa od marca pomaly stupňuje

Novičok otrávil starý kontinent

Z Británie prichádzajú od marca tohto roka správy ako z bojiska. Vlastne sa aj týkajú bojových otravných látok a ich stopy údajne vedú do Ruska, k ruským tajným službám, ba dokonca – ako tvrdil dnes už bývalý britský minister zahraničných vecí Boris Johnson – vedú priamo do Kremľa k prezidentovi Putinovi. V celej kauze sme svedkami obrovskej kampane diplomaticky stále oslabovanej Británie, ktorá nevie nájsť cestu z Európskej únie a horúčkovo si hľadá spojencov iným spôsobom.

Dušan D. KERNÝ – Foto: Suplied Pixe 3000

Práve prípady otráv bojovou jedovatou látkou v marci v Salisbury a neskoršie v Amesbury odštartovali dodnes trvajúcu protiruskú kampaň, v ktorej Británie požiadala o solidaritu štáty EÚ a NATO. A tie sa aj, napriek tomu, že sú známe všetky fakty, ku kampani pripojili a vypovedali stovky ruských diplomatov. Pravdaže, na čele s USA, ktoré ich vypovedali poldruha stovky...

■ MAYOVEJ ULTIMÁTUM

Marcový prípad otravy bývalého agenta ruskej spravodajskej služby, ktorý prešiel k Britom, a jeho dcéry sa stal vzápätí predmetom spoločného vyhlásenia hláv štátov a vlád Veľkej Británie, Francúzska, Nemecka a USA o tom, že britská strana predložila svojim partnerom podrobné informácie, že „Rusko s vysokou pravdepodobnosťou nesie za tento útok zodpovednosť“. O niekoľko dní nasledovalo dramatické vystúpenie šéfy britskej vlády Theresy Mayovej, ktoré obsahovalo ultimátum – ak ruský štát nie je do veci zapojený, tak nech vysvetlí, ako sa bojová chemická látka novičok dostala do Veľkej Británie. To vyvolalo v Moskve vlnu rozhorčenia. O tom, akú veľkú,

Sergej Skripal a jeho dcéra Júlia – otrávení smrteľnou nervovo-paralytickou látkou – sa zázračne zotavili a pod zmenenou identitou ich britské orgány „chránia“ na neznámom mieste.

svedčí vyhlásenie hovorkyne ministerstva zahraničných vecí RF, ktorá to už vtedy označila za cirkusové predstavenie. Ruská strana vtedy požadovala, aby Briti poskytli informácie o otravnej látke, aby sa obrátili na expertov Organizácie pre zákaz chemických zbraní v Haagu. Ale, samozrejme, nechýbali ani úvahy, že akciu uskutočnila iná, možno britská tajná služba, aby poškodila Rusko a jeho medzinárodné postavenie.

Pre štáty Európskej únie sa totiž celý prípad stal príležitosťou demonštrovať solidaritu s Veľkou Britániou v bezpečnostných otázkach napriek problémom

s brexitom, teda s procesom vystúpenia Británie z EÚ. Bol to čas nových sankcií, ktoré sa prijímali dodatočne k tým, ktoré Únia prijala po referende o pripojení Krymu k Ruskej federácii v roku 2014. Pokiaľ ide o Severoatlantickú alianciu NATO, jej dvadsaťosem členských štátov podporilo Britániu spoločným vyhlásením, že „útok je jasným porušením medzinárodných dohôd a pravidiel“ a ponúko Británii podporu pri vyšetrovaní.

■ KLÚČOVÁ OTÁZKA

KLúčovou otázkou však stále zostávalo, prečo sa terčom útoku stal bývalý

ruský agent Skripal, ktorého pre zradu v roku 2006 ruský vojenský súd odsúdil na trinásť rokov pracovného tábora, ale už po štyroch rokoch ho prepustili. Teda vymenili s Britániou v rámci výmeny agentov. Mohol slobodne vycestovať do Británie, kde pokojne v Salisbury žil. Odborníci a znalci ruských pomerov sa domnievajú, že je nepravdepodobné, aby sa Kremľ rozhodol porušiť protokol, ktorý pri výmene podpísal britská a ruská tajná služba. Jedna možnosť je, že to bola iná, a nie ruská tajná služba, možná je aj to, že niekto v ruských tajných službách konal na vlastnú päsť alebo Skripal sám porušil zásady protokolu o výmene a začal pracovať pre tajné služby. Otázka prečo práve Skripal zostáva nezodpovedaná. Faktom však je, že kľúčom k všetkému je pôvod otravnej látky. A od prvopočiatku preto ruská strana poukazuje na to, že Rusko nie je jediný štát, ktorý látku vyrábala. Faktom však je, že medzitým sa z Ruska, ktoré malo od roku 1994 dohodu s EÚ o strategickom partnerstve, nestal ani partner, ale nepriateľ, podľa vojenského hodnotenia NATO dokonca strategický nepriateľ.

■ OSTRÁ KONFRONTÁCIA

Lenže medzitým došlo v Británii k ďalším prípadom otravy „novičokom“ a Briti vyšli s informáciami, že majú zistených dvoch ruských agentov, ktorí v čase útoku novičokom prileteli a vzápätí odleteli späť do Ruska. S mimoriadne kategorickým vyhlásením vystúpila britská premiérka Theresa Mayová znovu 5. septembra. Podľa hovorkyne ruského ministerstva zahraničných vecí Márie Zacharovovej „vystúpenie na póde britského parlamentu sa nieslo v absolútne neprijateľnom tóne, obsahuje celý rad kategorických obvinení na

adresu Ruskej federácie, je to osočovanie, ktoré kategoricky odmietame“.

■ RUSKÁ OBRANA

Hovorkyňa M. Zacharovová sa osobitne kategoricky ohradila proti tvrdeniam, že „iba Rusko malo technické možnosti a skúsenosti s použitím takzvaného novičoku a motív na použitie v meste Salisbury“. Ruská strana poukazuje na to, že v správe expertov Technického sekretariátu Organizácie pre zákaz chemických zbraní v Haagu (OPCW) „nieť ani slova o pôvode nervovo-paralytickej látky a nespomína sa ani termín novičok, ktorý svojho času dali do obehu britskí politickí manipulanti“.

Ústami hovorkyne Zacharovovej ruská strana poukazuje na to, že „ani medzinárodná organizácia OPCW a ani samotné britské laboratórium v Porton Downe neboli schopné určiť krajinu pôvodu otravnej látky použitej v mestách Salisbury a Amesbury. S takýmito chemickými zlúčeninami už niekoľko rokov narábajú mnohé krajiny vrátane USA, Veľkej Británie, Nemecka, Švédska, Českej republiky či Holandska“.

Ruská obrana v podobe jednoznačných vyhlásení hovorkyne ministerstva zahraničných vecí M. Zacharovovej sa dovoľáva zásad medzinárodných organizácií, na základe čoho Rusko opakovane ponúkalo konzultácie a Briti ich opakovane odmietali. Moskva tvrdí, že ide o „neférové politické hry Veľkej Británie a jej spojencov, ktorí ignorujú požiadavky Dohovoru o zákaze chemických zbraní... Prvé britské laboratórium v Porton Downe je presne to miesto, kde prebiehajú a pokračujú výskumy s látkou, ktorú na Západe zvyknú nazývať novičok“.

Obchodná vojna čoraz viac ohrozuje globálnu ekonomiku vo svete

Colné spory uškodia nášmu hospodárstvu

Róbert HÖLCZ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Slovenskej ekonomike sa v poslednom období darí, čo napokon platí aj pre okolité štáty Vyšehradskej štvorky. Na druhej strane však treba objektívne povedať, že od roka 2014 sme prestali dobiehať zvyšok Európy, a preto je oprávnená otázka, aká nás čaká hospodárska budúcnosť.

V prvom rade treba povedať, že sme vyčerpali doterajšiu nespochybniteľnú výhodu v podobe lacnej a kvalifikovanej pracovnej sily, ktorá pre klesajúcu úroveň najmä nášho stredného školstva už nebude. Navyše čoraz viac stredoškólov pokračuje vo vysokoškolskom štúdiu za hranicami a po skončení sa z rôznych dôvodov domov nevracajú. Keďže nedokážeme už zabezpečiť potreby zahraničných producentov z domácich zdrojov, pracuje u nás čoraz viac cudzincov z tretích štátov starého kontinentu, a preto slovenská vláda už neposkytuje investičné stimuly len podľa počtu vytvorených pracovných miest, ale viac sa posudzuje schopnosť zahraničného investora produkovať výrobky s vyššou pridanou hodnotou, z ktorých zisky by sme chceli aj u nás doma zdaňovať alebo reinvestovať.

■ ČÍSLA EXPORTU

Taký rast HDP, ako je teraz, nemôžeme očakávať každý rok, a preto nás musia zaujímať aj ostatné zložky tohto ukazovateľa. Z nich má pre slovenskú ekonomiku najvyšší význam export najmä do štátov Únie, kde dominuje export do Nemecka. Ak sa totiž darí nemeckej ekonomike, darí sa aj slovenskej, keďže vývoz sem za prvý polrok tohto roku predstavoval takmer dvadsať percent, do Česka vyše jedenásť percent, do Británie viac ako päť percent, rovnako aj do Rakúska a Maďarska. Na týchto údajoch sa najväčšími nepodíela, ako si väčšina z nás myslí, automobilový priemysel, ale najmä vývoz výrobkov elektrotechnického priemyslu a dopravných prostriedkov, čo sa však po uvedení do prevádzky automobilky

Jaguar na jeseň tohto roka môže zmeniť. Pri hodnotení terajšej úrovne slovenskej ekonomiky však mnohých prekvapuje, že dva štáty Vyšehradskej štvorky, Poľsko a Maďarsko, majú aj napriek tomu, že nie sú členskými štátmi eurozóny, ešte vyšší hospodársky rast. Podľa všetkého je za tým vlastná menová politika ich centrálnych bánk, ktoré dokážu stimulovať ich hospodársky rast, navyše ich úrokové sadzby sa menej podieľajú na solidarite s úrokmi v eurozóne, ktoré sú nastavené skôr tak, aby nespôsobili okamžitý krach najviac problémových ekonomík v eurozóne – gréckej a talianskej. Nie nadarmo sa terajšej menovej politike ECB hovorí, že je skôr dlhová, a nie štandardne uvoľnená, a že vstup ďalších štátov Únie do eurozóny skôr odháňa, ako priťahuje.

Pre slovenskú ekonomiku by bolo zlou správou uplatnenie cla na vývoz automobilov na americký trh, ktorý pre nás zabezpečujú nemecké obchodné spoločnosti. Vznik obchodnej vojny medzi EÚ a USA sa pokúsil nedávno zmierniť predseda Európskej komisie Jean-Claude Juncker. Sice len podaním si ruky s amerických prezidentom Donaldom Trumpom, ale aj to je určité gesto na zmier. Ústna dohoda zahŕňa nakupovanie väčšieho objemu geneticky upravenej sóje, ktorú Čína na odvetu zaťažila 25-percentným dovozným clom a viacnásobne drahšieho amerického skvapalneného plynu do západnej Európy, na uskladnenie ktorého bude potrebné v západných prístavoch vybudovať terminály. Obaja politici sa tiež dohodli, že spoločne sa bude postupovať pri snahe presadiť reformu Svetovej obchodnej organizácie.

Očakávané upustenie od zvýšenia cla na dovoz európskych automobilov zo strany amerického prezidenta sa však nekoná, keďže Trumpova hospodárska politika sa prednostne zameriava na ochranu pracovného trhu v automobilovom priemysle a tiež trhu farmárov. Takže na európske automobily USA uvalia clo dvadsaťpäť percent. Z hľadiska slovenskej ekonomiky nás bude tiež zaujímať, ako sa podarí doriešiť rozbehnutý projekt Nord Stream 2, ktorým sa bude exportovať lacný ruský plyn do západnej časti Európy pri obchádzke jeho doterajšej prepravy cez Ukrajinu a Slovensko, čo bude pre obe krajiny predstavovať finančnú stratu niekoľko sto miliónov eur. Opakovane sa proti projektu vyslovil aj americký prezident, keďže hovorí, že na jednej strane americké doláre investované do NATO zabezpečujú ochranu európskeho kontinentu a na druhej strane dávame zariadiť ruskej ekonomike, a teda aj ruskému zbrojárskemu priemyslu.

■ TIENE BREXITU

Ako sa na budúcich medzinárodných obchodných vzťahoch podpíše brexit, môžeme iba hádať, preto je pre EÚ dobrou správou, že rozširuje svoje bilaterálne vzťahy podpísaním dohody o voľnom obchode po Japonsku aj s Čínou, ktoré sa týkajú okrem obchodovania s autami navyše aj s poľnohospodárskymi produktmi. Do terajších napätých európsko-amerických obchodných vzťahov však určite neprispieje rekordná pokuta pre americký Google, ktorý vraj porušoval európsku legislatívu týkajúcu sa hospodárskej súťaže. Terajšie colné spory USA s ostatnými štátmi sveta sú aj podľa Svetovej obchodnej organizácie (WTO) dôvodom poklesu tempa rastu globálneho obchodu. Spôsobujú aj pokles výmenného kurzu najmä v tých štátoch, ktorých sa sankcie najviac dotýkajú, čo sú dnes najmä Čína, Rusko a Irán s následným dosahom na finančný trh ostatných kooperujúcich štátov. Tento stav najviac vyhovuje americkému doláru, ktorý sa voči všetkým menám vrátane eura výrazne posilňuje, a preto americká centrálna banka opakovane v tomto roku zvyšuje svoje úrokové sadzby.

Mizerné úročenie vkladov občanov má rukopis centrálnych bánk

Úroky naše každodenné – na úvery aj vklady

Róbert HÖLCZ – Ilustrácia: Andrej MIŠANEK

Väčšina terajších dôchodcov si po celý život šetrila peniaze na vkladných knižkách za ročný jednopercenčný úrok nielen na starobu, ale aj pre svojich najbližších. Po revolúcii sa úroky na vkladných knižkách, ale aj na termínovaných účtoch niekoľkonásobne zvýšili a boli časy, keď v niektorých, dnes už neexistujúcich komerčných bankách boli na ročných vkladoch tesne pod hranicou tridsiatich percent. Po vstupe do eurozóny dosahovali vkladové úroky v eurách pri viacročných úložkách aj okolo piatich percent, aby po vypuknutí finančnej krízy v roku 2008 sa pre neštandardnú menovú politiku väčšiny centrálnych bánk vrátane ECB dostali úroky na ročných termínovaných vkladoch pod hranicu pol percenta...

Pre poriadok vecí si treba pripomenúť, že peniaze v komerčných bankách dnes podliehajú zákonu na ochranu vkladov až do výšky stotisíc eur pre každú fyzickú, ale aj právnickú osobu v každej jednej komerčnej banke. Niektoré komerčné banky ponúkajú dnes pri splnení ďalších podmienok, akým je trebárs mať založený aj bežný účet, aj viac ako jednopercenčné ročné úroky na vklady pri ich viacročnej viazanosti. Väčšina občanov na tento stav nadáva najmä po informáciách, aké zisky dosahujú banky, o koľko sa budú zvyšovať bankové poplatky, pritom si málokto z nás uvedomuje, že za mizerné úročenie vkladov komerčné banky zodpovedajú menej ako centrálna banka. Tie si totiž v rámci menovej politiky stanovujú svoje základné úrokové sadzby, od ktorých sa však odvíjajú úroky nielen na úvery, ale aj na vklady všetkých nás, čo, samozrejme, platí aj pre „našu“ ECB so sídlom vo Frankfurtu.

Všetci si myslíme, že dôvod, prečo sú vklady v bankách tak mizerné úročené, treba hľadať v politike kvantitatívneho uvoľňovania centrálnej banky, ktorej výsledkom je tlačenie obrovského

FINANČNÝ SERVIS

množstva lacných peňazí. Po zrušení zlatého dolárového štandardu prestali byť peniaze kryté konkrétnymi aktivitami, tovarmi a službami a v komerčných bankách sa cez systém frakčného rezervného bankovníctva a multiplikátorom peňažnej zásoby dostávajú na finančnom trhu do obehu.

■ LACNÉ PENIAZE

Keďže takto „vyrobených peňazí“ je veľa, dopyt po nich od komerčných bánk je od ostatných účastníkov trhu nízky, a preto sú úroky na vkladoch také úbohé. Lacné peniaze spôsobujú, že ceny nehnuteľností sa dramaticky zvyšujú najmä tam, kde vyššie mzdy umožňujú požiadané peniaze na kúpu drahých nehnuteľností splatiť. Nikto z bankárov však nehovorí, že okrem kvantitatívneho uvoľňovania má vplyv na terajšie nízke úročenie vkladov aj tzv. sociálna solidarita spoločnej meny voči dlhodobo zadlženému Grécku a tiež neutušenému stavu talianskeho bankového sektora, ktorým by bez pomoci ECB hrozil bankrot. Ak má centrálna banka zachraňovať obe ekonomiky, musí okrem iného presadzovať nižšie úročenie vkladov občanov v eurozóne tak, aby nedošlo trebárs aj k skolabovaniu ich sociálneho systému. V podstate ide o reťazovú

reakciu úročenia vkladov nielen v členských štátoch eurozóny, ale aj inde na starom kontinente, ktorá predpokladá, že všetci sa musia prispôbovať úročeniu vkladov v tej najslabšej ekonomike. V opačnom prípade by došlo k výraznému posilneniu výmenného kurzu ktorejkoľvek meny s negatívnym dosahom na zahraničný obchod.

■ ODMIETANIE EURA

Úroková vkladová solidarita k dlhom Grécka a Talianska je v členských štátoch eurozóny určite vyššia ako v nečlenských štátoch, čo je jeden z najdôležitejších dôvodov, prečo sa tak ostatným krajinám Vyšehradskej štvorky aj napriek tomu, že plnia kritériá vstupu do eurozóny, zatiaľ akosi do nej nechce. Aj keď niektoré členské štáty EÚ nie sú v eurozóne, ešte neznamená, že ich nízke vkladové úroky nie sú aj dôsledkom solidarity s už spomínanými zadlženými štátmi. Nie sice tak priamo ako nízke slovenské vkladové úroky, ale najmä prostredníctvom zahraničného obchodu, keďže niektoré z nich sú v eurozóne viac obchodne previazané ako mnohé štáty, ktoré so spoločnou menou už dávno platia.

Vieme si napokon predstaviť, že by v niektorom štáte na starom kontinente boli úroky na vkladových účtoch výrazne vyššie ako trebárs u nás? Skôr nevieme, pretože by u nás došlo k hromadnému výberu peňazí a ich uloženiu tam, kde sú vkladové úroky výrazne vyššie, a pritom by išlo o presuny peňazí v rámci tých istých bánk, ale v rôznych krajinách.

NA OKRAJ

Najvyšší kontrolný úrad SR ide takpovediac naplno. Zverejňuje výsledky intenzívnych kontrol a pripomína v nich pomerne veľké množstvo nedostatkov. V tomto roku kontrolóri Najvyššieho kontrolného úradu (NKÚ) SR preverili okrem iných inštitúcií aj systém udeľovania licencií vybraných komodít Ministerstva hospodárstva SR a procesy súvisiace s udeľovaním licencií na výroby obranného priemyslu, ako aj povolení na vývoz a prepravu položiek takzvaného dvojakého použitia.

Zamerané na licencie

V rezorte hospodárstva sa agendou udeľovania licencií a povolení zaoberá Odbor výkonu obchodných opatrení, ktorý podlieha priamo ministrom. Odbor je súčasne národnou autoritou v oblasti vývozu a dovozu výrobkov dvojakého použitia (napríklad nebezpečných chemických látok alebo výrobkov, ktoré možno použiť na vykonanie trestu smrti či mučenie). Tento odbor tiež plní úlohy národnej autority v oblasti obchodovania s výrobkami obranného priemyslu. V rámci tejto svojej činnosti vydáva povolenia na obchodovanie alebo sprostredkovateľskú činnosť s takýmito komoditami a licencie na konkrétnu formu zahraničnoobchodnej činnosti a tiež kontroluje dodržiavanie legislatívy v tejto oblasti z hľadiska národných a európskych pravidiel, princípov.

Kontrolná akcia sa zamerala na obdobie rokov 2013 – 2016. Pracovníci NKÚ preverili sedemdesiatdeväť povolení (na päť rokov) na obchodovanie s výrobkami obranného priemyslu, stošesťnásť licencií (na jeden prípad, resp. jeden rok), dvadsaťšesť povolení na obchodovanie s položkami s dvojakým použitím a jedenásť žiadostí o vývoz výrobkov obranného priemyslu, ktoré boli zamietnuté. Kontrolóri zistili, že zamestnanci rezortu hospodárstva nedodržiali dôsledný postup pri kontrole úhrad poplatkov do štátneho rozpočtu za vydanie povolenia – licencie. V niektorých prípadoch sa poplatky zaplatili až počas výkonu kontroly NKÚ, pričom povolenie už bolo vydané. Na základe zistení kontrolóri upozorňujú na veľmi formálnu a nedostatočnú vnútornú kontrolu pri vydávaní licencií a povolení. Kontrolný úrad preto odporučil ministerstvu hospodárstva, aby zaviedlo transparentný systém cielenej a pravidelnej kontroly v procese vydávania povolení a licencií.

Keď sa pozrieme podrobnejšie na preverované prípady, potom treba konštatovať, že kontrolóri NKÚ identifikovali najčastejšie nedostatky formálneho charakteru, týkali sa však až štvrtiny spisov (napríklad chýbali potvrdenia zo zdravotných poisťovní, chýbajúce vyznačenie krajiny vývozu, nebola osvedčená kópia potvrdenia o priemyselnej bezpečnosti, chybné doručovanie udelených licencií či nesprávne uvedený obchodný názov žiadateľa).

Druhým závažným nedostatkom je dodržiavanie pravidiel posudzovania žiadostí o vydanie rozhodnutí. V súlade s Licenčným poriadkom má fungovať viacstupňová kontrola spisov, podaných žiadostí o licenciu, pričom do fázy spracovania žiadostí musí byť zapojených viac ľudí, aby sa vylúčila možnosť neetického, resp. korupčného konania.

(ib)

BESEDNICA

Ludia sa kochajú peknými scenériami. A ešte radšej vnímajú, ak sa k flóre pridruží aj fauna... Prileť čajka, sadne na vodu alebo na mólo nad ňou a čistí si perie. Letná idylka. Pohľad, ktorý ľudia nepoznajú: na hladinu jazera sadá čajka, po chvíli bojuje, snaží sa vzlietnuť, ale už to nedokáže. Na nohe má namotané plastové vrecúško plné vody...

Plastové pasce

Vták obmedzený na svojom prirodzenom pohybe sa buď nedokáže sám užiť, alebo sa stane potravou nejakého predátora. Jeho inokedy možno skvelá mobilita a možnosti úniku a záchranu sú totiž veľmi ohrozené. Vôbec sa to netýka iba prímorských oblastí a samotných pobreží. Čajky sme jivé žijú aj u nás a každý si určite všimol, že ponad skládkami sú ich zvyčajne celé krdle. Ich život sa často končí po sadnutí na blízku vodnú hladinu. Lenže plasty nezabijajú iba dospelé jedince. Vtáky si stavajú hniezda z najrôznejšieho materiálu, neraz aj z kúskov plastových povrázok. Tie sa môžu mláďatám namotať na beháky a neskôr zapríčiniť nekrozy, odumretie nohy, prípadne až finálny úhyn.

Príroda sa do určitej fázy stihala prispôbovať technologizácii takzvanej civilizácie. Keďže však to tempo začalo byť vraždne, už nestačí. Vtáky sa do istej miery dokážu samy zbaviť niečoho, čo sa im zachytilo na tele. Ak ide o prírodný materiál, zvládnu to. Ak však ide o plasty, nevedia si s ich pevnosťou poradiť. Buď sa pokúsia s nechcou zabaľovať existovať, kým sa dá, alebo ich to rýchlo zabije. Aj tak najväčším zabijakom vtákov vo voľnej prírode sa stáva mimoriadne intenzívne poľnohospodárstvo. Poľnohospodárstvo založené na drancovaní krajiny. Prax, ktorá je orientovaná na produkciu a zisk, je neudržateľná. Prírode v takej schéme už nezostáva životný priestor.

Inak, ľudia napočudovanie majú aj dobré nápady. V zábavnom parku Puydu Fou vo Francúzsku, čo možno preložiť ako Hora bláznov, drie od rána do večera šesť havránov. Zbierajú ohorky cigariet a ďalšie drobné odpadky. Vtákov na túto činnosť vycvičili. Havrany teraz poctivo svoje nálezy ukladajú do špeciálnych schránok, ktoré sa im za každý prírastok odmenia automaticky nejakou dobrotkou. Prvých šesť „smetiarov“ už pracuje, ďalší k nim pribudnú čoskoro. Vraj ich už ani netreba učiť, naučia sa to sami – od kolegov. BBC na svojom informačnom serveri pripomenula, že havrany pracujú naozaj s nadšením.

„Zmyslom pokusu je ukázať, že aj samotná príroda sa snaží a dokáže poučiť, ako možno trochu zlepšiť životné prostredie,“ vysvetlil riaditeľ parku Villers.

Ján ČERNÝ

Foto: Emil SEMANCO

Ubúdanie slovenských lesov je podľa Národného lesníckeho centra iba fáma

Trápiť nás má mŕtve drevo v lesoch

Štefan ZLATOŠ – Foto: Emil SEMANCO

Zabrániť tomu, aby sa na Slovensku spaľovalo ako biomasa kvalitné drevo. To je cieľ opozičnej novely zákona o podpore obnoviteľných zdrojov energie, ktorú ešte v júni parlament posunul do druhého čítania. Napriek tomu návrh na pôde Ústavnoprávneho výboru NR SR podporu nenašiel. Definitívne slovo teda bude mať septembrové plénum.

Za novelou stojí dvadsiatka opozičných poslancov, ktorí navrhujú presnejšiu definíciu toho, čo je a čo nie je biomasa. Opoziční poslanci prichádzajú v novele so sprísnením definície biomasy pre potreby tohto zákona tak, aby boli zrušené dotácie na spaľovanie dreva v biomasových zariadeniach, ale zachovali sa dotácie na výrobu energie z dreva pochádzajúceho z energetických odpadov a dotácie na výrobu energie z dreva, ktoré je odpadom z drevospracujúceho priemyslu.

NEKOLOGICKÝ NÁVRH

Návrh novely zákona je podľa Júliusa Jankovského z Asociácie priemyselnej ekológie na Slovensku neekologický a ide proti trendu v celom európskom spoločenstve. Jankovský tvrdí, že hlavným cieľom návrhu zmeny zákona je dosiahnuť, aby boli zrušené dotácie na spaľovanie dreva v biomasových zariadeniach, okrem dreva pochádzajúceho z energetických porastov a z odpadu z drevospracujúceho priemyslu. Predkladatelia podľa neho vo svojej dôvodovej správe k novele zákona pracujú s viacerými nesprávnymi faktami a údajmi. Medzi obnoviteľné zdroje energie, ktoré možno v súčasnosti technologicky využiť na výrobu elektriny, tepla a dopravných palív, sa zaraďuje biomasa vrátane biopalív a bioplynu, slnečná, vodná, veterná a geotermálna energia.

Kto na výrobu tepla využíva biomasu, dováža menej kvapalných palív, uhlia a zemného plynu. Využívanie biomasy tak pomáha krajine a regiónom, aby boli sebestačné, menej závislé od importovaných fosílnych palív. Výrobcom spolu s odberateľmi tepla z biomasy tak spolu znášajú globálnu zodpovednosť za klimatické zmeny, lebo pomáhajú znižovať emisie oxidu

Les má aj hospodársky aspekt a poslanie, čo si mnohí tzv. „ochranári“ neuvedomujú a nariekajú nad každým kmeňom vyťaženým na spracovanie.

uhlíčitého v ovzduší. Využívanie biomasy na zásobovanie teplom Slovensku ušetrí až tristoštyridsaťosemtisíc ton emisií skleníkových plynov oproti výrobe zo zemného plynu či šesťstotridsaťtisíc ton skleníkových plynov z výroby rovnakého množstva tepla z uhlia.

ARGUMENTY LESNÍKOV

„Biomasa prispieva k zvýšeniu energetickej bezpečnosti Slovenska a tiež k plneniu záväzku našej krajiny zvýšiť podiel obnoviteľnej energie. Pri výrobe tepla a kombinovanej výrobe elektriny a tepla v energetických prevádzkach sa ročne spotrebuje len sedem percent z vyťaženého dreva, zvyšok vyťaženého dreva končí inde,“ povedal Stanislav Janiš, predseda predstavenstva Slovenského zväzu výrobcov tepla. „Mylnými informáciami sa vyvoláva falošný dojem, že hlavným dôvodom ťažby dreva je jeho spracovanie na drevný štiepok na jeho následné využitie v energetike. Celková ročná ťažba dreva v roku 2017 predstavovala 9,39 milióna kubického

metra hrubého dreva. Z toho sa 4,94 milióna kubického metra, teda 52,6 percenta, vyťažilo pri odstraňovaní následkov pôsobenia škodlivých činiteľov v lesoch. V roku 2017 predstavovali priame dodávky energetického dreva z lesného hospodárstva 658 300 kubických metrov, teda sedem percent,“ zdôraznil Milan Oravec z Národného lesníckeho centra.

Fáma o ubúdaní lesov je podľa Milana Oravca nepravdivá, keďže podľa údajov uvedených v návrhu Správy o lesnom hospodárstve za rok 2017 (Zelená správa) dosiahla rozloha lesných porastov 1,946 milióna hektára, čo znamená nárast rozlohy v porovnaní s rokom 1980 o osemdesiatpäťtisíc hektárov.

„Medzi rokmi 2015 a 2016 sa rozloha lesných porastov zvýšila o 1998 hektárov. Zásoby hrubiny dreva bez kôry vzrástli medzi rokmi 1980 a 2016 o 156 miliónov kubických metrov a dosiahli hodnotu 480,25 milióna kubického metra. Faktom tiež je, že Slovensko drží nelichotivé európske prvenstvo v množstve mŕtveho dreva

v lesoch, a to až štyridsaťdva kubických metrov na hektár,“ informoval Milan Oravec.

„Z celkového množstva vyťaženého dreva sa na výrobu tepla a pri kombinovanej výrobe elektriny a tepla spotrebovalo približne sedem percent. Pritom sa na energetické využitie používa iba dvadsaťjeden percent z celkového potenciálu hmoty vhodnej na energetické využitie. Ak k tomuto množstvu drevnej hmoty pripočítame nikde nevykazované prerezávky lesa, odpad z čistenia brehových porastov a podobne, podiel využitia drevnej hmoty v energetike sa ešte výrazne zníži,“ podčiarkol Peter Chrust zo štátneho podniku Lesy Slovenskej republiky.

ČO NA TO VLK?

Lesoochranári zo združenia VLK odovzdali Ministerstvu hospodárstva SR petíciu za zrušenie štátnych dotácií na drevo spaľované v biomasových zariadeniach, ktorú podpísalo 37 802 občanov z celého Slovenska. Petícia za zrušenie štátnych dotácií je súčasťou kampane BIOMASAKER, ktorú združenie VLK začalo prvého apríla 2014 pri najväčšej jedli na Čergove. Cieľom kampane je zrušenie štátnych dotácií na všetko drevo spaľované v biomasových zariadeniach, okrem dreva pochádzajúceho z energetických porastov a z odpadu z drevospracujúceho priemyslu. Dôvodom je fakt, že podľa združenia VLK na Slovensku od roka 2000 ubudlo sedemstošesťdesiat štvorcových kilometrov lesov a v súčasnosti sa ťaží takmer štyri milióny kubických metrov dreva na energetické ciele, pričom udržateľná ťažba všetkého dreva je na lesných a nelesných plochách 5,8 až 6 miliónov kubických metrov dreva.

„Štátne orgány nedisponujú žiadnym materiálom, ktorý by analyzoval disponibilné množstvo suroviny a bezhlavo podporujú výstavbu nových spaľovní/elektrární, navyše s garantovanými cenami a so zmluvami uzatvorenými na pätnásť rokov. Následkom je neúmerne dopyt po dreve, ktorý spôsobuje ničenie najväčších lesných biotopov Slovenska, národných parkov, chránených vtáčích území či biotopov európskeho významu,“ jednoznačne tvrdia lesoochranári.

Budeme bojovať proti nemiernemu pitiu ako za čias štúrovcov?

Vláda prikyvuje domácemu páleniu liehu

Text a foto: Štefan ZLATOŠ

Stavovské organizácie, zastupujúce výrobcov, predajcov alkoholu a pestovateľské pálenice, prijali s rozčarovaním informáciu, že vláda Slovenskej republiky na svojom zasadnutí schválila poslancový návrh zákona o povolení súkromného pálenia destilátu a to aj napriek tomu, že Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR v rámci medzirezortného pripomienkového konania navrhovalo poslancový návrh neschváliť.

Stavovské organizácie vyzývajú predstaviteľov štátu vrátane poslancov Národnej rady Slovenskej republiky, aby namiesto opatrenia, ktoré ohrozuje bezpečnosť a zdravie obyvateľov a znamenalo by zánik liehovarnického odvetvia, prijali systémové opatrenia na podporu potravinárskej produkcie na Slovensku.

NÁVRH Z MOSTA

Vláda Slovenskej republiky schválila návrh zákona predložený poslancami strany Most – Híd, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 467/2002 Z. z. o výrobe a uvádzaní liehu na trh v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 530/2011 Z. z. o spotrebnej dani z alkoholických nápojov v znení neskorších predpisov. Návrhom zákona by mala byť povolená súkromná výroba destilátu, pričom podľa navrhovaného znenia by sa znížená sadzba spotrebnej dane z alkoholických nápojov mala uplatňovať aj na destilát vyrobený súkromným výrobcom destilátu

Legálne pálenice dostávajú nežiaducu konkurenciu, ktorá môže spôsobiť aj ich zánik.

a zavedú sa nekontrolovateľné pravidlá. Vláda Slovenskej republiky návrh schválila aj napriek tomu, že Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR v rámci medzirezortného

pripomienkového konania vyjadrilo nesúhlas s predkladaným návrhom po závažných odborných argumentoch. S týmto názorom sa stotožnili aj niektoré ďalšie ústredné orgány štátnej správy a zásadné pripomienky vzniesli aj stavovské organizácie.

LEGISLATÍVCI PROTI

Navyše, Legislatívna rada vlády Slovenskej republiky prerokovala predložený poslancový návrh zákona na svojich zasadnutiach v lete a tiež odporučila vláde Slovenskej republiky vysloviť s predloženým poslancovým návrhom zákona súhlas, ale s pripomienkami a odporúčaniami, ktoré by mali byť do návrhu zákona zapracované. Vláda Slovenskej republiky napriek tomuto stanovisku vo svojom uznesení súhlas s návrhom zákona zapracovaním pripomienok nepodmienečila, a to aj napriek závažným argumentom týkajúcim sa bezpečnosti a ochrany zdravia spotrebiteľov.

Stavovské organizácie sú rozčarované z toho, že odborné argumenty vnesené Ministerstvom pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, ako aj Legislatívnu radou vlády Slovenskej republiky vláda Slovenskej republiky nezohľadnila, pričom od začiatku argumentujú, že tento návrh bude mať vážny dosah na zdravie a bezpečnosť spotrebiteľov, ako aj na štátny rozpočet. Zároveň pripomínajú, že potravinárska produkcia od roku 2015 klesla o viac ako pol miliardy eur, počet zamestnancov v potravinárstve medzirezortne klesol o štyritisíc a negatívne saldo zahraničného obchodu s potravinami sa neustále zvyšuje o závažné čísla. Prijatie ďalšieho opatrenia, ktorého dôsledkom bude zánik liehovarnického priemyslu a ohrozenie existencie pestovateľských páleníc, znamená podľa stavovských organizácií popretie všetkých snáh o zveľadovanie potravinárskej výroby na Slovensku.

Stanovisko proti návrhu podpísali tieto organizácie zastupujúce výrobcov a predajcov liehu, ako aj pestovateľské pálenice: Potravinárska komora Slovenska, Slovenská poľnohospodárska a potravinárska komora, Unia potravinárov Slovenska, Agrárna komora Slovenska, Združenie páleníc a liehovarov na výrobu destilátov na Slovensku, Asociácia lítaiteľov spotrebnej dane z liehu a liehovín, Združenie výrobcov liehu a liehovín na Slovensku, Zväz obchodu Slovenskej republiky a Slovenské združenie pre značkové výrobky.

Neférový rozbíjač pravice a tí ďalší s pokúšením byť hlavou štátu Prezidentománia sa výrazne hlási

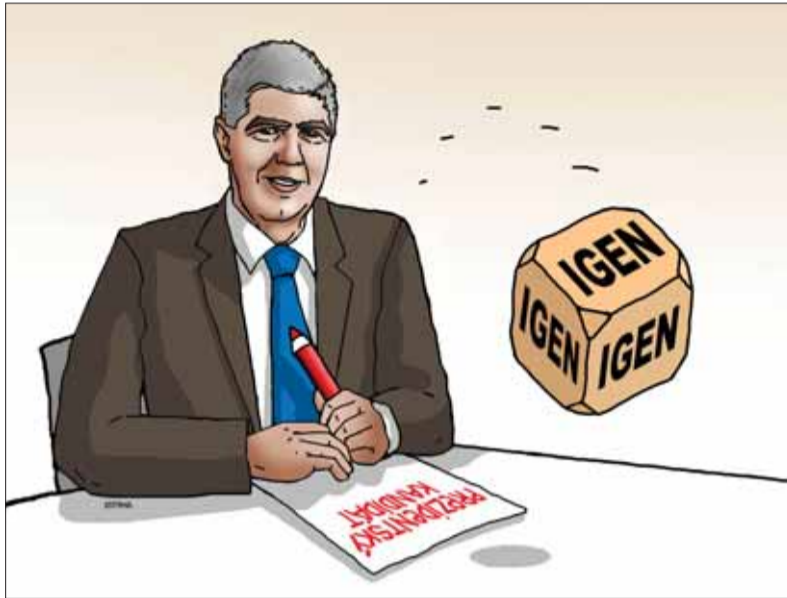
Ludovít ŠTEVKO – Karikatúra: Lubomír KOTRHA

Oznámenie prezidenta Kisku, že nebude opäť kandidovať na úrad prvého občana štátu, je už staršieho dáta. Mnohých politikov z pravicovo-liberálneho politického spektra však rozladenie z tejto skutočnosti ešte celkom neprešlo. Po indiciách, že ich niekdajší prezidentský favorit založí vlastnú politickú stranu, viacerých poriadne rozhnalo. Nazvali ho neférovým rozbíjačom pravicového politického spektra.

Pohanu na Kiskovu adresu nešetřil Richard Sulík, Alojz Hlina aj Igor Matovič, ktorý prezidentovi vyčítal, že jeho ľudia (zrejme poradcovia) už laná-rili poslancov či poslankyne OLaNO do Kiskovej, ešte nezaloženej strany. Matovič nepovedal, kto koho nahováral, zatiaľ prezradil len to, že mu Kiska sľúbil, že sa to nebude opakovať. Aj keď sú parlamentné voľby ďaleko, už sa črtajú medzi pravicovými bratmi prvé hádky a tieto poryvy opozičných sporov môžu poriadne zneistiť analytikov a relativizovať proroctvá prieskumných agentúr o budúcich víťazoch. Ale to netreba brať smrteľne vážne, lebo experti z prieskumných agentúr sa pravidelne vo svojich predpovediach mýlia, podľa toho, odkiaľ prídu peniaze...

■ ZAHLENÉ VYHLIADKY

Rozhodnutie hlavy štátu bojovať v politickom ringu nezamáva len preferenciami strán napravo od stredu, ale zamotá situáciu aj v súťaži kandidátov o kreslo prezidenta. Bez Kisku, ktorého tlačili znovu do úradu šéfredaktori známych periodík Hrib, Kostolný, Balogová a Bárdu, to nebude ono. Divácky zaujímavý, aj keď teoretický súboj Kiska – Harabin sa konať nebude. Polroka pred prezidentskými voľbami je obzor stále zahmlený. Okrem pár známych osobností, dostatočne obrnených rétorickými schopnosťami a pribojnosťou (Milan Krajniak, Eduard Chmelár, Štefan Harabin) ostatní sympatickí i menej sympatickí kandidáti nesľubujú v turnaji o Grasalkovičov palác nič pozoruhodného, teda okrem nudy. Od papierového favorita Roberta Mistríka, ktorý sa už pasoval za jediného demokratic-

kého kandidáta, možno čakať iba frázy odkukané od svojho učiteľa a patróna Andreja Kisku.

■ KRÍŽ O KANDIDÁTKE

Ani právnička Zuzana Čaputová z mimovládnej organizácie Via Yuris v skrytom žolde Open Society Foundations nemá čím zaujať a prekvapíť, aj keď sa niektorí domnievajú, že ju potiahne pápežskou kúriou odvolaný arcibiskup Róbert Bezák. Tento liberálny katolícky kňaz jej na tlačovej konferencii v prezidentskej záhrade prejavil sympatie napriek tomu, že jeho cirkev je v príkrom rozpore s názormi a aktivitami ním podporovanej kandidátky.

„Od cirkevných predstaviteľov sa, samozrejme, neočakáva, že budú

vyjadrovať podporu kandidátom, ktorí presadzujú postupy v priamom rozpore s cirkevným učením,“ povedal hovorca Konferencie biskupov Slovenska (KBS) Martin Kramara. Výkonný sekretár KBS Anton Ziolkovský to ešte upresnil: „Katolíci určite nemôžu v prezidentských voľbách hlasovať za kandidátky a kandidátov, ktorí podporujú registrované partnerstvá, eutanáziu, umelé ukončenie tehotenstva alebo ideológiu rodovej rovnosti.“ Na margo sympatií exkňaza Bezáka k liberálke Čaputovej možno poznamenať, že je čudné, ak Bezák neinklinuje ideologicky a ľudsky ku konzervatívnemu kresťanovi, veriacemu kandidátovi Františkovi Mikloškovi, ktorý sa ho úprimne zastával pri jeho odvolávaní z postu arcibiskupa.

Čas ubieha a jarné prezident-ské voľby sú stále rovnicou o dvoch neznámych. Na jednej strane nepoznáme mená kandidátov koalíčných strán Smer-SD a SNS a na druhej strane sa ešte nevyvolali ani opozičné strany. Horúci kandidáti parlamentných strán okrem Mosta – Híd a ĽSNS v zozname nefigurujú. Zoznam kandidátov a ich preferencií, ktorý zostavila agentúra AKO na základe prieskumu od 30. augusta do 5. septembra, je skôr virtuálnym rebríčkom, pretože v ňom figurujú predstavitelia niektorých politických strán, ktorí vôbec nekandidujú, napríklad Peter Pellegrini, Andrej Danko či Igor Matovič. Napriek tomu nie je bez zaujímavosti, že v prvej päťici kandidátov sú iba malé percentuálne odstup. Medzi prvým Robertom Mistríkom (12,1 percenta) a druhým nekandidujúcim Petrom Pellegrinim (11,9 percenta) je rozdiel len dve desatiny. Podobne je to aj v prípade Chmelára (10,8 percenta) na tretej priečke a Andreja Danka (9,7 percenta) štvrtého v poradí. Piaty je Štefan Harabin, ktorému respondenti prisúdili 8,8 percenta medzi osemnástimi kandidátmi. V strede rebríčka sa umiestnili známe tváre v zostupnom poradí: Zuzana Čaputová, Marián Kotleba, Igor Matovič a Milan Krajniak.

■ HRY NA PREFERENCIE

Prieskumy nemajú v tomto štádiu nijakú významnejšiu hodnotu. Mistrík je známa tvár z presolených bilbordov, ale tento jeho vizuálny náskok čoskoro eliminujú iní kandidáti so zvučnejším podaním svojich predstáv a argumentov. Druhou, zatiaľ neznámou veličinou schopnou zamiešať preferenciami sú sociálne siete. Tam je obraz približne takýto: na najvyšších priečkach stoja na rovnakej úrovni proti sebe Chmelár a Harabin. Samozrejme, po novembrových komunálnych voľbách môže byť všetko inak. Rozhodujúce bude aj to, koho postaví najsilnejšia parlamentná politická strana Smer-SD. Ak sa potvrdia kuloárne informácie, že Robert Fico postaví na prezidentskú kandidátku Petra Kažimíra, tak táto jeho nominácia má veľké šance uspieť aj v druhom

kole. Dá sa to usudzovať zo spomenu-tého rebríčka agentúry AKO, v ktorom stúpa Pellegrini na päť Mistríkovi, čo by mohol byť predobraz situácie, keď sa ocitne proti opozičnému, vraj nezávislému kandidátovi rovnocenná, ak nie ťažšia váha v osobe schopného, aj keď politicky závislého ministra financií.

Zdá sa, že Slovenská národná strana čaká na Smer. Ak by sa Dankovi podarilo poslať na kolbište o post prezidenta silnú kandidátku nežného pohlavia, nemusela by ani táto nominácia zostať bez šanci. Oproti Čaputovej by mala istú výhodu, lebo liberálna kandidátka s podporou materskej strany Progressívne Slovensko ťažšie získa sympatie kresťanských voličov. Jej kredit ani kňaz Róbert Bezák nezlepšil, má totiž podobne ako Kiska, ku ktorému chodila po radu zadným vchodom, dosť ďaleko ku kresťanskému videniu sveta.

■ NOVÉ PODMIENKY

Najneskôr v novembri by sme mali byť v otázke kandidatúry na úrad hlavy štátu múdrejší. Strana Roberta Fica chce zverejniť meno svojho kandidáta po septembrovom predsedníctve a vzápätí, niekedy v októbri, navrhne zmeniť legislatívu tak, aby kandidáti na prezidenta mali povinnosť vzdať sa daňového tajomstva počas kampane. V novele zákona o voľbe prezidenta Slovenskej republiky by sa mal podľa existujúcich paragrafov objaviť aj nový paragraf s ustanovením, v ktorom kandidát potvrdí vlastnoručným podpisom vyhlásenie, že sa vzdáva daňového tajomstva.

Robert Fico to zdôvodnil takto: „Každý, kto bude kandidovať, by mal vedieť, že sa naňho nebude vzťahovať daňové tajomstvo a že o ňom chceme vedieť všetko. Ako podnikal, ako platil. Aby jasne povedal, aké má svoje veci, aké nemá. Teraz máme za prezidenta daňového podvodníka a nechcem, aby nebol aj ten ďalší daňový podvodník. Ide len o to, aby sme vedeli, kto bude prezident Slovenskej republiky.“

Lenže akokoľvek adresná či presná legislatíva nikdy nebude poisťkou na dobrého prezidenta. Lebo aj voličov zavše pobalamenta médiá...

Kolko odpracovaných rokov v živote človeka je už naozaj dost? Človek nemôže robiť donekonečna

Dušan PIRŠEL – Karikatúra: Lubomír KOTRHA

Zastropovanie dôchodkového veku je aktuálna téma v našej spoločnosti. Zaujima ma jednak preto, že som už dostatočne dospelý, ale aj preto, že svoju profesijnú dráhu som začal v oblasti sociálnej gerontológie. Hneď na začiatku mojej úvahy musím konštatovať, že nie som zástanca ekonomického videnia sveta – najprv bol človek, no až oveľa neskôr ekonomika. Takže humanizmus je pre mňa základ, z ktorého nazerám na svet a vnímam ho. Problém je v tom, že v systéme, kde sú ideálom a kritériom ekonomické ukazovatele, ako peniaze a kapitál, to nie je možné.

Ak vsadíme ľudskosť do systému kapitalizmu, tak v momentálnom celosvetovom nastavenom systéme budeme konať najlepšie, ako sa za daných okolností dá. Niektorí odborníci z oblasti demografie to pokladajú za populizmus. Ja zastropovanie peňazí podporujem. Koniec koncov, vždy sa to v budúcnosti môže zmeniť. No stále je lepšie, ak ľudia majú aspoň akú-takú istotu, ako každý rok predlžovať hranicu odchodu do penzie.

■ VARUJÚCA DEMOGRAFIA

Demografia je veľmi variabilná, a to sa ešte neberie do úvahy technologická zmena, ktorá prídje – lebo prichádza masívny rozvoj robotiky či nasadenie umelej inteligencie do výroby i služieb. Analýza systému je, samozrejme, na ekonómoch a odborníkoch. Osobne som presvedčený, že človek nemôže pracovať donekonečna. Potom by sme museli dať do Zákonníka práce, že zamestnávateľ je povinný svojmu zomretému zamestnancovi zaplatiť truhlu a pohreb, keď zomrie na pracovisku. Takže stanoviť rozumný vekový strop na odchod do dôchodku na základe viacerých kritérií je v poriadku...

Nesmierne dôležitá je však populačná a rodinná politika, pretože

by mohla pomôcť zvýšiť plodnosť možno ku hranici dve deti na jednu ženu, ale pre politikov to neprináša až také politické body, pre obyvateľov je to až príliš abstraktné, pozitívne efekty sa prejavujú až o dve dekády, keď väčšie generácie vstúpia na pracovný trh. Navyše, pokiaľ budeme v populácii my veľké socialistické generácie, boj so starnutím je vopred prehraný, môžeme ho iba trošičku spomaliť. Budeme dôchodcovia a starať sa o nás budú nové generácie, ktoré navyše prepadajú v medzinárodných testoch vo vzdelaní, ale aj v celkovej schopnosti progresívne viesť spoločnosť. Isté je však jedno, ak nebudeme mať aspoň toľko detí, aby bol sociálny systém udržateľný, tak alebo skolabujeme, alebo si nás podmania komunity ľudí s dostatkom detí, povedzme Afričania alebo Arabi. To sa môže stať v priebehu jednej-dvoch generácií, teda do sto rokov. Podčiarknuté a zhrané. Primárny problém je natalita, ergo rodina, ergo rodinná politika. Ďalej to je predpoklad potreby pracovnej sily. Potom dôchodok, potom zodpovednosť štátu, aby to nehádzal na dôchodcov. Následne pracovné kategórie s určením pracovnej záťaže a s vplyvom na zdravie. Debatovať len o dvoch veciach – demografia verzus dôchod-

kový strop je svojím spôsobom až triviálne. Budúcnosť vidím v uvedomení si, že nároková mentalita – „štát sa postará“, je neistá a niektorí politici sa vo svojom krátkom období usilujú

ČITATEĽSKÉ FÓRUM

vyšať maximum pre blízku budúcnosť. Za veľmi dôležité pokladám, aby boli odborníci pozvaní nielen k debatám, ale najmä k rozhodovaniu. Ekonomická aktivita nemusí byť iba v zmluvnom pracovnom procese, môže to byť aj dobročinná aktivita, práca na umeleckých dielach. Treba postulovať aj neekonomické aspekty. Čo by mnohí seniori za to dali, keby ich niekto zavolať, povedzme aby išli ukázať, ako sa orezávajú stromčeky. Na prvý pohľad detail, ale je to jedna z vecí, ktorá sa stráca, medzigeneračne neprenáša, mladí to nevedia. A takýchto príkladov by sme našli veľa.

■ MENEJ DETÍ

Vzhľadom na zjavnú ekonomickú prosperitu sa akosi prirodzene rodí menej detí, lebo ľudia podvedome chcú dať potomstvu to najlepšie, čo majú, a bránia sa „rozriedovať“ bohatstvo medzi viac detí. Tým zákonite klesá obsadenosť jasli a škôlok,

na ktoré sa potom vrhajú podnikavci, ktorí ich prerábajú na domy seniorov so zrejším zámerom zisku. Deje sa to prevažne vo väčších mestách, mladé rodiny sa presúvajú väčšinou do satelitov s lacnejšími nehnuteľnosťami. Takto by nemala vyzerat' proročinná politika.

Často chodím do domu seniorov a veru niekedy by som najradšej nahnal všetkých stopäťdesiat poslancov do takýchto zariadení, aby im robili aspoň raz za mesiac program a aktivity, a tým ich donútili rozmýšľať, ako môžu dopadnúť o pár rokov či desaťročí...

Jednoducho ošetriť začiatok a koniec púte na tomto svete, aby mala mladá rodina isté zázemie pre svoju ratolesť aj pre svojich často chorých rodičov a mohla sa plne venovať produktivite svojej práce. Ak má problémy s umiestnením do predškolských zariadení a ešte musí suplovať opatrovateľskú službu pre rodiča, neostáva dost

energie na tvorivosť a kreativitu jednak voči deťom, ale aj v zamestnaní. Potom človek oveľa skôr vyhori a máme tu tri generácie odkázané na starostlivosť: deti, ich rodičov aj starých rodičov.

Často sa zamýšľam nad tým, prečo majú politické rozhodnutia väčšiu autoritu ako odborné. Vychádza mi to tak, že ak berieme akúsi „vyožitielnosť“ či rešpekt k rozhodnutiam, tak to možno pramení aj z toho, že politické rozhodnutia sa zvyčajne transformujú na nejaký typ právnej normy, a tie musia byť (mali by byť) autoritou aj rešpektované. Zatiaľ čo názory, postoje a rozhodnutia odborníkov sú zvyčajne nevyhnutné a zavše aj politikmi či verejnosťou odmietané – sponchyňované. Odborné sa týkajú malej skupiny odborníkov, pričom neexistuje jednotné stanovisko – veda to neznáša; politické sú vysoko prezentované médiami aj často komentované, takže sa ich dozvie mnoho ľudí.

Autor je psychológ.

Štandardy majú znižovať riziko pacienta, zdravotníka aj poskytovateľa zdravotnej starostlivosti

Pacient musí dostať, čo diktujú jeho potreby

Zhovárala sa Eva SISOVÁ – Foto: internet; archív SNN

Docentka MUDr. Kvetoslava KOTRBOVÁ viac rokov pôsobila ako medicínska expertka pri Európskej komisii v Bruseli. Vedúca, koordinátorka a členka rôznych pracovných a koordinačných skupín pre záležitosti organizácie a riadenia zdravotníctva, celoživotného vzdelávania zdravotníckych pracovníkov, uznávania zdravotníckych kvalifikácií a celoživotného poradenstva, strategického plánovania a inovácií. Autorka a spoluautorka približne sto dvadsiatich odborných a vedeckých článkov, ako aj odborných publikácií vrátane zahraničných na témy týkajúce sa organizácie a riadenia zdravotníctva.

• **Ministerka zdravotníctva SR doc. MUDr. Andrea Kalavská, PhD., pri svojom nástupe do funkcie v marci 2018 predstavila projekt MZ SR a prvú publikáciu MZ SR vydanú v rámci projektu pod názvom Vybrané štandardné diagnostické a liečebné postupy v pediatrii. Cieľom štandardných postupov je zabezpečiť, aby každý pacient na Slovensku dostal rovnakú zdravotnú starostlivosť. Aký je váš pohľad na túto tému?**

Projekt MZ SR o štandardných preventívnych, diagnostických a terapeutických postupoch treba vnímať ako veľmi dôležitý. Jednak definuje, čo je v zdravotnej starostlivosti bezpečné, znižovanie rizika pacienta všetkými možnými spôsobmi tak, aby bola zdravotná starostlivosť poskytnutá správne, a definuje nárok pacienta – teda to, čo musí každý občan Slovenskej republiky počas poskytovania zdravotnej starostlivosti dostať, ak to potrebuje ako bežný štandard.

• **Práve toto chýba dnešnému pacientovi.**

Áno, a je potom na ministerstve zdravotníctva, aby v spolupráci s odborníkmi z praxe povedalo, čo z tohto definovaného štandardu sa uhradí z prostriedkov občanov plynúcich z verejného zdravotného poistenia a čo je možné uhradiť z iných (a tiež definovalo z akých) finančných zdrojov.

• **Na druhej strane, okrem rovnakého prístupu je tu mimoriadne dôležitý aj individuálny prístup k pacientovi. Ako sa rieši?**

Treba ho rešpektovať a občanovi súčasne s garantovaním rovnakej dostupnosti a kvality garantovať aj reálne uplatnenie jeho práva na individuálny prístup. Pacienti s rovnakou a tou istou diagnózou nie sú rovnakí a ani nemajú rovnaké zdravotné očakávania a potreby. K ochoreniu jedného viedli iné príčiny a rizikové faktory ako k ochoreniu druhého. V rámci danej diagnózy môžu mať rôzne funkčné poškodenie a napríklad rôzne spôsobilosti sebaobsluhy a samostatnosti atď. ako iní pacienti s tou istou diagnózou, a preto je celkom prirodzené, že by ich lekár mal podľa toho aj liečiť. Prípadne aj bez použitia štandardných postupov. Odborne, slobodne, len na základe svojich najlepších odborných kompetencií a spôsobilostí založených na vedeckých poznatkoch v závislosti od poznania aktuálnych zdravotných potrieb,

motivácií, príčin a rizikových faktorov ochorenia u konkrétneho pacienta ako „lege artis“. Alebo povedzme to inak, občan má mať možnosť dostať to, čo na základe individuálnych potrieb skutočne potrebuje, aj keď to práve teraz nie je súčasťou štandardu, a na druhej strane nemusí spotrebúvať, čo nepotrebuje len preto, že to definuje štandard, že má na to nárok. Lekár podľa svojho najlepšieho profesionálneho vedomia a svedomia musí viesť, čo by mu pomohlo uzdraviť sa alebo mať lepšiu kvalitu života. Z toho vyplýva, že

lekár by mal mať prirodzene rovnaký, ak nie ešte ľahší prístup k úhrade takto adresne personalizovanej poskytnutej zdravotnej starostlivosti z prostriedkov verejného zdravotného poistenia.

• **Vieme, že okrem definovania nároku pacienta prostredníctvom štandardu sú štandardné diagnostické, preventívne a terapeutické postupy mimoriadne dôležité aj z ďalších, takpovediac dlhodobých rozvojových dôvodov. Viete nám povedať z akých?**

Napríklad činnosti definované v štandarde, že ich má zdravotnícky pracovník počas poskytovania zdravotnej starostlivosti vykonať, je potrebné premietnuť do systému vzdelávania – do študijných programov a plánov, prípadne aj celkom nových, aby sa ich zdravotnícky pracovníci naučili vykonávať, zabezpečiť učiteľov s príslušnými kompetenciami, ktorí študentov dané kompetencie poskytovať naučia atď. Je možné a aj potrebné kontinuálne

upravovať predpisy ministerstva zdravotníctva o kompetenciách zdravotníckych pracovníkov. Predpisy o kompetenciách umožnia nové nadobudnuté vedomosti a zručnosti v podobe integrovaných kompetencií napríklad vykonávať inak od doterajšej praxe.

Po príklad nemusíme chodiť ďaleko, napríklad u sestier na Slovensku sa stalo, že vo vyššom odbornom a vysokoškolskom vzdelávaní nadobudli kompetencie nového typu, ktoré sa im dnes umožňuje v praxi uplatňovať len v obmedzenom rozsahu.

Docentka Kvetoslava KOTRBOVÁ je expertka na štandardy medicínskej starostlivosti o pacienta.

zdravotných výkonov. Ide napríklad aj o definovanie optimálnej siete zdravotníckych pracovníkov, ako aj o ďalšie.

• **Potešujúci je záväzok ministerstva, že povinnou náležitosťou každého štandardu bude aj opis systému interdisciplinárnej multiprofesionálnej spolupráce zdravotníckych pracovníkov v starostlivosti o pacienta.**

Pokladám to za veľmi progresívny krok. Zo strany ministerstva zdravotníctva ide po dlhých rokoch o opätovný pokus systemizovať interdisciplinárnu multiprofesionálnu spoluprácu zdravotníkov. Dlhodobejšie sa ukazuje, že určitý analogický systém práce a organizácie činností očistený od určitých ideologických nánosov z bývalého obdobia tu predsa len chýba. Bol by na prospech pacienta aj všetkých zúčastnených. Treba povedať, že zdravotná starostlivosť poskytovaná pacientovi v tíme odborníkov, a to vrátane ambulantného segmentu, je taktiež v zahraničí bežným štandardom. Je však celkom možné, že aj keď sa systémovou tímovou spoluprácou máme na našom území dobrú historickú skúsenosť, budeme sa musieť v tomto súčasnom systéme naučiť pracovať v tíme znova.

• **Dobrou správou je tiež, že keď budú v štandardných diagnostických, preventívnych a terapeutických postupoch a úhradových mechanizmoch vytvorené podmienky, máme ešte stále na našom území dobré historické zdroje a skúsenosti, z ktorých možno čerpať informácie. Je to naozaj tak?**

Z minulosti možno čerpať minimálne poučenie a do nových podmienok z bývalého obdobia môžeme prevziať len tie najlepšie skúsenosti. Išlo by o maximálne možné znižovanie rizika pacienta v procese poskytovania zdravotnej starostlivosti. Naozaj to musíme zdôrazniť, že hlavným cieľom

štandardov v zdravotníctve má byť znižovanie rizika či už pacienta, ako aj zdravotníckeho pracovníka a poskytovateľa zdravotnej starostlivosti súčasne v procese poskytovania zdravotnej starostlivosti, prípadne podpory a ochrany zdravia. Višňou na šľahačke je, že keď sa v štandardných postupoch definuje tím odborníkov, jeho zloženie, z akých zdravotníckych profesionálov a v akých kapacitách sa pri riešení zdravotných problémov pacientov s konkrétnymi diagnózami očakáva, bude potom ľahšie možné vypočítať a definovať optimálny počet zdravotníckych pracovníkov a poskytovateľov zdravotnej starostlivosti na našom území. Dôležité je aj novelizovať príslušné, už dnes prekonané nariadenia vlády z roku 2008 a stanoviť nové pravidlá pre optimalizáciu siete poskytovateľov zdravotnej starostlivosti tak, aby viac vyhovovali aktuálnym národným, ale aj regionálnym a lokálnym potrebám občanov.

• **Vo výsledku by optimalizácia siete poskytovateľov zdravotnej starostlivosti mala priniesť zníženie čakacích lehôt, a to najmä v ambulantnej zdravotnej starostlivosti?**

Zdá sa, že ide o multidimenzionálne riešenie a zároveň pri tomto všetkom ide o dlhodobý proces; ale určite áno, lenže toto všetko treba naplánovať, komunikovať s odborníkmi, vzájomne previazat, zakomponovať do legislatívy a následne do praxe, priebežne vyhodnocovať a overovať. Prirodzene, treba zabezpečiť úhradu týchto vysokokvalifikovaných činností na príslušnej úrovni... A zároveň je to istý cyklus. Na priebežné vyhodnocovanie a zlepšovanie štandardu, ktoré je nevyhnutné, už dokonca existujú v zahraničí aj rozvinuté nástroje, ktoré sú k dispozícii. Spomeňme len Health Impact Assessment, teda meranie dosahu prijatej úpravy na zdravie obyvateľstva, alebo Health System Performance Assessment, čo je vlastne meranie výkonnosti celého zdravotníckeho systému; u nás sú viac známe ako indikátory kvality, ktoré máme zakomponované v národnej legislatíve. A opäť je to o vzdelávaní... Toto všetko treba ovládať a viac využívať. Ako ukazujú aj skúsenosti zo zahraničia, nie je pravda, že zdravotnú starostlivosť nie je možné naplánovať, práve naopak. Aj akútna starostlivosť je v súhrnných prepočtoch z deväťdesiatich percent predvídateľná a pri poznaní prognózy sa dajú včas a správne pripraviť príslušné odborné, materiálno-technické, systémové komunikačné, štruktúrne, technologické a finančné kapacity tak, aby pacient nemusel trpieť zlým nastavením systému.

Lekárov je dnes na Slovensku málo. Podľa dostupných štatistík a predikatívnych vývojových trendov ich v najbližších rokoch bude u nás ešte menej. Treba zapojiť a v tímovej spolupráci na prospech pacienta rozvinúť zdravotníckych profesionálov všetkých zdravotníckych povolani.

ných súborov, pred niekoľkými stovkami rôznymi festivalmi uvoľkaných a neraz aj veľkou horúčavou unavených divákov je nielen radosť, ale aj veľká zodpovednosť.

najlepším spevákom môžu občas zlyhať hlasivky, keďže je nespochybniteľnou pravdou, že ľudský hlas je najcitlivejší hudobný nástroj a na jeho výkon má vplyv mnoho

Vďaka za ten hlas

Milan ZELINKA – Foto: archív SNN

Ak zaspievame jedinečne, že v divákoch hrajú všetky žilky, môžeme zožať preveľký potlesk. No ak zlyháme, nepomôže nám ani svätená voda. S najväčšou pravdepodobnosťou utízieme väčšiu či menšiu hanbu. Podobne ako v športe aj v speváckom umení je ťažšie špičkový výkon následne obhájiť, ako ho dosiahnuť. Aj tí najlepší športovci môžu z času na čas sklamať, aj tým

faktorov. Ale tak ako ozajstní športoví fanúšikovia neopustia svojho obľúbeného športovca, ak prehrá súboj, tak ani skalní fanúšikovia krásneho spevu neopustia svoje obľúbené súbory vtedy, ak na vystúpení zhodou rôznych nepriaznivých okolností „nemali svoj deň“. Za túto ich vernosť im patrí vždy a za každých okolností veľká vďaka!

Heligónka si stále udržiava veľkú obľubu medzi folkloristami, a keď k nej šikovní muzikanti pridajú aj skvelé hlasové dispozície, úspech u publika je zaručený.

Neviem už, kto vyslovil tú myšlienku, či to bol nejaký veľký muzikológ, alebo slávny fyzik. Znela tak, že pieseň je to jediné, čím môže človek prekročiť svoj tieň. Šťastní ľudia, ktorým dal Boh do vienka krásne hlasy, no iste nie preto, aby sa s nimi utahovali do nepoznatelných zátiší svojho súkromia, ale prostredníctvom piesní na verejných vystúpeniach prebúdali v ľuďoch pekné city, obohacovali ich nespornými hodnotami ľudového umenia, tešili ich aj dojímali – presne podľa ich obdivuhodne pestrej obsahovej náplne. A predsa! Nikoho nemožno nútiť, aby spieval na verejnosti, hoci by to vedel akokoľvek pôsobiivo, ak to on sám nechce, prípadne má z takého vystúpenia strach. Kto sa bojí, ten prehráva, hovorí stará pravda. Spievať na verejnosti v konkurenčnom prostredí viacerých osvedčených folklor-

Veselá inšpirácia o putovaní českého spisovateľa slovenským krajom Keď Jaroslav HAŠEK brázdil Slovenskom

Text a foto: Igor VÁLEK

Svet je veľký, no každý jeho kút je ľahko dosiahnuteľný. No len ten, čo dobre pozná vlasť, dokáže ju viac milovať a váži si aj „zvyšok“ sveta. Veľký český spisovateľ Jaroslav HAŠEK prešiel ako mladík Slovensko a ostal mu verný aj v časti diela. Nasledujúce riadky nech sú inšpiráciou najmä pre mladých Slovákov v ich úsilí čo najlepšie spoznať Slovensko. Trebárs aj v čase dovolení a prázdnin.

Málokto z dnešných Slovákov vie, že si novinár a publicista, bohém a anarchista, no najmä glosátor každodenného života Jaroslav Hašek ostril pero začínajúceho literáta práve na Slovensku! Počas trojročnice 1900 až 1902, keď ako sedemnást- až devätnásťročný študent (čerstvý absolvent) obchodnej akadémie cez letné prázdninové týždne brúsil Slovenskom krížom-krážom. Povzbudený opisovaním jeho krás v Prahe študujúcim Slovákom (členom spolku Detvan) zo známej národoveckej rodiny Jánom Čulenom z Brodského. Aj pod jeho vplyvom Hašek postupne navštívil Turiec, Oravu, Pohronie, Podpoľanie, Gemer, podjavorinský kraj i Ponitrie, Liptov, Spiš aj Vysoké Tatry. V kolíske národného života – Turčianskom Svätom Martine, sa zúčastnil na augustových slávnostiach a spoznal viaceré osobnosti. Napríklad spisovateľky a zakladateľky ženského hnutia Eleny Maróthy-Šoltésovej i Teréziu Vansovú, barda muzeológie Andreja Kmeťa i tolstojovca Makovického...

Mladý HAŠEK v čase tatranských potuliek

Takto videl HAŠEK krásu Tatier...

... a takto hrad Beckov

dia a sarkasticky pranierujúceho ich negatíva tak, aby pútal pozornosť čitateľov. Hovoríme o sedemnást- až devätnásťročnom mladíkovi, ktorý vhuol do mentality národa a všetko sformuloval na priestore krátkych próz. Dôležité je vyzdvihnúť prvé dve prázdninové „spanilé jazdy“. Trasu prvej jej aktéri začali odmeriavať prieskumom haličského podhoria Vysokých Tatier. Bratia Haškovci s priateľmi prešli zatorským, krakovským a tarnovským krajom, čo dokumentujú neskôr v dobových českých periodikách publikované Haškove poviedky. Potom sa zvrtili čelom k Slovensku smerom na Nowy Targ a odtiaľ pokračovali do Zakopaného. Dôkazom je majstrovská humoreska Oj, Dunajec, biala voda, v ktorej Hašek rozohral mozaiku príbehu. Ešte sa k nemu vrátíme... Práve z pošty zo Zakopaného pribudla do zbierky Haškovej sesternice Márie ďalšia pohľadnica. V pondelok 6. augusta 1901 smerujú do Prahy tieto riadky: „Posielame Ti pozdrav z Tatier. Pošta Zakopané. Prekračujeme hranice. Prešli sme vrchy vysoké nad 2000. Je tu zima, v noci 4° C pod nulou. Mamičke posielame list. To biele je sneh.“

■ HLADANIE PRÍBEHOV

Cez hrebene veľhôr sa museli šplhať sami a podarilo sa. Riadky z pohľadnice z Liptovského Mikuláša, ktorá je datovaná 10. augusta: „Srdečný pozdrav Ti posielame v nádeji, že Vás všetkých nájde v zdraví. Prešli sme Tatry bez sprievodcu. Videli sme horské jazerá a išli sme pralesmi, ktorými sme si museli raziť cestu, lebo tam cesta nie je. Museli sme preliezať asi 2000 m vysoké pásmo, ak sme sa chceli dostať do Uhier. Bolo nám veľmi zima. Teraz sme však v údolí Váhu vo Sv. Mikuláši. Teraz pôjdeme na Ružomberok, odtiaľ na Oravu a z Oravy do Zvolenskej župy atď...“

Trasa ďalšej slovenskej cesty v lete v roku 1901 vedie po línii Myjava – Brezno – Rimavská Sobota – Rožňava – Spišské Podhradie – Poprad – Dobšiná – Zvolen – Banská Štiavnica – Nová Baňa – Bojná (pri Nitre) – Piešťany, aby sa potom na záver za riekou Moravou stočila naspäť do rodnej Prahy.

Jaroušek navštevuje mestečká a dediny, ale čoraz viac aj samoty na kopaniciach a ešte osamotejšie salaše v horách. Tam prespáva a skôr, ako sa mu únavou zalepia oči a uši, do hlbokej noci počúva rozprávania, aby sa neskôr sám stal ich rozprávačom. Často sú

to „šťavnaté“ a farbisté príbehy prechádzajúce až do mýtického rozprávania, blízkeho povestiam a bájkam. O strašidlách aj zbojníkoch, láskach i zlobách. O ľuďoch a ich neobyčajne obyčajných životoch v dobových súvislostiach a potom – už v autorskom podaní – aj dofabulovaných nesúvislostiach. To už naplno pracovala mladíka nabadená fantázia...

Dojmy boli mocným inšpiračným zdrojom pre mladého a dychtivého „jinocha“, ktorý prstami fantázie rád žongloval s písaným slovom. Jeho naturelu viac „sedeli“ neobyčajní obyvatelia a fatalistické až bizarné príbehy ich životov, odhrávané sa v plastickej krajine. Neušla mu ani taká romantická a zároveň etnologicke „šťavnatá“ téma, akou je zbojníctvo.

■ OD HORALA K RUČNICI

Detvanci. Majstrovsky napísaná črta o obyvateľoch Detvy, ich obyčajoch a povahe, o hrdých ľuďoch, ktorí „chválenkársky rozprávajú, ako vraj Jánošík, znamenitý zbojník slovenský, mal vo svojej družine niekoľko Detvancov, ktorí potom s ním skončili na šibenicí svoj slávny život“. Nechýba tu ani sarkastický lakonizmus schovaný vo vete: „Po zbojníčine zostala ešte iná pamiatka. Nezriedka sa stane, že chlapci s tvármi začíerňanými sadzami chytia nejakého veľkomožného pána, zaviažu ho do starej haleny a silno ho zbijú.“

Pozoruhodná je zmienka o romantickom epose Andreja Sládkoviča Detvan. Už sme písali o poviedke Ovca v žinčici s podtitulom Spomienka na Kráľovu hoľu, ktorá je vtipne vypointovaným rozprávaním o výlete v krásnom prostredí s rozprávko „bielovlasým

bačom s tvárou patriarchu“, ktorý sa však pomýlil. Vzácných hostí sice pohostil žiadanou špeciálnou, no vymeniť ovce pripravil im pokrm z tej skôr uhynutej a zakopanej, a nie z čerstvo zarezanej, o čom sa pohostená spoločnosť dozvedela až po konzumácii. Koniec romantického opisu strieda „tragický“ realizmus: „Hvozdy okolo nás stoja stovky rokov, ale isto nevideli takú spoločnosť piatich bleďých ľudí, ako bola naša. Ovca v žinčici, lepšia ako srnka, je mojou jedinou spomienkou na sídlo Juraja Jánošíka.“

Zo starej ilavskej trestnice sa prihovára Hašek príbehom o slávnom zbojníkovi Jožkovi Šavaňu (Kyslom Jožkovi). Ako prezlečený „skromný misionár zastavil pod Trenčínom koč, v ktorom sa viezol četnícky veliteľ z Fraštáku nad Váhom (čiže Hlohovca – pozn. I. V.) po jeho stopách. Vysvitlo, že pán Jožka Šavaňu má ozajstný pech. Poslali ho do lavy nad Váhom a od tých čias povestí ilavskej trestnice veľmi vzrástla.“

Zbojník za Magurou. Zo všetkých spomínaných asi „najzbojníckejšia“ próza opisuje lásku žiarskeho valacha a zbojníckeho syna Janka Karača ku Katruši. Paradoxným dôkazom lásky malo byť ukradnutie ovce z Katrušino chlieva. Junákovi sa však do cesty postavila krčma, „gorzolečka“, a tak, keď prišiel, jeho podguráženú telesnú schránku to stajne vypravovala svalnatá ruka modrookej krásavice. Koniec dobrý, všetko dobré. Už najbližiu nedeľu pán farár medzi ohláškami čítal: „Janík Karača a Katruša Povaca majú po prvý raz ohlášky.“ Vynikajúci záver je stručný: „Večer v krčme položil bača Gáč na rozlúštenie nasledujúcu filozofickú otázku:

Ukradol Janík ovcu či Katrušu?“ Bátovickí juhásovia. Opäť láska pastierov, tentoraz dvoch kohútov na jednom dvore. Všetko má rozsúdiť mladý richtár, ktorý od každého soka ako úplatok dostane dve ovce a po týždni im pri poháriku slivovice oznámi: „Všetko je urovnané, Hanku si vezmem za ženu ja sám!“ Koniec „kauzy“ je jasný. „Za dva dni sa richtárovi stratilo šesť oviec a Hanke ich tiež šesť chýbalo. Dobrá, juhási“ sa odškodnili...!

Rybár Gulaj. Po prvý raz sa Hašek zaoberá špeciálnym – „sociálnym“ typom zbojníctva – pytliačtvom. Hlavnou postavou je richtár Gulaj, „rybár a filozof samouk“, ktorý viedol svojich rodných tak dokonale, že „... poživali povestí najprefikanejších pytliačkov na panstve“. Gulaj vyfilozofoval akčný plán. Knieža mal postreliť „nastraženého“ dedičana a potom ako odškodné dovoliť ostatným poľovať v revíre... Všetko však stroskotalo na mravoch, ktoré znechutili „nastraženca“, ten sa ukázal predčasne a bolo po pláne. Ešte obdivuhodnejšia je „skratka“ Ručnica, kde doslova na rozsahu niekoľkých riadkov Hašek vystihol tak atmosféru, ako aj charakter i jazyk zobrazených postáv. Dvaja mladí pytliači čakajú na rýchlo sa blížiacu smrť strýka Michala, povestného chýrnu pytliačkov puškou. Kým sa naťahujú o dedičstvo, starý pytlík, zdanlivo sklonený nad hrobom, vstane a zo „smrteľného“ lôžka a beží do lesa. Mlčanie a prichádzajúca smrť totiž boli úporným spomínaním si, kde tú ručnicu nechal ležať...

■ ŽARTOM AJ VRÚCNE

V spomínaných prózach dominuje sociálny aspekt zbojníctva podobne ako vo veľkej časti tvorby satirika, ktorý sa chápavo pozeral na ľudskú slabosť, uvedomoval si ich korene v biede a aj novodobé „zbojníctvo“ priradoval k nim. Aká je miera mýtu a reality? Mýtus víťazí. Aj preto, že výrazným rysom Haškovej tvorivej metódy bola fabulácia; aj preto, že bol odkázaný iba na ústne podanie legendy. Aj preto, že ako literát – a aj ako človek – si nepotrpel na presnosť. Zväzovala a ujarmovala... Dôkazom nech je stručné nadviazanie na úryvok citovaný v úvode. Hašek nesprávne lokalizuje najvyšší vrch Nízkych Tatier, keď píše, že „celé pásmo je ve Vysoké Tatře“. Dôkazov nikdy nie je dosť, ešte jeden. „Dodnes nie je rozhodnuté, komu vlastne patrí Štrbské pleso v Tatrách. Zdá sa však, že to nemá väčší význam, pretože prírodné krásy sú „akosi“ medzinárodné a ošoh z Štrbského plesa, tohto čarokrásneho jazera v Tatranskej kotline, majú medzinárodní hotelieri, ktorí zdierajú turistov. Spor sa vedie, či patrí Haliči alebo Uhorsku...“ Autorom riadkov – v mnohom aktuálnych aj dnes! – z poviedky Nešťastie v Tatrách je, pravdaže, Jaroslav Hašek...

Tatranské vody, ktoré boli predmetom opísaného sporu, však nenaplnili Štrbské pleso, ale iné vodné „očko“ – Morské oko. Tieto vody „vrelli“ najmä koncom 19. storočia medzi majiteľom zakopaných majetkov Zamoyským a pruským kniežatom von Hohenlohe, ktorý kúpil časť tatranskej pôdy... To však len na spresnenie. Ku vkladu Jaroslava Haška do šírenia (nielen) zbojníckych legend a mýtov v modernejšom „ošatení“ sa stále oplatí vracieť. Prinášajú smiech aj dobrú náladu, a tých nikdy nie je dosť – ani v krajine pod Tatrami 21. storočia, ktorú mal začiatkom 20. storočia budúci veľký český a svetový spisovateľ tak veľmi rád. Ktorú treba poznať čo najdôvernejšie aj dnešným mladým Slovákom. Veď, ruku na srdce!, len to, čo dôverne poznáme, máme radi.

Zlatý zápis čadčianskych gymnazistov v tretom zväzku školskej kroniky

Vydarená trieda doktora Alojza Kullu

Miko ČERNOVEC – Foto: Marián HORELIČAN

Lietadlo na linke Rím – Bratislava sa posledný májový piatok ráno odliepa zo štartovacej plochy na letisku Ciampino a naberá zvolený kurz. Medzi pasažiermi sedí sympatický šesťdesiatnik Juraj Bohuš. Dlhšie nebol vo svojej domovine, no tentoraz má na návštevu Slovenska výnimočný dôvod. Prijal pozvanie na pomaturitné stretnutie z gymnázia. Spolužiáci sa schádzali aj predtým, len on cestuje na abiturientske podujatie prvý raz. Predtým sa nedalo... Aké bude? Ako sa darí spolužiakom? Čo triedny? A jeho ako prijímajú medzi sebou, keď sa toľko neukázal?

Krátko pred šesťástou to v čadčianskej kaviarničke Medea poriadne ožilo. Prezident IV. A triedy gymnázia v Čadci, ktorá študovala v rokoch 1974 – 1978, Rudo Marčan víta spolužiacky a spolužiakov. Už sú tu skoro všetci, štvrtá popoludní sa blíži. V tom Pišta Debnár privádza zo Svrčinovca triedneho profesora Dr. Alojza Kullu spolu s manželkou pani Ľudmilou, ktorá je tiež akoby súčasťou tejto triedy. Prijali ju medzi seba po tom, ako orodovala u manžela, teda triedneho, aby netrestal chalanov, ktorí na školskom výlete v druhom ročníku porušili školský poriadok konzumá-

MEMOÁRE

ciou piva a spotrebou balíčka cigariet. Trest bol mierny, previnilcom zakázal účasť na najbližšej túre; namiesto výletu budú plieť školskú záhradku...

Aj za tento počin si po rokoch pani Kullova zaslúži veľkú kyticu a vrelý potlesk celej triedy. Teda skoro celej, lebo päť ľudí chýba a dve už nie sú na tomto svete. Veronika Škvaridlová-Luptovcová zo Zákopčie a Anička Kajánková-Rábiková z Horelice opustili tento svet iba pred niekoľkými týždňami.

•••

Nástenné hodiny odbijajú štyri, šéfa organizačného tímu Iveta Pohančeničková-Pavliková otvára stretnutie na minútu presne. Tak ako to o dochvilnosti učil náš triedny. Podujatie sa začína príležitostnou básňou Štefana Debnára, ktorú prednáša Anka Strýčková-Chrastinová.

Od skúšok maturit dávnych – zidenie desiate.

Štyri dekády je po nich do pôdy zrn zasiaté...

Nasleduje prítok triedneho profesora Dr. Alojza Kullu. Vidno, že sa na túto „triednickú hodinu“ svedomito pripravil. Precízna štatistika všetkých

Čadčianski gymnazisti z ročníka, na ktorý by bol hrdý každý triedny učiteľ.

prekvapuje. Ani sme nevedeli, že vedno máme až stojeden potomkov. Získali sme jedenásť titulov inžinierov, päť doktorských a štyri magisterské... Dvadsať vysokoškolákov!

Nuž teda na zdravie! Ešte absolventská hymna Gaudeamus. Po prítoku sa ujíma slova prezident Rudo Marčan. Pôvodne bol predsedom triedy, no po prvom polroku ho triedny z tejto funkcie nedemokraticky odvolal. Na stretnutí po pätnástich rokoch ho kolektív demokraticky verejným hlasovaním rehabilitoval a zvolil rovno do funkcie prezidenta. Predsedníčka Anička Miháliková-Křížková ostala vo svojej funkcii, a tak má táto trieda dvoch čelných predstaviteľov.

•••

Rudo vyhlási minútu ticha za dvojicu zosnulých spolužiakov. Na miestach, kde by mali sedieť Veronika a Anička, horia dve sviečky. Hviezdičky naše, akoby ste tu boli, češť vašej pamiatke! Potom sa už rozreční doširoka, sťaby sa chcel ako prezident vyrovnáť kolegovi, čo prednáša správy o stave republiky. Svoj príhovor o stave triedy

nemá pripravený, pretože jeho tlačový tajomník Štefan mu ho nestihol napísať. Improvizuje ako kedysi na hodinách matematiky. No aj tentoraz si poradí a zopakuje svoj prejav pred piatich rokov, ktorý máličko prispôbi a zaktualizuje.

Na záver oficiálnej časti Janka Budjačová-Valašíková podakuje trojčlennému prípravnému výboru (Rudo – Iveta – Štefan) za organizáciu podujatia, ktoré sa zlatými písmenami zapisuje do tretieho zväzku školskej kroniky. Výbor toto pomaturitné stretnutie organizoval od Vianoc a zvládol ho na výbornú. Vynikajúca účasť, kvety, torta, kroniky, fotografie...

•••

Posledným, nevyhláseným a nepísaným bodom na takýchto schôdkach býva podľa protokolu diskusia. Zaberá deväťdesiatdeväť percent z celkového času, diskutuje každý s každým a o všetkom. Diskusie sú povolené v dvojici, trojici i vo väčšom kruhu, trebárs aj pri krájaní torty, na ktorej si každý našiel svoje meno. V istej chvíli triedny profesor na chvíľu osamel. Sústredený si premeriava svojich

Niekdajší gymnazisti na nevšednom desiatom stretnutí po maturite

bývalých žiakov. Tam na konci stola sedí nerozlučný štvorlístok Rudo, Vlado, Jano a Štefan (Marčan – Lariš – Špilák – Debnár). Čo sa mu tí kedysi nažrali nervov. Vedľa diskutujú pedagógovia Miloš Božek, Edita Gerátová-Padychová, Elena Pospíšilová-Kubinová, Majka Jurgová-Mikulová, Maja Lochmanová-Blahová, Hanka Strýčková-Chrastinová, v rôznych úradoch pracujú Iveta Pohančeničková-Pavliková, Marián Stranovský, Jolana Majerová-Nováková, Aša Daňová-Ruceková a Majka Časnochová-Mikulová. Tamto, hľa, je Jožka Michalíková-Lajčáková a pri nej Matúš Briestenský, popredný kysucký matičiar, a... vlastne tiež kolega – ako zástupca riaditeľa školy. V zdravotníctve sa uplatňujú Hanka Kadášová a Vlado Lariš, ktorý je vo funkcii primára uznávaný kardiológ. Uniformy už vyzliekli dôchodcovia – Jano Špilák ako riaditeľ Dopravnej polície a Marián Horeličan – bývalý major Armády Slovenskej republiky. Úspešná atlétka Anička Kirnová pôsobí ako medzinárodná sekretárka Slovenského atletického zväzu a taktie dámy si už užívajú dôchodok – Beata Mrvová-Baková a Marta Tomčíaková-Budošová. Summa summarum – v laviciach IV. A ich mal tridsaťdva a dvadsať z nich potom úspešne vyletelo za ďalším vzdelaním a ukončili vysokoškolské štúdiá. Ďalší získali rôzne doplnkové vzdelanie. Všetci si založili rodiny; dovedna majú šesťdesiatdva detí a tridsaťdeväť vnúčat. Teda stojeden potomkov.

Má dobrý pocit, námaha nebola márna, pedagogická práca sa zúročila, na svojich študentov je náramne hrdý. Toto je fakt vydarená trieda.

•••

Juro Bohuš, ktorý je na stretnutí prvý raz, poprosí spolužiakov až v štvrtom ročníku, nebolo to pre porušenie školského poriadku v jeho

predošlom gymnázii v Dubnici nad Váhom. Vtedy ostatným podsunuli verziu, že vyhodil z okna delobuch, ten spadol vedľa riaditeľa školy a on potom vyhodil Jura... Pravda však bola iná – o Juraja Bohuša sa začala zaujímať Štátna tajná bezpečnosť a on odmietol ponuku na spoluprácu. Tým sa začal jeho hektický život – nový kolektív, maturita, povolanie, útek do Talianska cez Juhozápad, emigrácia a politický azyl, štúdium teológie vo Vatikáne, pôsobenie v cirkevných kruhoch, potom si založil rodinu, manželku mu poslal Pán Boh až z Peru a dnes už majú dvoch dospelých synov. Takto sa kolektív dozvedá, že má ďalšiu významnú osobnosť – disidenta.

•••

Útulný čadčiansky penzión stíchol po jubilejnom desiatom stretnutí domácich gymnazistov po štyridsiatich rokoch až nadrádom. Rozišli sa do svojich domovov v Ríme, v Prahe, v Liberci, v Holešove, v Bratislave i v neďalekej Žiline, aby po sviatočnom víkend od pondelka naďalej šírili dobré meno školy, ktorá im kedysi poskytla stredoškolské vzdelanie.

Juro Bohuš spokojný nasadol do lietadla s prístátím na rímskom letisku Leonarda da Vinciho. Už vie, že jeho miesto je i tu, že k svojim spolužiakom sa kedykoľvek môže vrátiť. A ak niektorý z nich pricestuje do večného mesta, rád ho privíta. Prvým jeho hosťom bude triedny profesor Dr. Alojz Kulla, ktorý kedysi prichýlil istého študenta s pochybnou povestou... Tá kresťanská láska nie je iba slovné spojenie, ale základ našej spoločnosti – v štáte, v rodine aj v triede, ktorou je v tomto prípade IV. A Dr. Alojza Kullu z gymnázia v Čadci. Ad revidendum nabudúce.

Nie je pravda, že naši dávni predkovia boli zaostalí, nekultúrni barbari

Slovanov zdobili vzdelanosť i tradície

Pavol IČO – Foto: internet

Slovenskí učitelia dejepisu často predstavujú svojim žiakom Slovanov ako národ jednoduchých roľníkov, podstatne zaostalejších oproti iným, najmä východným civilizáciám. Historické kroniky a archeologické nálezy však svedčia o niečom inom...

Naši slovanskí predkovia podľa najstarších historických kroník a archeologických nálezov neboli zaostalí divosi, ako to radi uvádzajú naši neprijatci. Mali svoje modly, symboly a amulety, ale aj znaky a zárezy, ktoré im suplovali písmo už v predkresťanských časoch.

Podľa zmienok v Chrabrovom spise O písmenách z konca deviateho storočia dokonca Slovania používali znaky podobné písmu už v čase pred prijatím kresťanstva. Údaje išlo o črty a zárezy, pomocou ktorých počítali a veštili. Okrem Chrabra tento systém znakov spomína i stredoveký biskup Thietmar Merseburský vo svojej kronike, kde opísal ostrov Rujana v Baltickom mori obývaný Slovanmi od 7. storočia

až do roku 1168, keď ho ovládli Dáni. Tvrdí, že na ostrove bola vybudovaná slovanská svätyňa, v ktorej sa nachádzali „... modly s vyrezanými menami bohov“.

■ PÍSMO A RITUÁLY

O písme Slovanov sa zmieňuje aj historik Pavol Jozef Šafárik v knihe Dejiny slovanského jazyka a literatúry všetkých nárečí, kde pripúšťa možnosť existencie niekdajšej

„indicko-slovanskej pôvodnej abecedy“ Slovanov. Kňaz a spisovateľ Jonáš Záborský však zachádza ešte ďalej, keď vo svojich Dejinách uhorského kráľovstva uvádza, že Slovania nielenže poznali písmo, ale stavali aj „podivné chrámy“ a venovali sa obchodovaniu. V uvedenom diele taktiež vyslovuje názor, že starí Slovania „boli vtedy asi to, čo teraz Angličania“. A tak ako každá vyspelá kultúra mali i svoje tradície.

Ako prvý sa o pohanských rituáloch Slovanov zmieňuje byzantský historik Procopius, autor knihy Historia Arcana (Tajná história) z prvej polovice 6. storočia. Na základe jeho opisu vieme, že Slovania uznávali ako najvyššieho boha Perúna – tvorcu blesku. Okrem toho vraj uctievali i ďalších bohov, rieky, nymfy a démonov. Procopius v spomenutom spise hovorí aj o veľkej demokratickosti slovanskej spoločnosti.

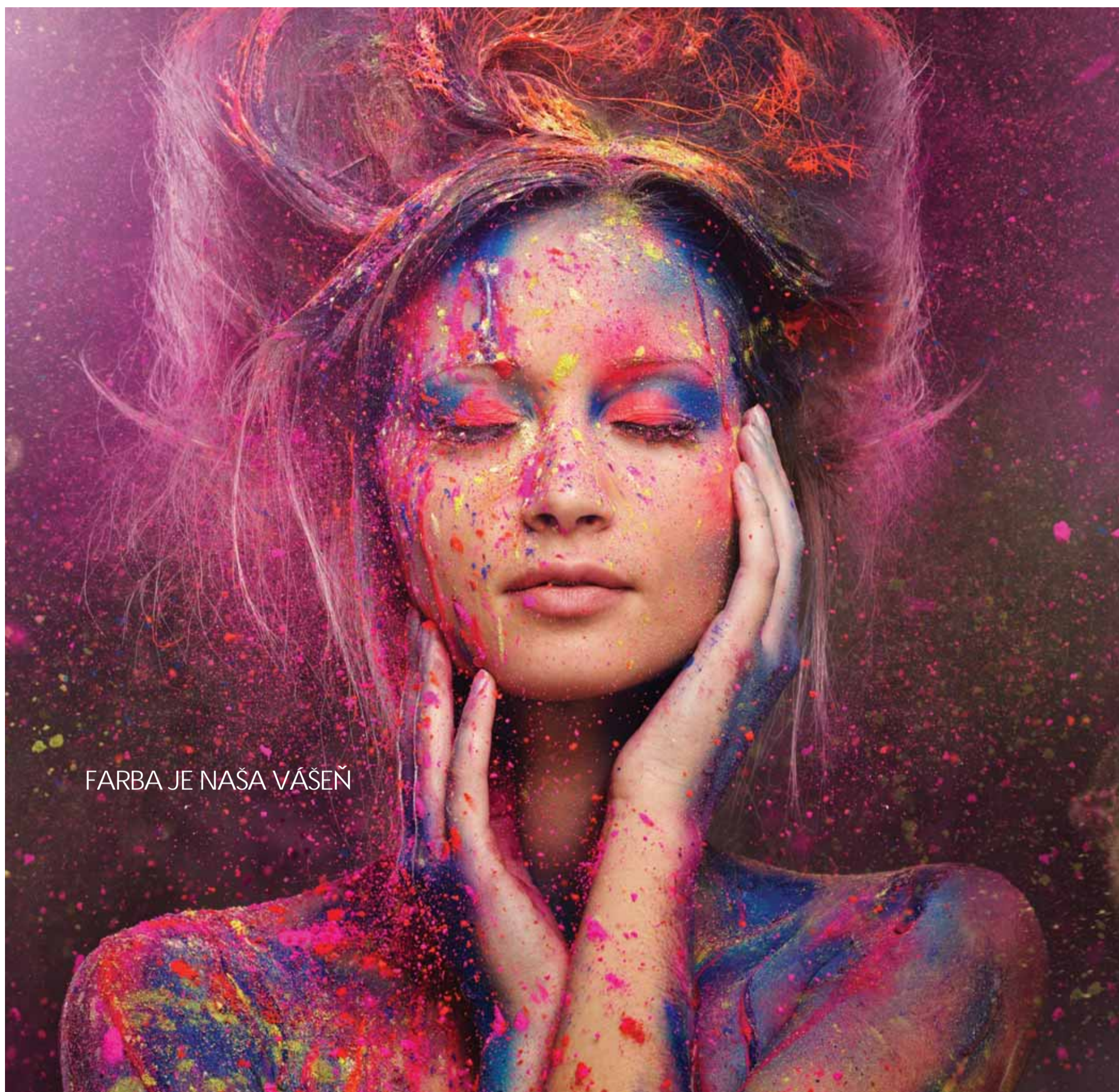
Informácie o náboženstve Slovanov pochádzajú tiež z Kyjevskej Rusi, kde sa v starých písomnostiach z rokov 907, 945 a 971 nachádzajú zmienky o prísaha vernosti bohu Perúnovi a bohu Velesovi. Máme však aj iné, nezvratné dôkazy o vyspelosti Slovanov z archeologických nálezov slovanských hradísk a hradov. Neznámy bavorský historik z deviateho storočia vo svojej kronike opisuje až pätnásť hradov v Čechách, tridsať na Morave a päť v Bulharsku. K historikom, ktorí poukázali na výstavbu hradov ako typickú súčasť slovanskej kultúry, taktiež patrí i Perzan Gardizi, spisovateľ z jedenásteho storočia.

■ OSOBITÉ ZVYKY

Z pohľadu niektorých ľudí však poskytujú svedectvo o nízkej vyspelosti Slovanov najmä určité čudné zvyky. Písal o nich napríklad arabský diplomat Ahmad Ibn Fadlán z 10. storočia. Podľa neho slovanské ženy z Volžského Bulharska na území

dnešného Ruska po smrti svojho manžela súložili so všetkými mužmi vo svojej komunite a potom aj s jeho šiestimi najbližšími mužskými príbuznými. O inej zvláštnosti vypovedá vo svojich cestopisoch arabský vzdelanec Al-Masudi, ktorý precestoval územie súčasného Ruska, Bieloruska a Ukrajiny v desiatom storočí. Slovania z týchto krajov vraj považovali panenské nevesty za nepríťažlivé a dokonca schvaľovali cudzoložstvo v prípade dlhodobej choroby jedného z manželov či neplodnosti. Riadili sa tiež tradíciou snochačstva, podľa ktorej mohol mať so synovou manželkou pohlavný styk jej svokor a deti splodené z tohto spojenia mali byť považované za právoplatných potomkov ženicha v prípade, že bol ženich nedospelý alebo dlhodobo chorý.

Ani uvedené tradície však nesvedčia o nízkej vyspelosti Slovanov, keďže zvyky podobné snochačstvu nachádzame už u Sumerov alebo u Angličanov, kde mali právo prvej noci, čiže právo milovať sa so ženichovou nevestou počas svadobnej noci, ako prví králi a majitelia panstiev. Veď ako upozorňuje Jonáš Záborský: „Starých Slovanov nemáme seba ani v pohanstve predstavovať ako dávkych kaukazských divochov. Ba boli vzdelanejší nežli ich obracatelia na vieru kresťanskú, pokiaľ ich závištní Nemci nevytisli od mora, nezničili ich tržbu, nerozkotali ich državy.“ (Dejiny kráľovstva uhorského, časť I.)

FARBA JE NAŠA VÁŠEŇ

POKROČILÁ TECHNOLOGIA TLAČE V SKÚSENÝCH RUKÁCH

PROJEKT DESAŤROČIA V TLAČIARNI NEOGRAFIA!

Nový unikátny osemfarebný stroj vo formáte B0 s obracačom.
Ešte väčšie kapacity hárkovej tlače a kratšie termíny výroby!

Do strojového parku tlačiarne NEOGRAFIA pribudol ďalší tlačový stroj vo formáte B0 s možnosťou súčasnej tlače na obidve strany háрку. Najnovšie zariadenie posilní strojový park ôsmich hárkových strojov a dvoch rotačiek. Plánovaný začiatok prevádzky stroja - marec 2017.

Viac na www.neografia.sk

R - 2018058

GLOSA

Európska komisia od istého času začína zavádzať aj obmedzujúce opatrenia v kultúre. Ako ináč možno nazvať direktívu, že aspoň polovicu programov televízií členských štátov musia tvoriť programy európskeho pôvodu. Samotná smernica vznikla na základe programu Televízia bez hraníc, čo je tak trochu ironický názov vzhľadom na to, že hranice vlastne určuje. Jednoducho, tolko a tolko percent z vysielania môžu tvoriť mimoeurópske filmy a programy, a hotovo.

Kvóty v kultúre

Na jednej strane je to z pohľadu európskych tvorcov logický a vítaný krok. Diváci nie sú takí naivní, aby si mysleli, že ich toto nariadenie chráni pred záplavou tureckých telenoviel, indických akčných filmov a čínskych detektívok. Kvóty sú zamerané len na obmedzenie americkej filmovej a seriálovej produkcie. Čo si budeme navrávať, za oceánom majú obrovské skúsenosti z výrobou programov, ktoré sú komerčnými trhákmi. Či už ide o akčné filmy, detektívky, rodinné či komediálne seriály, všade tam pre silné autorské a herecké záemie a najmä pre v podstate neobmedzený zdroj financií kľafujú. Po zavedení kvót sa situácia zmenila. Máme síce Kriminálku Las Vegas, ale náhle zisťujeme, že sa začína na niektorých európskych staniach uvádzať aj kriminálka Berlin, Kriminálka Paríž, a aby sme načreli aj do domácich vôd, tak aj Kriminálka Staré mesto, ktorá vznikla v česko-slovenskej koprodukcii. No a tak by sme mohli pokračovať aj v iných žánroch.

Pohľad na danú vec je pri najmenšom dvojsečný. Na jednej strane môžeme vyhlásiť, že sa bránime amerikanizácii európskej kultúry, a čo si budeme tajiť, dáme zarobiť aj európskym filmárom, scenáristom a hercom. Na strane druhej protekcionárske opatrenia nie sú zárukou umeleckej kvality. Najmä keď globalizácia pokročila natoľko, že podľa mňa ako dáte francúzskemu režisérovi tučný balík peňazí, dokáže nakrútiť akčný trhák na nerozoznanie od hollywoodskeho. Problém je skôr v tom, že globalizácia aj tak obracia kormidlo smerom k americkému ponímaniu kultúry a národné špecifiká sú čoraz viacej potláčané. Kde sú časy, keď sme do kín hŕne chodili na skvelé francúzske komédie, no keď sme chceli vidieť western, dali sme prednosť americkému filmu. V malom sme to mali aj vo vtedajšom Česko-Slovensku. Napríklad české filmové rozprávky boli hravé až miestami komediálne, slovenské oproti tomu baladické, plné majestátnych obrazov a niekedy až ponurého deja. Európskej komisii zaoberajúcej sa kultúrou to však nestačí. Najnovšie chce siahnúť aj na internet, konkrétne na internetové požičovne filmov. Netflix či Amazon dostanú zrejme smernicu, podľa ktorej budú musieť mať vo svojich videotékach najmenej tridsať percent filmov európskej proveniencie, pričom jednotlivé národné pobočky si toto číslo môžu ešte upraviť, samozrejme, smerom nahor. V tejto súvislosti mi prišiel na um krik, ktorý spustili proeurópsky zameraní poslucháči, keď sa na Slovensku prijal zákon o kvótach vysielanej hudby v rádiách, kde sa určil pomer domácej produkcie. To je paradox, keď niečo podobné vyjde z európskych hláv...

Marek DANKO

Slovanské národy chcú navzájom poznávať svoje literárne bohatstvo

Akadémia slovanskej literatúry

Alexander GOCZ – Foto: Ondrej KALAMÁR

Na poli umenia sme dnes v situácii, keď zdanlivo máme neobmedzený prístup k informáciám, čo sa kde vo svete píše, filmuje a nahráva, kde sa hrajú aké divadelné hry a otvárajú výstavy. Na druhej strane si musíme uvedomiť, že aj v oblasti kultúry je mimoriadne silný tlak komercializácie, s ktorou ruka v ruke kráča globalizácia. No a tak sme svedkami, že napríklad anglosaská literatúra je preferovanejšia a vzhľadom na tlak médií aj prijímanejšia ako trebárs literatúra povedzme aj susedného Poľska. O takom Bulharsku či dokonca Rusku ani nevraviac.

Nedávno napísal istý anglický literárny kritik, že niekedy ako keby až počul škripanie zubov niektorých ideológov, ktorí sa zo všetkých síl usilujú nasadiť Rusku psiu hlavu nekultúrneho, agresívneho a primitívneho národa. Pritom divadlá v ich krajinách hrajú Čechova, umelci od literátov po výtvarníkov s úctou spomínajú Dostojevského, Nabokova a Tolstého a hudobníci sa inšpirujú trebárs Čajkovským či Prokofievom. Skrátka schizofrénia politika verzus kultúra v plnej nahote.

■ POHĽAD DO SVETA

Dejiny dokážu riadne zamotať napohľad nemenné veci, stačí zmena v spoločenskom usporiadaní štátu. Dnešní päťdesiatnici, vyrastajúci v časech takzvaného socializmu, boli zvyknutí, že napríklad k niektorým dielam západoeurópskej či americkej proveniencie sa čitatelia dostávali pomerne ťažko. A to dokonca aj tí, ktorí by si vedeli dané dielo prečítať v angličtine, v nemčine či vo francúzštine. Bdelé oko ideológov prisne strážilo edičné programy niekoľkých štátnych vydavateľstiev, čo môže a čo nemôže byť preložené a vydané. Napríklad taký Hemingway áno, jeho o niečo starší súčasník Orwell už nie, keďže jeho diela boli známe ako kritika totalitných režimov. Z básnikov napríklad Ferlinghetti áno, ale Bukowski už nie, keďže sa zdal strážcom socialistickej morálky amorálny a nihilistický. Pokiaľ ide o socialistických autorov, tam to bolo iné, keďže o predbežnú cenzúru sa postarali ich domáci strážcovia ideologickej správnosti, a tak sa prekladalo oveľa voľnejšie. Môžeme pripísať ku cti erudíciu našich vydavateľských redaktorov a prekladateľov. Väčšinou sa zo socialistického bloku prekladalo skutočne to kvalitnejšie, čo bolo k dispo-

Básnik Zvonko TANESKI na Medzinárodnom festivale poézie 2018 vo Varne

zícii. Samozrejme, bulharskí, poľskí či sovietski disidenti a kritici režimu sa nechytali ani u nás. Spolu s niektorými západnými autormi patrili ich diela medzi takzvané „libri prohibiti“, teda zakázané knihy.

■ SLOVANSKÁ LITERATÚRA

Ako sme uvádzali, autori hoci aj zo socialistického tábora, ak neboli prorežimoví, sa neprekadali. Po novembri 1989 sa zdalo, že situácia sa obrátila a dnes sa už čitateľ dostane k akejkolvek knihe. Samozrejme, úlohu nepriameho cenzora prebrala ekonomika. Čo sa nepredá, to sa jednoducho vydávať nebude. Nepredá sa to preto, lebo knižný veľkoobchod sa postupne monopolizoval a väčšie vydavateľstvá takisto postupne prešli pod egidu veľkých komerčných firiem, na Slovensku niektoré aj do rúk skupín, ktoré zvykneme nazývať oligarchické. Lenže stále sú tu malé nezávislé vydavateľstvá, maličké kníhkupectvá takpovediac knižných nadšencov a najmä internetová sieť,

ktorá je zatiaľ pomerne odolná voči úsiliu globalizovať a zglajchšaltovať kultúru. Samozrejme, jazykovo sú nám najbližšie slovanské kultúry, aj keď oficiálna politika Európskej únie smeruje nástojčivo k potlačeniu národných štátov v prospech akejisi „zjednotenej európskej kultúry“ či dokonca „multikultúry“. Literatúra, v prvom rade česká, ale aj poľská, bulharská, srbská či ruská, by mala v našom geopolitickom okruhu oveľa viac rezonovať, ako je to v skutočnosti. Prečo vieme viac o Rowlingovej mladom čarodějníkovi Harrym Potterovi ako o autoroch pre deti z Bulharska či Ruska, je logické, keď sa na to pozrieme očami ekonóma. No je tu ešte šanca zachovať určitú zdravú kontinuitu napríklad slovanských literatúr. Najmä preto, že dejinné východiská a jazyková príbuznosť, čo aj vzdialenejšia, dávajú predpoklady na vzájomné nečakané obohatenie. Najlepšie je na tento cieľ vhodná poézia. Umelecký žáner postavený na čarovaní so slovom, na hľadaní nosnosti slova a jeho schopnosti prenášať obrovskú škálu obrazov a pocitov.

■ BULHARSKÉ INŠPIRÁCIE

Keď vzniklo pred dvoma rokmi agilné združenie internetových autorov Pars Artem, tvorili jeho základ najmä básnici. Zuzana Kuglerová je síce známejšia ako prozaička, no má za sebou aj kvalitné básnické zbierky. Ondrej Kalamár a najmä Ján Tazberík sú na poli poézie dostatočne známi. A práve ich úsilie o literárne kontakty za hranice Slovenska začínajú prinášať svoje ovocie. Dajme však slovo Ondrejovi Kalamárovi, aby nám priblížil

Medzinárodný festival poézie vo Varne a jeho prínos pre Slovensko. „My Slovania sme ľudia slova. A keďže poézia je najvyššou for-

mu komunikácie, právom jej patrí aj pomyselný piedestál v literatúre. Preto bolo pozvanie od Elky Nyagolovej na Medzinárodný festival slovanskej poézie do Varne, ktorý sa konal od 26. do 29. júna 2018, pre nás nielen veľkou poctou, ale aj veľkou výzvou. Pre nás, ktorí sme šli prezentovať nielen občianske združenie Pars Artem, ale aj Slovenskú republiku a jej poetickú tvorbu na takéto významné medzinárodné podujatie. Nás, to znamená Zuzku Kuglerovú, Zvonka Taneskiho a mňa. Festival pripravila Akadémia slovanskej literatúry a umenia pod taktovkou skvelej bulharskej poetky a divy Elky Nyagolovej, ktorá nám pripravila vzušujúce dobrodružstvo poznávania básnickej tvorby slovanských krajín. Okrem toho sme mali možnosť spoznať aj krásy bulharského pobrežia a uvedomiť si silu slovanskej súdržnosti.

Bolo pre nás veľkým pôžitkom i inšpiráciou môcť si vypočúť množstvo výbornej slovanskej poézie v origináli v pôvodných jazykoch, ako aj v preklade do bulharčiny. Okrem bulharčiny a slovenčiny verše zaznievali v ruštine, poľštine, srbcine a macedónčine. V neposlednom rade to boli aj neformálne večerné spoločné posedenia, čo dali tomuto festivalu neopakovateľnú uvoľnenú priateľskú atmosféru, plnú vzájomného spoznávania sa, rozhovorov, prezentácie ľudových piesní, v ktorej dominovali Srbi, ale nedali sme sa zahabiť ani my Slováci.

Vyvrcholením podujatia bolo udeľovanie cien, ktoré udelila Akadémia slovanskej literatúry a umení. Ani tu sme sa nemuseli hanbiť, pretože ocenení boli hneď dvaja naši delegáti, a to Zvonko Taneski a Zuzka Kuglerová, ktorá dostala cenu od syndikátu bulharských učiteľov, pôsobiacom pri akadémii. Môžeme smelo povedať, že sme si z bulharskej Varne odniesli tie najlepšie dojmy, obohatení o skvelé momenty, ale aj o množstvo podnetov, skúseností a nových kontaktov vrátane pozvaní na iné medzinárodné podujatia. A v čom bol najväčší prínos tohto podujatia? Ukázal nám, že poézia skutočne nepozná hranice, že pomáha prekonávať nielen vzdialenosti, ale aj rečové bariéry, pretože je tým, čo sa prihovára priamo duši. Je nielen slovanským, ale doslova jednotným svetovým jazykom. Lebo poézia je najkrajšou formou slova. A o to nám Slovanom najviac ide.“

Inšpiratívny knižný prameň nielen pre tých, čo sa aktívne venujú histórii
Poveš' o dávných časoch aj našich predkov

Maroš M. BANČEJ – Ilustrácia: obálka prekladu letopisu

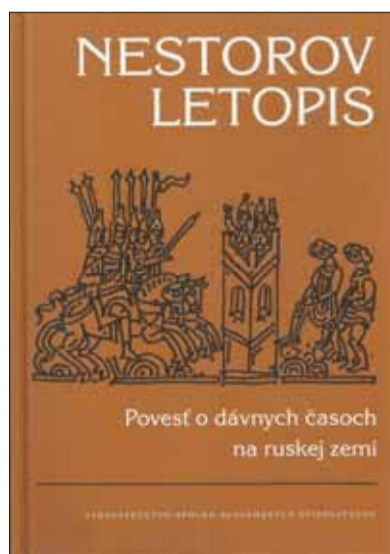
V slovenčine už máme ustálené slovné spojenia, v ktorých označujeme ako nestora človeka stojaceho pri zrode a rozvoji toho-ktorého umeleckého žánru, ale aj konkrétnych vied či iných odvetví ľudských činností. Preto máme napríklad nestora dramatickej spisby, ktorým je Ferko Urbánek, ale aj nestora populárnej hudby Gejzu Dusika. No a tak by sme mohli pokračovať cez lekárske vedy až po šport. Je až udivujúce, že pôvodné dielo a autora, podľa ktorého tento termín vznikol, do slovenčiny preložili až teraz. Ide konkrétne o Nestorov letopis s podtitulom Poveš' o dávných časoch na ruskej zemi, ktorý nedávno vydalo Vydavateľstvo Spolku slovanských spisovateľov.

Nestorov letopis patrí medzi základné diela stredovekej ruskej a slovanskej literatúry a historiografie a považujeme ho za najstarší známy letopis na území Kyjevskej Rusi. Pre mnohých historikov je základným prameňom, z ktorého čerpajú informácie o príslušnom období. Autorom je podľa tradície ruský mních Pečerského kláštora v Kyjeve a hagiograf (životopisec svätých) Nestor. Toto meno bolo každopádne dopísané

do textu v 13. storočí. Predtým bolo vynechané zrejme z politických príčin.

Dielo opisuje predovšetkým dejiny Kyjevskej Rusi zhruba v období rokov 850 až 1110 nášho letopočtu, ako aj pôvod Slovanov a pozvanie Varjagov na spomínané územia. Slovákov pod názvom „uhorskí Slovania“, resp. len „Slovania“ uvádza letopis ako pôvodných Slovanov (majúcich aj meno „Slovania“) a menuje ich na prvom mieste v zozname slovanských „kmeňov“. Opisuje ich takto: „Slovania, ktorí sedeli pozdĺž Dunaja, ktorých zaujali Uhri, i Morava, Česi i Lachovia i Polania, ktorí sa teraz volajú Rusi.“ Odlíšuje ich od Moravanov, Čechov, Polanov a podobne. Existujú tri redakcie letopisu. Prvá z rokov 1110 až 1113 z Pečerského kláštora (možno od samotného Nestora), druhá verzia je od mnícha Silvestra z rokov 1113 až 1116 a tretia je opäť z Pečerského kláštora z roku 1118. Originál, ako aj dva prepisy letopisu sa stratili.

Preklad, ktorý prichádza pred slovanského čitateľa, je z najstaršieho opisu Poveš' o dávných časoch. Pochádza z Lavrentijevského

letopisu z roku 1377, pričom autor prof. Miroslav Daniš, špecialista na dejiny východných Slovanov, bral do úvahy aj celý rad kritických štúdií najmä ruskej proveniencie. Pri čítaní tohto prameňového historického diela si musíme uvedomiť jeho kľúčový vplyv aj na našu historickú vedu, ale predovšetkým na samotné vnímanie našej svojbytnosti. Pre naše národné

dejiny je tu zachytený azda najpodrobnejší opis udalostí v spojitosti s príchodom vierozvestcov Konštantína a Metoda na Veľkú Moravu v kontexte ich bohatej pôsobnosti, vplyvu na rozvoj nášho písomníctva a nášho začlenenia do veľkej rodiny civilizovaných európskych kultúr a národov. Aj širšia verejnosť sa tak môže oboznámiť s tým, čo po stáročia formovalo religiózno-kultúrne a politické vedomie väčšej časti Slovanov a až dodnes ovplyvňuje ich vnímanie dejín.

Samotný štýl Nestorovho rozprávania je pre dnešného čitateľa príťažlivo vzletný. A nielen to! Prekladateľ citlivo zachytil spôsob opisu akoby „z vtáčej perspektívy“, keďže rozprávačovi nerobí problém hovoriť o niečom, čo sa deje v starobylom Kyjeve, a ostrým strihom sa presunúť nad územie Dunaja. Ale kniha má aj ďalšie dôležité atribúty. Vo výslednici teda ide o dielo, ktoré prof. Miroslav Daniš fundovane preložil, výtvarník Miroslav Cipár invenčne ilustroval a ktoré by nemalo chýbať v knižnici žiadneho záujemcu o európske a najmä slovanské dejiny. Dielo vyšlo vo Vydavateľstva SSS v tomto roku.

Tohtoročné Ceny Dosky 2018 už majú svojich nominantov

Slovenský divadelný Oskar hľadá adresátov

Maroš M. BANČEJ – Foto: SND

Divadlo je neoddeliteľnou súčasťou kultúrneho diania na Slovensku a nič na tom nemení fakt, že pozornosť nás priťahuje skôr televízia so svojimi nekonečnými seriálmi. Ak sa má divadelný organizmus zdravo vyvíjať, potrebuje, aby si jednotlivé divadelné telesá a ich herecké súbory takpovediac zmerali sily. Jedinou príležitosťou je na to odovzdávanie divadelných Cien Dosky.

Keď si pozrieme tohtoročné nominácie na Ceny Dosky, zaujme nás možno účasť malých nezávislých divadiel v tomto meraní umeleckej kvality, ale širšie obecnstvo určite zaregistruje aj mená hercov chronicky známych z televíznych seriálov, a teda aj zo stránok bulvárnych periodík. Zdá sa však, že divadelný kumšt a televízna komercia dokážu spolu koexistovať.

■ OCENENIA NAJLEPŠÍCH

Keby sme mali hovoriť o slovenskom „divadelnom Oskarovi“, boli by to jednoznačne ceny Dosky. Tieto ceny vyhlasuje Asociácia súčasného divadla a sú ocenením tvorivých činov v oblasti profesionálneho divadla na Slovensku, a to vo všetkých žánroch: činoherné divadlo, opera, muzikál, bábkové divadlo, balet, súčasný tanec. Udeľujú sa fyzickým osobám, bez ohľadu na štátnu príslušnosť tvorcov, za umelecké výkony, ktoré mali premiéru v divadlách na území Slovenska v predchádzajúcej sezóne. Udeľovanou cenou je doska s postriebreným štítkom. Autorom návrhu ceny je nebohý scénický výtvarník Aleš

Votava, jej realizátorom je Tomáš Lupták. V rámci ankety každoročne niekoľko desiatok divadelných kritikov a kultúrnych žurnalistov hlasuje a navrhuje tri najprekvikavejšie výkony v každej kategórii. Pri celkovom sčítaní bodov udelených kritikmi sa rešpektuje poradie nominovaných výkonov: tri body získavajú výkony uvedené na prvom mieste, dva body výkony uvedené na druhom mieste a jeden bod výkony uvedené na treťom mieste. Víťaza určí súčet dosiahnutých bodov, v prípade rovnosti bodov rozhoduje vyšší počet prvých miest. Môžeme teda povedať, že americkú Filmovú akadémiu, už aj tak podozrievanú z rôznych machinácií, nahradil pri slovenskom „divadelnom Oskarovi“ predsa len objektívnejší kolektív odborníkov na divadlo z radov novinárov, kritikov a teatrologov.

■ PESTRÉ NOMINÁCIE

Nominácie na divadelné ocenenia sezóny Dosky 2018 oznámili organizátori v stredu 5. septembra na tlačovej besede v Bratislave. Ako povedala garantka ankety Zuzana Uličianska, v nomináciách

dvadsiateho tretieho ročníka sa najčastejšie objavuje Slovenské národné divadlo, ktoré ich má z tridsiatich až štrnásť. Spokojné môže byť aj Štátne divadlo Košice s piatimi nomináciami, ktoré je na cenu navrhnuté v kategóriách venovaných činohre i opere. O ceny sa uchádza s dvoma nomináciami aj Divadlo Alexandra Duchnoviča z Prešova. Zaujímavý je podľa Uličianskej aj úspech malých nezávislých scén. Z prehľadu nominácií vyplýva, že z nich najviac – tri, má Divadlo Pôtoň z Bátoviec, pričom v jednej z nich sa podieľalo na pôvodnom titule komornej scény Divadelného ústavu, Štúdia 12 z Bratislavy. Nominácie určilo vyše štyridsaťdva kritikov, teoretikov a publicistov.

■ ZNÁME MENÁ

Ako sme už spomínali, medzi nominovanými hercami sú aj mená známe širokej verejnosti z televíznych obrazoviek. Pre rozsah nominácií sa sústredíme najmä na činohru, vynechajúc tak hudobné a tanečné divadlo. Nominácie na divadelné ocenenia sezóny Dosky 2018 za najlepší mužský herecký výkon sezóny:

D. USZÁK ako cár Alexander, D. JAMRICH ako Kutuzov v inscenácii SND *Vojna a mier* podľa literárnej predlohy L. N. Tolstého

Milan Ondřík za postavu Rodericka v inscenácii *Stalker* podľa románu bratov Arkadija a Borisa Strugackých, Teatro Tatro Štúdio. Martin Huba za postavu Matthiasa Clausena v inscenácii hry Gerharta Hauptmanna *Pred západom slnka*, Činohra Slovenského národného divadla Bratislava. Ján Koleník za postavu Kreóna v inscenácii Sofoklovej hry *Antigona*, Činohra Slovenského národného divadla Bratislava.

Nominácie za najlepší ženský herecký výkon: Ivana Kubáčková za postavu Ženy v inscenácii *Duncana Macmillana Plúca*, O. z. per. ART. a Divadlo Astorka Korzo '90 Bratislava. Barbora Andrešičová za postavu Emmy v inscenácii hry *Duncana Macmillana Ľudia*, miesta a veci, Divadlo Andreja Bagara v Nitre. Ivana Uhlířová za postavu Lary Wingfieldovej v inscenácii hry Tennessee Williamsa *Sklenený zverinec*, Divadlo Aréna Bratislava.

Najlepšia inscenácia sezóny: Adaptácia románu Leva Nikolajeviča Tolstého *Vojna a mier* v réžii Mariána Amslera, Činohra Slovenského národného divadla Bratislava. Inscenácia hry Gerharta Hauptmanna *Pred západom slnka* v réžii Michala Vajdičku, Činohra Slovenského národného divadla Bratislava. Inscenácia Amerického cisára podľa knihy Martina Pollacka v réžii Ivety Ditte Jurčovej, Štúdio 12 Bratislava a Divadlo Pôtoň Bátovce.

■ SLÁVNOSTNÉ VYHLÁSENIE

Mená nominovaných hercov, režisérov, scenografov či divadelných hier sú teda známe. Trochu nás môže zamrzieť, že vo výbere absentujú vo väčšej miere hry slovenských dramatikov. Ale to je už dlhodobější jav, pretrvávajúca kríza slovenského divadla, o ktorej sme písali aj na stránkach SNN.

Vladimír Nabokov: V tieni zlovestna, Vydavateľstvo SSS, Bratislava 2018

Mrazivý obraz zlovestnej totality

KNIHA TÝŽDŇA

Vladimír
NABOKOV
V TIENI ZLOVESTNA

Vladimíra Nabokova vnímajú čitatelia ako autora škandalózneho románu *Lolita* o láske dospelého muža k trinásťročnému dievčaťu. Lenže tento veľký ruský prozaik má tvorbu tematicky rozovretú ako vejár. Okrem spomínanej provokatívnej knihy, plnej potlačovanej erotickej žiadostivosti, napísal aj skutočne mrazivé dielo o tom, ako dokáže človeka zomlieť totalitná diktatúra. Toto dielo pod názvom *V tieni zlovestna* teraz prichádza k slovenskému čitateľovi.

Samotný dej románu sa odohráva vo fiktívnom európskom štáte v 20. storočí, ktorý má črty hitlerovského Nemecka, ale aj sovietskeho režimu. Hlavný hrdina Adam Krug, najväčší filozof tohto fiktívneho štátu, je presvedčený, že ho medzinárodný ohlas a mravná odvaha ochráni pred krutostami policajnej mašinerie, na čele ktorej stojí diktátor, jeho dávný nepriateľ zo školských čias. Autor opisuje krutosť, ale aj psychologicky premyslený psychický teror, ktorým režim likviduje svojich nepriateľov. Tento antiutopický román je zvláštny aj svojou atmosférou. Plnou tajomna a náznakov, pričom obrazy ako keby sa niekedy vynárali z hmly na konci zadaždenej ulice. V tom je Nabokov iný ako jeho súčasník George Orwell, ktorý je vďaka románu 1984 všeobecne známejší v tomto type literatúry. Samozrejme, v románe nechýba vzťah, vzťah so ženou rovnako horúci a vášnivý ako beznádejný. Pre slovenského čitateľa je fascinujúce sledovať, ako totalitná moc postupne opriada filozofa Kruga v úsilí, aby jej začal slúžiť. My z východnej Európy predsa len máme k podobnej literatúre bližšie, keďže si môžeme časť deja premietnuť do našej minulosti. Skrátka, ide o klasický román, hypnoticky príťažlivé a často ťaživé rozprávanie autora, známeho svojím vybrúseným štýlom. Je to kniha ako stvorená na nadchádzajúce jesenné dlhé večery, a preto neváhajte!

(mab)

MEDAILÓN

Milý Jožko Banáš! Uvedomil som si, čo si za beťára, veľmi neskoro. Vidí sa mi, že až vtedy, keď Ti vyšli *Idioti* v politike a Ty si mi ich venoval (panebože, a to je pomaly jedenásť rokov!). Ešte raz vďaka. Netušili sme, že práve vtedy sa začala Tvoja literárna prietž – a trvá a trvá: čo rok, to kniha! *Zóna nadšenia*, *Zastavte Dubčeka!*, *Kód 5*, *Sezóna potkanov*, *Posledná nevera*, *Kód 1*, *Dementi*, *Veľestur*, *Kód 9*, *Somár je Švajčiari*, *Prebijem sa!* (Štefánik).

Vitaj medzi starými pánmi!

Jedenásť rokov a jedenásť kníh! Panebože, a tých čitateľov, od Bošáce po Bombaj! A tých literárnych cien, od Platínovej knihy *Ikaru* po Výročnú cenu Slovenského centra PEN, určite by som ich narátal aspoň jedenásť. A to pravím len o knihách próz, esejí a pamfletov, lenže Ty si vydal aj básnickú zbierku a do literatúry si vstúpil ako dramatik (*Tréning na štátnika*, 1990)! To stále nespomínam komentáre, ktorými poburuješ „slušné Slovensko“. Doš' je toho, čo sa patrí pri takomto jubileu pripomenúť, povedal by som neúrekom, najmä ak si do vedomia divákov a čitateľov vstúpil na dnešné časy neskoro – po štyridsiatke.

V druhom desaťročí nášho milénia si najpredávanejší aj najprekladanejší slovenský spisovateľ. To je veľká pocta. Udeľuje ju totiž najpočetnejšia porota na svete. Istý čas si bol delegátom slovenskej literatúry a publicistiky v zahraničí, keď si ju zastupoval na zhromaždeniach PEN klubu, teraz to robia Tvoje diela. Tak ešte dlho vydrž v tomto obdivuhodnom nasadení, pri dobrom zdraví a svezosti mysle, zvykli sme si na Teba.

P. S.: Pri všetkej úcte k Tvojej literárnej tvorbe Ti pripomínam: komentuj, glosuj, obnažuj svojou logikou tárajstvá hlavného pr(ú)du. A takmer som zabudol: Vďaka za najnovšie dielo – knihu o Štefánikovi. Patrílo sa Ti ju napísať. Ako pred desaťročím Dubčeka. Sto lat!

jč

HUMORESKA

Neviem ako vy, ale ja mám pred snami rešpekt. Občas sa mi snívajú také sprostosti, že zasadanie nášho parlamentu je oproti tomu rada najmúdrejších filozofov planéty. Aj minule. Snívalo sa mi, že som bol v skupinke ľudí. Muži, ženy všetkých vekových kategórií. Stáli sme pred výťahom a po skupinkách nastupovali dovnútra. Vo výťahu nás najprv označovali žeravým železom, potom sme vystúpili nahor a tam sme svorne nastúpili do raketoplánu, v ktorom sme sa začali meniť na zvery. Ten na koňa, henten na prasa a jedna slečna sa dokonca zmenila na

žirafu. Zobudil som sa mierne rozhodný. Vstal som a hneď podho listovať v snároč. Mám ich totiž niekoľko. Našiel som tam koňa, prasa, ba aj žirafu, značkovacie železo a výťah. Len

oriam na volskom záprahu, aj keď ten sen znamená istú výhru v hazardných hrách. A zahrať si mariáš o desaťcentové mince je naša krčmová slabosť. Ale vrátim sa k spomínanému snu. Hoci

žirafa. Ešte šťastie, že v knihách nebol výklad, čo znamená raketoplán, lebo by som možno vyfasoval aj výpoveď.

Teda tak to je so snami a snármí. Zbytočne sa budete

tych rokoch vychýrená časopisecká aj televízna veštkyňa. Ale čo už...

Keďysi dávno som natrafil na vetu akéhosi životného filozofa. Napísal: Človek sníva každú noc s výnimkou dojsť a opiť, ktorí nezaspávajú, ale sú uspaní... Nevie, či s ním mám súhlasiť, keďže na svoj dojsťenský vek si nepamätám. Co si však veľmi dobre pamätám, tak to bol priateľ Fero, ktorý sa v interné po riadnom fláme z ničoho nič v noci postavil a vliezol do skrine. Tam sa chytil tyče na vešanie kabátov a driemal ďalej. Keď sme ho zobudili, tvrdil nám, že sa mu snívalo, ako cestuje v električke. A že opití nesnívajú! Marek DANKO

Snívanie je len na vlastnú zodpovednosť

raketoplán tam chýbal. Ja vám neviem, prečo tí autori snároč tak zaspali dobu. Nájdem tam petrolej aj plachetnicu, krosná aj krčka, ale raketoplán ani za toho. Ba ani mobil, počítač, elektronickú gitaru, kávovar a vesmírnu stanicu. O týchto veciach sa mi totiž všeobecne sníva. Nepamätám sa, žeby sa mi niekedy snívalo, ako

som raketoplán v snároč nenašiel, vyložil som si aspoň ostatné časti sna. Do roboty som prišiel nabudený. Vyhol som sa koňovi, to je môj kolega, a hybaj za prasaťom, to je môj šéf. Požiadal som ho o zvýšenie platu. Presne, ako to predpovedal výťah v sne. On ma odmietol s tým, že už zvýšil plat kolegyni. To bola asi tá

tešit', že keď sa vám bude snívať, ako jete dážďovky, čaká vás tučné dedičstvo. Dážďovky do sna neprekážnu. Ale zato bosí sa vo sne ocitnete raz dva, čakajte teda neprijemnosti v rodine. Asi odnesiem snáre do antikvariátu. Moje stále komplikovanejšie sny by už nevyložila ani madam Somezeda, čo bola v deväťdesia-

BESEDNICA

Kultúra stojí a vždy stála na osobnostiach. Jednak na osobnostiach tvorcov, ale do veľkej miery aj na dejinných osobnostiach, ktoré spomínaných tvorcov inšpirovali a inšpirujú. Pozrime sa letmo, aké osobnosti v našich dejinách patria medzi najinšpiratívnejšie z pohľadu širokých mäs. Ak vynesáme rozprávkové postavy, tak azda prvým „inšpirátorom“, najmä čo sa povestí týka, bol pololegendárny kráľ Matej. Predstihne ho však, aj keď negatívne, ďalšia reprezentantka šľachty Alžbeta Bátoriová. Krvavá grófka neinšpirovala len Joža Nižnánskeho k rovnomenému románu, ale aj Viktora Kubala k famóznemu kreslenému filmu a pomerne nedávno Juraja Jakubiska k zľahka kontroverznému hráňmu filmu. To Juraj Jánošík, zbojník či hôrny chlapec, má toho za opaskom oveľa viac.

Kultúra stojí na osobnostiach

Keď odrátame záľahu povestí, ale aj básní a piesní ešte z čias štúrovcov, tak tu máme dva rané hrané filmy, z toho jeden úplne prvý s prídcomkom slovenský. Potom je tu ďalší animovaný Kubalov film, skvelá divadelná hra Radošinského naivného divadla, kultový muzikál Na skle maľované a napokon celovečerný pompézny projekt poľskej režisérky Agnieszky Hollandovej, ktorý však upadol akosi skoro do zabudnutia.

Zatiaľ sme spomenuli osobnosti, z ktorých naplno ťažilo hneď niekoľko umeleckých žánrov. Ďalej to už začína byť horšie. Móríc Beňovský, dobrodružný šľachtic z Vrbového, sa takpovediac zmožil na jeden román, zasa z pera Nižnánskeho, a jeden seriál socialistickej televízie, z ktorého si vtedy časť národa veselo uťahovala. Postavou, ktorá sa doslova núka na umelecké spracovanie, je Milan Rastislav Štefánik. Zo známych príčin česko-slovenskej podozrievavosti, ako to bolo s jeho tragickou smrťou, sa však do výrazných diel tento generál, letec, vedec a najmä vlastenec nedostal. Až teraz v roku osmiťdesiatich výročí sa malo rozbehnúť nakrúcanie veľkofilmu Generál, ale zatiaľ je z toho len ďalší škandál, o ktorom sme informovali aj na stránkach našich novin. Pokiaľ viem, o Štefánikovi chystá román aj autor jemne kontroverzných kníh Michal Hvorecký, ale zrejme ním diery do nášho kultúrneho povedomia nespraví. Oveľa kontroverznejší prvý prezident samostatného Slovenska Jozef Tiso sa stal v ostatnom čase záporným hrdinom románu Silvestra Lavriky Šachy s Tisom a spolu s komunistickými politikmi Alexandrom Dubčekom a Gustávom Husákom ich na (politickú?) objednávku spracoval do trojice divadelných hier pre divadlo Aréna Viliam Klimáček. Ostatne, aspoň Dubček by si zaslúžil aj viac ako dokumentárny film a niekoľko viac či menej historických publikácií. Ľudovít Stúr a celá plejáda jeho inšpiratívnych druhov ostáva akosi trvale v pozadí. No a najlepšie na koniec. Už spomínaný Jakubisko sa roky chystá na Slovenskú epopeju, grandiózny projekt o Svätoplukovi, Mojímírovi a Rastislavovi, no vzhľadom na finančnú náročnosť ale aj vek režiséra je toto dielo stále viac vo hviezdach. Skrátka, akosi nevieme my Slováci veľkolepejšie pretaviť odkaz našich veľkáňov do umenia. Alebo žeby áno?

Maroš M. BANČEJ

Publicista Július HANDŽÁRIK sa nebál dať dobe svoje meno i vlastnú tvár

Nezdolný bojovník v prvej línii

Viliam HORNÁČEK – Foto: Emil SEMANCO

Každá doba vytvára podmienky na určitý typ osobností, ktoré ju formujú. Taký je dejinotvorný kolobeh. Tvoria ho však iba tí, ktorí dokážu nielen pochopiť, čo doba vyžaduje, ale sa aj chopiť príležitosti vtačiť jej pečať vlastných rozhodnutí a dať jej svoje meno a vlastnú tvár. Na takýto aktívny „zápis do dejín“ treba správny odhad, odvahu a odhodlanie, ale aj požadované vedomosti a mnohé ďalšie vlastnosti zrelý a všestranne rozvinutej osobnosti. K živým dôkazom splnenia týchto náročných podmienok patrí aj Július HANDŽÁRIK.

Poznáme sa už takmer tridsať rokov a poznáme sa takmer výhradne z bojov. Na zábavy nebol čas. Ide teda o poznanie overené v najťažších skúškach. Priamo v prvej línii. Táto dlhoročná osobná skúsenosť ma oprávňuje tvrdiť, že sa poznáme dostatočne dobre na to, aby som mohol podať pravdivé svedectvo a veriť, že zostane aj trváčne. Pomôžu mi pri tom dnes už historické fakty a zároveň aj živé spomienky na našu dlhoročnú nepretržitú aktívnu spoluprácu, ktorá spontánne prerástla do – povedané jeho slovníkom – recipročného partnerského aj priateľského vzťahu. Táto „naša doba“ plná zmien, zvrátov a zásadných premien si hodnoverné svedectvo jej účastníkov a tvorcov určite zaslúži...

■ VERNÝ ZÁSADÁM

Náročnosť celospoločenskej transformácie a sústavne narastajúce tlaky prirodzených vývojových, ale aj nepriateľmi slovenskej rovnoprávnosti umelo vytváraných problémov si vyžadovala „celého človeka“. To mnohí nedokázali, a preto nevydržali. On vydržal. Dokonca napriek lákavým pasciám doby – najmä zámerne navonok chaotickej ekonomickej, tzv. transformácie – zostal nezmenený a verný svojim zásadám. Aký sa nám v roku 1990 prvý raz predstavil na KOREŇOCH, taký zostal dodnes. Našťastie! Pre národ aj pre nás, práve vďaka tomu vždy korektný osobný vzťah.

Hoci je aj citlivý obdivovateľ krás života a kultivovaný znalec umenia, je najmä bojovník. A v tomto umení i v remese je, tak ako si to boj o prežitie vyžaduje, rozhodný, rázny a neúprosný! Takých jasne vyhranených a spohľadlivých, do každého počasia vždy pripravených a odhodlaných spolupracovníkov – spolubojovníkov – som zažil v radoch národných síl iba niekoľko...

Najvýznamnejším dôkazom jeho pevne vykryštalizovaného charakteru a zrelosti, vlastnou skúsenosťou potvrdeného postoja k svetovým, ale najmä k našim životným problémom je predovšetkým jeho neobyčajne rozsiahla publicistická činnosť, ktorou výrazne ovplyvňoval a formoval názory Slovákov v záverečnej etape zápasu o znovuzískanie národnej slobody, zvrchovanosti a rovnoprávnosti v medzinárodných vzťahoch, čím pomáhal naplniť zmysel slovenských dejín.

■ OPORA KOREŇOV

Na KORENE prišiel z vlastného rozhodnutia. Pozdravil sa, predstavil a povedal, že so záujmom sleduje činnosť KOREŇOV a rád by sa na nej zúčastnil. Potom dodal: „Ak máte záujem o moje vedomosti z ekonomiky a osobné skúsenosti z oblasti slovensko-českých a slovensko-maďarských vzťahov, tu je moje meno, adresa a telefónne číslo.“ Na odpoveď nečakal a vzápätí po odovzdaní lístka odišiel. Také bolo naše prvé osobné stretnutie.

Stručne, jasne, presne! Tak by mohlo znieť jeho pracovné a možno aj životné krédo, ktoré zároveň charakterizuje celú jeho obsiahlu verejnú činnosť.

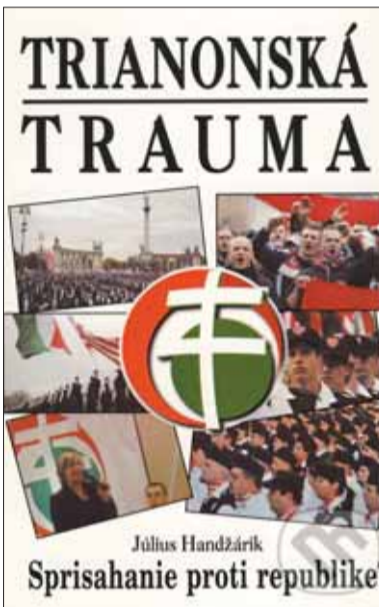
Aj keď svoju knihu, ktorú sme vydali v roku 1994, nazval Optikou komentára, rozhodne nie je iba komentátorom udalostí. Je vníma-

vým pozorovateľom a všestranným publicistom s príslovečne ostrým perom, ale aj brilantným diskutérom a polemikom s mimoriadne bystrým postrehom. Pamätné aj poučné sú

vyhlásenie SSI KORENE z jari 1990, kde je to „čierne na bielom“. Možno práve táto naša programová aj akčná jednoznačnosť v otázkach národnej slobody, štátnej

Výber z autorovej tvorby

jeho rovnocenné „duely“ s historikom Ladislavom Deákom, etnografmi Mojmirom Benžom či Jánom Podolákom, právnikmi Jánom Cupepom, Jánom Lazarom, Dušanom Plachtinským či Jozefom Prusákom, s ekonómami Adamom Laščíkom a Hvezdoňom Kočtúchom, ale aj s akademikom Ivanom Planderom či s politikmi Romanom Hofbauerom a Dušanom Slobodníkom... Jeho odzbrojujúce argumenty boli až zničujúco účinné. Typický postoj „paragána“ vysadeného do nepredvídateľných podmienok a ponechaného iba na seba. Vyhnúť sa ostrii jeho slovných zbrani vyžadovalo jediné – súhlas alebo kapituláciu.

Vedel si poradiť aj s presilou, a keď už prichádzalo k prílišnému slovnému „akademizovaniu“, účtivo, no rázne aj pánom profesorom zavelil: „Priatelia, nestrácajme čas! Načo fňukať, načo zbytočne morfondýrovať? Problém je jasný a súperov dobre poznáme. S jednými sme žili vyše tisíc rokov a s druhými takmer osemdesiat. Dosť na to, aby sme sa z toho poučili!“ A jasne dal najavo, že ustupovaním ani rešpekt, ani úspech určite nezískame.

■ RÁZNY V ZÁPASOCH

Okolkovanie či výhovorky mu boli cudzie. Po bohatých osobných skúsenostiach najmä s pražskými centralistami a so slovenskými Maďarmi vedel, čo nás čaká, ak budeme váhať. Dobre poznal ich slabiny, ale uvedomoval si aj tie naše. Poznal však najmä fakty a vedel ich majstrovsky využiť. Takýto až vojensky prísny a disciplinovaný, striktný, rázny a v boji nemilosrdne pragmatický typ bojovníka bol pre akcieschopnosť KOREŇOV vítaným a užitočným prínosom. Aj prínosom do vrcholice zápasu Slovákov za národnú slobodu, zvrchovanosť a rovnoprávnosť. Že to nie je možné získať bez obnovenia samostatného slovenského štátu? To pod jeho aj „paľbou argumentov doby“ veľmi rýchlo pochopili i tí váhavejší, aby presvedčení faktmi o to odhodlanejšie bojovali spoločne s tými, ktorí boli o tejto nevyhnutnosti presvedčení už od začiatku! Korunným dôkazom je Programové

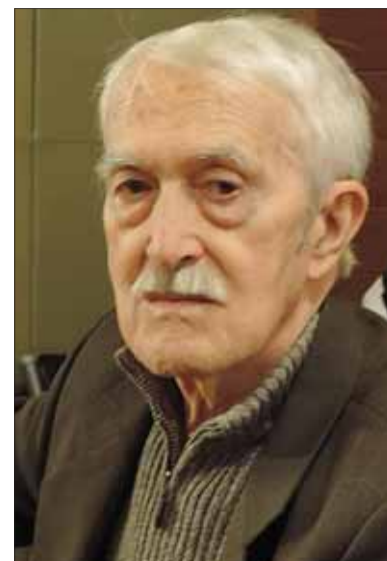
samostatnosti a zvrchovanosti priviedla Júliusa Handžárika do našich radov v prvej línii „na čele zápasov v službe národu a vlasti“. A hneď sa spontánne zaradil do „tvrdého jadra“ KOREŇOV...

Po často až búrlivých výmenách názorov – pritom nie o tom „čo“, ale „ako“ to urobiť – riešenie často vyplynulo akoby samo od seba. Aj tento spôsob slobodnej, ničím a nikým nehatenej odbornej a vecnej diskusie, v ktorej išlo o vec, a nie o presadenie svojho „ega“, tvorí typického „génia loci“ KOREŇOV, kde na riešeníach pre slovenský národ a jeho úspešnú budúcnosť vzájomne spolupracovali aj takí (červení aj čierni, ľaví aj praví...), ktorí sa na ulici možno ani nezdravili. Spoločne sa riešilo spoločne a osobné muselo ustúpiť! Handžárik sa vždy prísne držal danej témy a unikanie „z reality do mystiky“ nedovolil ani iným.

■ V ZRKADLE PRAVDY

Mocenskému či ideologickému falšovaniu dejín a propagandistickému „goebbelsáctvu“, tendencie deformujúcemu historické aj spoločenské vedomie – aj samotných pôvodcov, nastavoval až kruto pravdivé zrkadlo a demaskoval jeho páchatelov. Menovite. Už samotné názvy kníh venovaných tejto problematike – Trianonská trauma, Maďarské podvody či Maďarské blúzneňie – nenechávajú nikoho na pochybách, s kým majú tú česť a predstavujú autora v jeho najvlastnejšej podobe – nekompromisného obhajcu historickej pravdy. Inšpirujúcim dôkazom, že sa nevyhýba ani tým najcitlivejším, ba ani tabuizovaným a mnohými opatrnický obchádzaným témam a je ochotný aj schopný rovnocenne partnersky spolupracovať pri hľadaní pravdy i so svetoznámymi autormi, je jeho spoločná kniha s Noamom Chomskym, Allanom Gouldom, Normanom Filkensteinom a Máriou Sepešiovou Pohľad zvnútra.

Môže byť autor iný ako jeho publicistika? Môže a neraz aj býva. U Handžárika je však oboje vo vzácnnej zhode. Jeho články sú doslova nabité faktmi, presnou

Britký publicista Július HANDŽÁRIK si zaslúži uznanie.

a prísnu argumentáciou, mnohými bystrými a originálnymi postrehami, analýzami, poučeniami a príkladmi aj múdrymi radami do budúcich bojov. Najmä v tom je jeho poslanstvo nadčasové. Čím ešte predstaví autora? Jeho mnohostranná a rozsiahla tvorba ho slovenskému čitateľovi už desaťročia predstavuje sama. Najpravdivejšie a aj úspešne! Najmä kvalitou, vďaka ktorej získal široké čitateľské zázemie. Predsa však...

■ PRE PAMÄŤ...

Pre tých, ktorí ho osobne nezažili, aj pre „spoločnú pamäť národa“, pre ktorý celý svoj život pracoval, treba aspoň stručne uviesť fakty. Napísal stovky aktuálnych novinových článkov, odborných analýz, recenzií, esejí uverejnených v desiatkach periodík, ako napríklad Sloboda, Slovenské národné noviny, Slovenský národ, Nový Slovák, Koridor, Republika, Slovenská republika, Nový deň či Literárny týždenník, Kultúra, ale aj Predvoj, Hlas, Právo národa, Matičné zvesti, Slovenská vzájomnosť, Extra plus, Súvislosti... a v mnohých ďalších. V najexponovanejšom čase zásadných spoločenských zmien – od roka 1990 po rok 1994 – uverejnil vyše štyristo článkov s rozsahom vyše dvetisíc normostrán. Bol spoluzakladateľom, zástupcom šéfredaktora a aktívnym prispievateľom dvojmesačníka Europavincet, ktorý na tie časy zriedkavo objektívne v angličtine, vo francúzštine a v nemčine informoval zahraničie o Slovensku. Prítom pôsobil aj v STV a bol častým hosťom rôznych diskusných relácií, kde vždy propagoval a obhajoval prirodzené práva a životné záujmy slovenského národa. Bol aktívnym a iniciatívnym účastníkom všetkých spoločensko-kultúrnych, osvetových aj odborných podujatí a konferencií SSI KORENE, SKSI Slovakia plus aj obnovenej SNR, ktorých je spoluzakladateľom a členom ich Výborov aj Rady osobností.

Za svoju činnosť pri završovaní národno-emancipačného zápasu Slovákov bol viackrát ocenený. Napríklad hlavnou Cenou Sloveny, sídliacej v New Yorku, za súbor esejí o slovensko-českých vzťahoch napísaný spoločne s Milanom Augustínom pod názvom Roky hľadania. Aj naše združenia inteligencie mu pri príležitosti „štvrtstoročnice“ činnosti udelili čestnú poctu Za zásluhy o slovenský národ a jeho štát. Ministerstvo kultúry SR ho zaradilo medzi tridsať osobností súčasnosti, ktorým boli už za ich života vytvorené bronzové busty v životnej veľkosti.

Čo ešte dodať? Pre jeho čo najúplnejší obraz azda ešte to, že ako ročník 1930! je dodnes aktívnym šéfredaktorom časopisu Slovenská vzájomnosť, čo je ďalší z mnohých dôkazov jeho nezlomnej vitality a vytrvalosti. A koľko toho napísal? On by ten výpočet určite považoval za zbytočnú stratu času aj energie a vecne by rozhodol: Načo počítať? Treba prečítať!

Puto dvoch významných slovenských umelcov sa utužovalo v Paríži, v Buffy aj v Trnave

Zoričákovo spomínanie na Vilka Schiffera

Dušan MIKOLAJ – Foto: autor a Emil SEMANCO

V Galérii P. M. Bohúňa je do konca septembra výstava Jána Zoričáka Okná do vesmíru. O známom rodákovi zo Ždiaru, ktorý od roku 1970 žije vo Francúzsku, sme v SNN už písali, upriamujeme preto pozornosť na sprievodnú galerijnú prezentáciu umeleckých sklárov z jeho osobnej zbierky. Nazýva sa Prepojenie sklom a sú v nej diela Stanislava Libenského a Jaroslavy Brychtovej, zostavu českých tvorcov dopĺňajú Aleš Vašíček, Jan Novotný a Antoine Moravák. César, Bernard Gejonghe, Sandrine Isambert a Jean Paul van Lith sú Francúzi, Marvin Lipovský a Tool Zynsky sú z USA, Denise Geisen zo Švajčiarska, John Cook a Samuel Herman z Veľkej Británie, Erwin Eisch z Nemecka. Kychel Fujita je Japonec, Carlos Mata Španiel, Slovensko reprezentuje Askold Žáčko. S mnohými sa Zoričák stretol osobne, keď som sa ho spýtal, s kým z nich mal najďobnejšie vzťahy, spomenul iného. Slovenského sochára a medailéra Williama SCHIFFERA, ktorý sa vo svete umenia presadil najmä prácou s kovem.

William Schiffer (1920 – 2007) počas viac ako polstoročného tvorivého pobytu v Paríži mal svoj ateliér i srdce otvorené mnohým návštevmám zo Slovenska. Ján Zoričák jeho prítomnosť zaznamenal cez katalóg k parížskej výstave medailí a mincí. Meno síce pasovalo k občanovi nejudného západoeurópskeho štátu, pri pôvode autora však stála Trnava. Jánovi sa umelec hneď stal bližší. Zdvihol telefón a spýtal sa, či by si mohol pozrieť jeho práce. Nesmelo sa chystal poznamenať, že medailérska tvorba mu je osobne blízka od vysokoškolských štúdií v Prahe, keď niekoľko jeho návrhov razili v kremnickej mincovni ako oficiálne platidlá.

PRVÉ STRETNUTIE

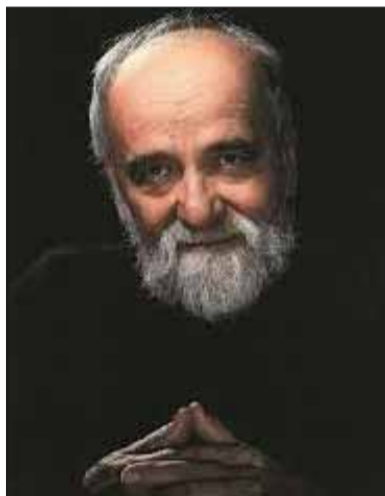
Nemusel nič vysvetľovať, Schiffer ho predbehol srdečným pozvaním. „Príď. Do môjho ateliéru.“ Schiffer mal svoj ateliér v šiestnástom parížskom obvode, v najbohatšej štvrti francúzskej metropoly vyhľadávanej i umelcami. Jána privítal elegán. Práve končil svoju dennú prácu, ale pod belostným pláštom vypigľovaná košela, na golieri pod krkom motýlik. Pôsobil podobne prirodzene ako Pražák Karel Hetteš, keď prišiel počas Jánových štúdií na pražskú „umprumku“ vyberať práce do verejnej súťaže predchádzajúcej Svetovej výstave v kanadskom Montreale roku 1967. Zoričák v nej uspel. S úsmevom spomína, že pri prvom stretnutí so Schifferom mal na sebe zelený ancúg kupovaný ešte v Poprade či v Smokovci pod Tatrami.

„Priateľ bolo spontánne, rozprávanie plynulo ako voda zo žriedla,“ hovorí Ján Zoričák. Najprv zo strany hostiteľa, pričom sa úprimne zaujímal i o prácu svojho o štvrtstoročie mladšieho kolegu. „Reč pomaly tiekla. Miešala sa. Prichádzala z jednej aj z druhej strany, lebo naše skúsenosti boli dosť podobné. Názorovo blízke. Sedeli sme spolu neprerušovane tuším dvadsaťštyri hodín. To bolo prijatie človeka človekom. Cítil som sa u neho ako doma.“

BYTOSTNÝ ROZPRÁVAČ

O živote trnavského rodáka si možno prečítať v spomienkach Tak sa to stalo, nič som nepridal a v ich rozšírenom vydaní zostavenom Jánom Čomajom v knižke Spomínanie bez konca, ktorá koncom deväťdesiatych rokov vyšla v dvoch vydaniach. Jej obsah a forma potvrdzujú, že Schiffer vyletel z hniezda rozprávačov, ktorým oprávené patrí prívlastok zlatoustých. Po príchode do Francúzska túžil pokračovať vo svojej hereckej dráhe, na ktorú pred vojnou vystúpil cez skromné dosky trnavského divadla. Na štúdium herectva sa v Paríži i prihlásil, pred prijímačkami na školu spravil niekoľko scénických návrhov pre divadlo.

Práve cez túto prácu dostal William Schiffer odporúčanie, aby sa venoval výtvarnému umeniu. Študoval v parížskej École des Beaux, neskôr získal vzácné tvorivé podnety na študijnom pobyte v New Yorku u uznávaného chorvátskeho sochára Ivana Meštroviča. V jeho ateliéri spoznal, akú výrazovú silu má robustná moderná soľptúra, úctivo vnímal náročnosť monumentálneho sochárstva. Po návrate do Paríža preto zotrval pri komornej tvorbe. Začal keramikou, potom ho zaujala práca so sklom a s plechom, na objednávku vytvoril niekoľko veľkoplošných dioramatických diel. Gérard Leleu, jeden z jeho prvých parížskych priateľov, mal vŕcný a fundovaný záujem o slovanskú,

Ján ZORIČÁK je svetovo preslávený sklár. Pôvodnú domovinu má pod tatranskými štítmi, väčšinu života však prežil vo Francúzsku.

najmä veľkomoravskú históriu. Schiffera zoznámil s Pierrrom Dehayom, členom Académie Française a riaditeľom Parížskej mincovne. Od neho slovenský umelec dostal koncom šesťdesiatych rokov ponuku pracovať pre túto vážnu inštitúciu. Čoskoro sa v nej zaradil medzi aktívnych tvorcov a stal sa uznávaným členom Francúzskeho klubu medailérov, ktorí rozvíjali tradíciu francúzskych majstrov tohto žánru.

KLÚČ K PRIATEĽSTVU

Jána Zoričáka začali koncom sedemdesiatych rokov pozývať do Paríža do celoštátnych ministerských odborných komisií na výber a nákup výtvarných diel, predovšetkým úžitkového umenia a dizajnu do zbierok verejných inštitúcií. U Williama Schiffera sa zastavoval častejšie. Po krátkom čase mu zveril kľúč od svojho ateliéru. Mohol prísť doň v ktorúkoľvek hodinu.

„Kľúč, to už bolo potvrdenie podstaty vzťahu. Prejavil sa podobne ako Božetech Medek v železnobrodské škole, keď mi umožnil priamo vo svojom kabinete pripravovať sa nerušene na prijímačky do pražskej umprumky.“

Schifferova ponuka mala pre Jána plno výhod. V ateliéri bolo všetko, čo návštevník potrebuje. Kuchynka, sprcha, rozkladací gauč i posteľ. Ak pristoval večer, prespal tam a hneď ráno sa stretol s majstrom. Prichádzal do ateliéru skoro, spoločne sa naraňajkovali, potom sa každý venoval svojim povinnostiam. „Schiffer pracoval s radosťou a rovnako chuťou, ako sa vedel spoločensky zabávať.“

Medzi umelcami sa vytvoril partnerský vzťah. Ján oslovoval Williama Vilko. Čoskoro ho predstavil svojej manželke Maruške Kokoškovéj. „Milá pani, nenápadne šarmanťná osobnosť.“ Do ateliéru prichádzala málokedy, nikdy sa nad ničím nepozastavila. Boli bezdetní, navzájom sa tolerovali. Ak muž potreboval pomôcť s niečím praktickým, správala sa k nemu s materskou starostlivosťou. Manžela si vážila ako spoločníka s vlastným umeleckým svetom. „Dávala mu najmenej stopercentnú slobodu.“

Vilko využil rodáčku z českých Rokycian začiatkom päťdesiatych rokov. Maruška bola neterou slávneho maliara Oskara Kokoschku, istý čas pracovala v sekretariáte Štefana Osuského, ktorý vo svojej úctyhodnej diplomatickej kariére pôsobil vo Francúzsku takmer dve desaťročia na pozícii veľvyslanca Československej republiky. On jej sprostredkoval zamestnanie vo fran-

Medailér William SCHIFFER bol vynikajúci rozprávač a mimoriadne zábavný človek. Určite by to potvrdila aj Dáša Machalová...

cúzskej poslaneckej snemovni, potom dlhodobo pracovala vo vydavateľstve orientálnej literatúry u Paula Geuthnera. Významný polyglot popri štandardných európskych jazykoch rozprával po hebrejsky, arabsky, perzsky, a dokonca po aramejsky. Vedel teda oceniť i jazykové schopnosti Marušky Kokoškovéj (hovorela po francúzsky, nemecky, anglicky, ovládala latinský jazyk).

Getnerova inštitúcia s bohatou knižnicou a vydavateľstvom vedeckých publikácií a učebníc orientalistiky najmä pre univerzity, kde sa venovali týmto lingvistickým odborom. Sídliť v parížskom šiestom obvode, v susedstve francúzskeho senátu. Schifferovci bývali v štvrti Saint Germaine, v jednom z parížskych centier umeleckej bohémie ohraničenej Luxemburskými záhradami, Latinskou štvrtou, Eiffelovou vežou. V dome na rue Visconti obývali dve podlažia. Getnerovci žili nad nimi. Po smrti polyglota výkonné riadenie inštitútu prevzala jeho manželka, Maruška Kokoškovéj zverila jeho správu.

NA VIDIEKU V BLUFFY

Známosť slovenských umelcov sa vyvinula do rodinného vzťahu. Schifferovci chodievali viac ráz do roka k Zoričákovcom do dedinky Bluffy. Pravidelne sa schádzali u nich v prenajatom farskom objekte na Vianoce. Zvyčajne napadalo snehu, Ján sprevádzal hosťa po savojských stráňach na bežkách. „Mám pocit že jeho topánky a lyže sú ešte stále tu v mojom savojskom dome.“ Maruška dávala prednosť snežnicami, tie si ktovie prečo brávala do Paríža...

Schiffer sa cítil medzi francúzskymi medailérmi po domácky. Medzi umelcov iných žánrov nemal záujem vstupovať, hoci blízky vzťah mal aj ku sklu. Už na začiatku päťdesiatych rokov sa presadil vitrážami. Nové technológie ešte neboli dostupné, pri práci si musel vystačiť s kladivkom, klieštikmi a inými rustolapnými remeselnými nástrojmi. „K sklenenému materiálu si vytvoril láskavý vzťah, pristupoval k nemu sochárskym spôsobom, esteticky ťažil z jeho farebnosti.“ Ján preto Schiffera podnecoval na sochársku prácu so sklom i v období, keď bol už naplno zaujatý tvorbou mincí.

„Vilkove priestorové plastiky mali originálnu podobu. Často stvárňoval vtáčto, poľné i domáce. Zhotovil napríklad fešného kohúta, hoci nebol taký robustný ako kapúny, ktorých Francúzi gashanmi a inými dobtrotami vykrmujú na vianočné hostiny. Večer som mu povedal, navrhni prepeličku. Alebo iného vtáčika letáčka. Robil celú noc. Ráno

mi odovzdal hotový sadrový model, odlied som ho a odovzdal mu hotové dielko. Ak bol s ním spokojný, cestou do Belgicka som ho zanesol do galérie, uviedol adresu autora Williama Schiffera, Paríž. S dielkom predal aj dizajn. Podľa neho doktorého vtáka niekde v Belgicku možno dodnes vyrábajú. Len sa nevie, kto autorove taničiny dostáva. Jednu Schifferovu prepeličku by som niekde doma našiel. Tú nikomu nepredám. Ani jeho bežky.“

V MARŠALSKEJ ŠTVRTI

Čas plynul, Schifferovci sa z bytu na rue Visconti sťahovali do 16. parížskeho obvodu na Boulevarde Murat, nazývanom aj maršalským. Táto oblasť mesta lákala Williama Schiffera akoby osudovo. Najprv si tam zriadil ateliér, ale to najpodstatnejšie pochopil v momente, keď si z balkóna bytu prezeral ďalekohľadom jeho okolie. Zo sedem kilometrov odtiaľ sa belela kupola hviezdárne v Meudone, v ktorej na začiatku minulého storočia pracoval náš Milan Rastislav Štefánik. U neho sa stretol aj s kontroverzným českým politikom Edvardom Benešom práve vtedy, keď sa v prítomnosti robustného sochára Meštroviča vyťahoval nad našu priam nebeskú hviezdu ešte i vlastnou fyzickou malosťou.

Z dávnej minulosti Schiffera však posotila k prítomnosti vážnejšia realita. Priam pred nosom si na informačnej tabuli prečítal: Place de Général Stefanik. Námestie generála Štefánika. Modrá emailová tabuľa označovala nevelké námestíčko, ktoré sa nachádza v susedstve Parku princov s futbalovým štadiónom i so známymi tenisovými kurtami. Prešiel cezeň pešky už viac ráz, vtedy zbehol z bytu nalahko oblečený, i na mašlu pod krk azda pozabudol. Dotkol sa tabule, potreboval si hmatať utvrdiť vážnejšiu spomienku. Ako vo svojom prvom ateliéri na Montmartri na podnet členov Štefánikovho spolku navrhoval maketu postavy rodáka z myjavských Košarísk. Mladický sa vtedy tešil, že sochou nadživotnej veľkosti, ktorá by vážila niekoľko ton, nadviaže na svojho profesora Meštroviča, ktorý v New Yorku zhotovil sochu spisovateľa Martina Kukučína. Schifferova plastika v hlavnom meste Francúzska sa mala stať dôstojnou poctou všestrannej osobnosti moderného Slovenska. V Česko-slovenskej prvej republike pražská vláda mala i v tomto období dostatok dôvodov a diplomatickej prevahy na to, aby iniciatívu slovenských rodákov zablokovala. Po viac ako polstoročí sa nášho umelca

opäť zmocnilo neodolateľné tvorivé nutkanie. Zámer realizovať štvormetrovú bronzovú sochu sa nepodaril ani po vzniku samostatnej Slovenskej republiky. Parížska radnica na nevelkom priestore Place de Général Stefanik plánovala budovať podzemnú garáž, naša diplomacia konať už nemusela. Schiffer sa preto podujal na poctu prvému veľkému slovenskému politikovi umiestniť v parčíku aspoň reliéf. Zoričák k tomu dodáva: „Vilko podľa svojho návrhu odlied v mincovni bronzovú dosku, zasadil ju do bloku modrého granitu. Ten upevnili do podstavca, pri betónovaní ktorého pomáhali i Jánovi synovia Tomáš a Kajetán so svojou neskoršou manželkou Nataliou, punc medzinárodnej partii dodal Poliak Vasko...“

Husársky kúsok spočíva v tom, že nepotrebovali na to vybavovať ani zvláštne úradné povolenie, a nezanedbateľne je i to, že tabuľa doteraz nikomu nezavadzia. Reliéf venovaný letcoví, astronómovi, diplomatovi, Francúzovi slovenského rodu je neďaleko pamätnej tabule pripomínajúcej francúzskych partizánov bojujúcich počas Slovenského národného povstania v Brigáde generála Štefánika.

ZMEŠKANÁ PRÍLEŽITOSŤ

Pri reliéfe je lavička, možno si na nej posedieť a zaspomínať. Povedzme rovno na Williama Schiffera. V kruhu svojich priateľov bol spoločenský, na pozadí parížskej bohémie skôr samotár. Jeho srdce zostávalo slovenské. Často pendloval medzi Parížom a Slovenskom. S vízami počas socializmu to mal podstatne jednoduchšie, vydávali ich priamo v Paríži na česko-slovenskej ambasáde. Pravda, nie vždy. Raz mu ho zamietli práve vtedy, keď zomieral jeho otec. S Maruškou sa s ním lúčili už iba na cintoríne. „Pre tajných osvedčených ťahy.“ Slobodomyselný umelec William Schiffer a veľkorysý človek sa nikdy verejne nestážoval, osobnými krivdami iných nezafažoval. Slovenskej ambasáde v Paríži chcel dokonca darovať časť svojej zbierky. Ponuku prijať ani nemohli. Bolo to v časech delenia spoločných majetkov dovtedajšej republiky, pri ktorom Slovensko často ťahalo za kratší koniec povrazu, než je pomer jednej ku dvom. Teraz by sa voľný priestor našiel, ale pravý čas dávnejšie uplynul. Typicky našské. Často si hovoríme, že na konanie nemáme dostatočne vhodnú klímu, o správnych ľuďoch na správnom mieste nehovoriac, a tak prichádzame o ilúzie. Aj o hodnoty.

ATELIÉR NA KOZÁCKEJ

Jeden z dobovo aktívnych mužov diplomatického zboru možno bol Williama Schiffera poprosiť o odpustenie na cintoríne v Trnave, kam sa umelec na záver svojho života vrátil. Krátko po prevrate v roku 1989 si v meste kúpil nevelký dom, zriadil v ňom ateliér. I po viac ako polstoročnom parížskom pobyte sa tam cítil ako doma. Neúnavne pokračoval vo svojej tvorbe. Vzal si za povinnosť medailérsky stvárniť desiatky významných osobností slovenskej histórie i súčasných známych ľudí. Aj takých, čo neprejavovali k Slovensku jednoznačne vŕcný vzťah alebo čoskoro stratili verejnú popularitu a osobnými kvalitami ju nahradili nevedeli. Nepotreboval nikoho kádrovať, umelecky stvárňoval to, čo považoval za hodné zaznamenania.

Po Paríži a Savojsku sa Ján stretával s priateľom Vilkom na Slovensku. Keď cestoval do Ždiaru autom, zakaždým sa zastavil u neho v Trnave. Naposledy so svojou priateľkou Denisou krátko pred majstrovou smrťou.

„Stretnutie bolo také isté ako v začiatkoch našej známosti v jeho parížskom ateliéri. Stále ten istý úsmev na jeho tvári, potešenie zo vzájomnej prítomnosti. A dobrý pocit, že prijatie a posedenie boli ako doma.“

Neraz sa ukazuje, že navrátilci vo svojej domovine zavádzajú súčasníkom podobne ako v krajinách, do ktorých emigrovali. Schifferovi jeho dobrotu Trnavčania veľkoryso vrátili. Dielo mu opatrujú a prezentujú samostatnou expozíciou v Západoslovenskom múzeu.

TRADÍCIE nášho kraja

1. ročník FOTOGRAFICKÁ SÚŤAŽ

Zachyt' svojim objektívom ľudové zvyky a tradície
Trenčianskeho kraja a hraj o atraktívne ceny

HLAVNÁ CENA: POBYT V HOTELI
GINO PARK PALACE****

MATICA
SLOVENSKÁ

UZÁVIERKA SÚŤAŽE JE 30.9.2018

f tradicienashokraja

ig #tradicienashokraja

www.maticapd.sk

TRENČIANSKY
SAMOSPRAVNÝ
KRAJ

MATICA
SLOVENSKÁ
DOM MS PRIEVIDZA

TRENČIANSKY
SAMOSPRAVNÝ
KRAJ

HOTEL
GINO PARK PALACE
★★★★

KORZO
prieváža shopping centrum

SPOLU
SME SLOVENSKO
úspesne zaobchádzame

Nadácia Bane pre zdravie,
vzdelanie, kultúru
a šport regiónu

okná a dvere
Slovaktual

SLOVENSKÉ
NÁRODNÉ NOVINY

codnes.sk

R - 2018059

V našich veľhorách sa už po tretí raz zišli horali zo štyridsiatich obcí Goral sa istotne vráti domov do hôr aj o rok

Text a foto: Michal SITNIK

V Starom Smokovci sa v sobotu 8. 9. 2018 uskutočnil tretí ročník podujatia Goral na gory. Organizátorom akcie bola nezisková organizácia Obnova kultúrnych tradícií z obce Hniezdne, ktorá aj takýmto spôsobom spojila goralov nielen zo slovenských regiónov, ale aj z moravskosliezského regiónu a Poľska. Goral na gory prilákal tiež priaznivcov goralského folklóru, tradičných remesiel a kulinárskych špeciálov.

Organizátori z Hniezdného pripravili už tretie stretnutie goralov. V Starom Smokovci sa zišli goralni nielen zo Slovenska, ale i z Česka a Poľska, a aj taká rovnorodá komunita sa od seba líšila krojmi.

Stretnutie goralov sa začalo už za skorého, slnkom zaliateho tatranského rána svätou omšou v Kostole Nepoškvrneného počatia Panny Márie. Atmosféru umocňovala i prítomnosť relikvie svätého Jána Pavla II., ktorú organizátori exkluzívne

zapožičali na túto akciu. Po požehnaní relikviu nasledoval výstup na Hrebienok, kde sa už tradične uskutočnilo pasovanie za priateľa goralov. Tento rok bol pasovaný Michal Smetanka, významná osobnosť slovenskej folkloristiky, ktorý je aktívny

v oblasti neziskového sektora a v organizáciách venujúcich sa ľudovej kultúre, etnografii a rómskej problematike. Zaujímavosťou je, že on sám symbolický výstup absolvoval naboso. Ako povedal, radšej sa vyjadruje hudbou ako rečou, preto

sa tento novopečení priateľ goralov rozhodol všetkých zúčastnených poctiť hrou na tradičnej ľudovej píšťalke, ktorú si aj sám vyrobil. Po jeho nôtach sa účastníci stretnutia presunuli naspäť k starému amfiteátru v Starom Smokovci, kde prebiehal bohatý kultúrny program. Bohatý bol nielen množstvom účinkujúcich, ktorých bolo až trisťtopäťdesiat, ale aj rozmanitosťou prezentovaných zvykov a goralskej kultúry zo Spiša, z Kysúc, Liptova, Oravy, Poľska a Moravy. Návštevníci mohli spoznať tradičné ľudové remeslá, ako je výroba fujár, perníkov, šitie goralských krojov, rezbárstvo či košíkárstvo a ochutnať pre goralov typické jedlá. Goralskú gastronómiu predstavili zástupcovia z obcí Svrčinovec, Rabča, Malý Slavkov, Sihelné, Ždiar, Nižné Ružbachy, Vyšné Ružbachy, Kolačkov, Hrančičné a Młodów-Głębokie. Ich zástupcovia navarili kapušňoky, chutné kysnuté koláče i džadky, ktoré boli naporúdzí po celý deň.

Obavy organizátorov sa však nakoniec naplnili a potvrdila sa stará pravda, že počasie človek nerozkáže. Dážď však statných goralov neodradil od zábavy a Goral na gory pokračoval napriek nepriaznivému počasiu. Organizátorom sa tak už tretikrát podarilo vytvoriť jednu veľkú goralskú rodinu, ktorá si ako celok spomenula na svojich predkov a tým udržala ich odkaz živý. Goral, vracaj do halaj o rok...

Hlboké maticné korene

Text a foto: Ondrej BARANEC

V slnečné sobotné ráno ôsmeho septembra 2018 mesto Žarnovica s ďalšími spoluorganizátormi, medzi ktorými nechýbala Matica slovenská, pripravili pre obyvateľov bohatý kultúrny program pre malých i veľkých na podujatí Dni mesta. Tunajší Miestny odbor Matice slovenskej sa môže pyšiť svojimi „hlbokými koreňmi“, o čom svedčí aj trojciferný počet jeho členov. Počas programu vystúpili so svojim programom aj maticičarky z FS Prameň, ktoré vzorne aj po vystúpení šírili slovenskú pohostinnosť v stánku Matice slovenskej mnohými tradičnými pochutinami z národnej kuchyne. V stánku bola aj duchovná potrava s prezentáciou literatúry Vydavateľstva Matice slovenskej, ktorú zabezpečoval Dom Matice slovenskej v Banskej Bystrici a Oblastné pracovisko Matice slovenskej vo Zvolene.

Vzácný dar správcu novozámočkej farnosti Pápež v Nových Zámkoch

Text a foto: Helena RUSNÁKOVÁ

„Buďte hrdí na svoju tradíciu, uchovajte si jednotu medzi sebou a chráňte ju pred každým zárodkom nesvornosti a rozdelenia. Vašou silou je duchovná jednota, ktorá sa prejavuje vo svornom konaní,“ to je odkaz sv. Jána Pavla II. krajine pod Tatrami a jej obyvateľom.

Šiesteho septembra tohto roka v podvečerných hodinách si ich mohli pripomenúť

veriaci v Nových Zámkoch, ktorí sa zišli v priestoroch novozámočkeho Farského kostola Povýšenia svätého kríža a na Hlavnom námestí, aby sa zúčastnili na slávnosti odhalenia sochy tohto slovenského pápeža.

Dielo akademického sochára Petra Mészárosa je darom biskupského vikára a dlhoročného správcu novozámočkej farnosti Mons.

Dielo akademického sochára Petra MESHÁROSA je najnovšou dominantou Nových Zámkov.

Zoltána Ďurča mestu Nové Zámky. Pred samotným slávnostným odhalením sochy sa konala slávnostná svätá omša v slovenskom a maďarskom jazyku, na ktorej nitriansky diecézny arcibiskup Jeho Eminencia Mons. Viliam Judák priblížil život a dielo Jána Pavla II. a jeho odkaz pre súčasnosť. Plastiku slávnostne odhalili Mons. Zoltán Ďurčo a primátor mesta Nové Zámky Otokar Klein, ktorý vo svojom slávnostnom príhovore poďakoval novozámockému dekanovi farnosti a vikárovi za jeho dar. Sochu požehnal diecézny arcibiskup Viliam Judák.

V Dome Matice slovenskej v Komárne umiestnia automatický defibrilátor Financie chcú získať aj z darov

Automatický defibrilátor by mohol byť už počas tejto divadelnej sezóny umiestnený vo vestibule Domu Matice slovenskej v Komárne. Medicínsky prístroj pomáha pri obnove vitálnych funkcií u človeka, najmä pri zastavení srdca, a v prípade nutnosti dokáže navigovať aj laika, ako podať prvú pomoc.

Prístroj preto plánujú umiestniť na dostupnom mieste vo vestibule D MS. V návštevnícky exponovanom priestore môže v prípade potreby zachrániť ľudský život – a ten je nevyčísliteľnej hodnoty – ako uviedol aj riaditeľ maticného domu J. Česnek. Defibrilátor stojí tritisíc eur a na jeho zakúpenie chýba ešte

tisícpäťsto eur. Rovnaká finančná čiastka je pripravená z neštátnych maticných a sponzorských prostriedkov. Zvyšok prostriedkov chcú komárňanskí maticičari získať z verejnej zbierky. Mienia tak urobiť počas niektorého svojho divadelného predstavenia v septembri. Číslo účtu Miestneho odboru Matice

slovenskej v Komárne, na ktorý môžete prispieť do verejnej zbierky: SK8209000000000026397077

(se)

MATICNÉ DEPEŠE

Slávnosť v Čajkove

Pri príležitosti sedemdesiateho štvrtého výročia SNP sa pri pomníku padlých pred kultúrnym domom v Čajkove uskutočnila 26. augusta spomienková slávnosť. Na slávnostnom akte sa pri kladení vencov zúčastnili takmer všetci členovia SZPB, členovia Jednoty dôchodcov Slovenska a Matice slovenskej. Starostka obce Antónia Ďurovská v príhovore zdôraznila, že „SNP si musíme nielen pripomínať, ale v jeho duchu sa tak správať voči okolitému svetu“. Slávnosť spestrila spevácka skupina Čajkovieňka a tóny harmoniky Jozefa Uhnáka.

Najkrajšie zo Šatnice

Najkrajšie svadobné kroje zo Šatnice Matice slovenskej vyniknú na pripravovanej výstave pod názvom Čo to za veselie v kultúrnej sále Kriváň vo Vrútkach, kam organizátori – Matica slovenská v spolupráci v mestom Vrútky, Turčianskym kultúrnym strediskom a so Združením turčianskych muzikantov, pozývajú širokú verejnosť na otvorenie výstavy a jej prehliadku 17. septembra o 16. hodine. Na výstave, ktorá potrvá do 26. septembra, si záujemcovia môžu pozrieť šesťnásť párov svadobných a deväť párov sviatočných krojov.

Jubilanti v Solivare

Dvadsať dvaja tohtoroční jubilujúci členovia Umeleckej besedy slovenskej predstavujú v profilových minikolekciách svoju tvorbu od 12. septembra v národnej kultúrnej pamiatke Sklad soli v Prešove-Solivare, ktorá je filiálnym muzeálnym objektom aj s ďalším banským a zariadeniami v správe Slovenského technického múzea v Košiciach. Na výstave, ktorá potrvá do 12. októbra, sa šesťdesiatimi dvoma dielami predstavujú A. Galko, Š. Orth, J. Šulo, J. Švikruha, J. Krakovský, V. Kováč, J. Velká, M. Žitňan, V. Petrik, M. Salanciová, A. Smolák, E. Semanco, F. Hauskrecht, J. Koválik, M. Horniková, B. Štepien, manželia Meškovi, W. H. Smeitink-Mühlbacher aj čestný člen UBS JUDr. Dušan Roll.

Tabuľa na Ďumbieri

V čase, keď všelijakí potrimiskári a perohryzovia pochybujú o správnosti umiestnenia niektorých pamätných tabúl a vynášajú svoje odsúdenia nad nimi, odhalili na vrchole Ďumbiera pamätnú tabuľu Zoltánovi Palugyayovi, významnému slovenskému medzivojnovému maliarovi. Odhalili ju pri Chate M. R. Štefánika v blízkosti miesta, kde umelec pred osemdesiatimi tromi rokmi tragicky zahynul. O tejto pocte umelcov informovala Ivana Kružliaková z Miestneho odboru MO MS v Brezne, kde zároveň v Horehronskom múzeu inštalovali výstavu venovanú jeho dielam a pokrstili publikáciu Posolstvo Zola Palugyaya. Výstava bola sprievodným podujatím tretej, poslednej etapy projektu nazvaného Pocta Palugyayovi, ktoré múzeum realizovalo v spolupráci s MO MS v Brezne. Verme, že tieto aktivity nebudú opäť sprevádzať prihlúple otázky: Kto im to dovolil, ako to nedávno bolo s tabuľou Ludovíta Štúra na Kriváni, ktorú si „investigatívci a kriváci“ všimli po vyše dvadsiatich rokoch.

Pripravil Emil SEMANCO

OČAMI MATICE

Banskobystrické námestie sa 8. septembra 2018 rozžiarilo pestrofarebnosťou slovenského ľudového kroja, ktorému bol venovaný 361. ročník Radvanského jarmoku a prvý Slovenský deň kroja, na ktorom nechýbala ani Matica slovenská.

Krojovaná paráda

Monumentálny program, rozdelený do troch blokov, si prišli pozrieť i predsa vlády SR Peter Pellegrini, ministerka kultúry Ľubica Lašáková, primátor mesta Banská Bystrica Ján Nosko, predseda ZMOS-u Michal Sýkora, štátni tajomníci, starostovia miest i obcí Slovenska, predseda SZSZ Vladimír Skalický, podpredsa MS Marek Hanuska a osobnosti slovenskej umeleckej scény.

Matica slovenská využila vynikajúcu príležitosť prezentovať krojované poklady z Požičovne krojov a kostýmov MSM, a tak do Banskej Bystrice putovali kroje západného, stredného i východného Slovenska, ktoré starostlivo vybrali a pripravili pracovníčky Požičovne krojov a kostýmov MS za agilnej účasti vedúcej PKaK Milady Špalkovej, pracovníkov D MS v Banskej Bystrici, KM MS a OP Zvolen.

Mestom sa niesol slovenský spev, buchot valašiek, slnku tienili širáky, trblietali sa zdobené lajblíky, točili sa pestrofarebné sukne... Osmý september 2018 sa zapísal nielen ako prvý Slovenský deň kroja, ale aj ako deň oslavy slovenskosti, deň hrdosti na naše korene a tradície, deň slovenskej kultúry, ktorú naši predkovia vyšíli do kroja...

Predseda vlády SR Peter Pellegrini ako lokálpatriot neskryval nadšenie nad podujatím: „Viacerí sme prešli mnoho krajín sveta, ale neexistuje na svete taká krajina, kde na takom malom kúsku zeme je taký rozmanitý folklór ako na Slovensku, kde na 20 kilometroch vzdialených miestach je úplne iný folklór, tradície, zvyky a kroje. Pozrime sa na Horehronie či Podpoľanie, je to nádherné. Slovenský folklór je najkrajší na svete. Nech je tento Deň kroja aj úctou a vďakou všetkým tým, ktorí vedú folklórne súbory na celom Slovensku, ktorí v nich spievajú, hrajú a tancujú, udržiavajú tak naše národné kultúrne tradície.“

Podobné pocity mali v ten deň všetci jarmočníci, účinkujúci folkloristi, krojovani účastníci aj návštevníci stredoslovenskej metropoly...

Zuzana PAVELCOVÁ

Významné výročia štúrovca Petra KELLNERA-HOSTINSKÉHO

Autor prvej štúdie o symbolike dvojkríža

Mária ANTALOVÁ, predsedníčka MO MS v Gemerskej Polome

Výstup na Pustý hrad nad Zvolenom – tradičné podujatie pre všetkých milovníkov histórie, turistiky, folklóru, dobrej zábavy, hudby, jedla aj bicyklovania.

V evanjelickom kostole v Gemerskej Polome sa pri príležitosti Dňa samospráv obce Gemerská Poloma a partnerských obcí Pustá Poloma a Polomka a šesťdesiateho výročia zlúčenia obcí Veľkej a Malej Polomy uskutočnila aj spomienková slávnosť na slovenského spisovateľa, novinára, historika, filozofa, redaktora Slovenských národných novín, nadšeného štúrovca a polomského rodáka Petra Kellnera-Hostinského. Oslavy zorganizoval MO MS pri príležitosti 195. výročia od jeho narodenia a 145. výročia od jeho smrti.

Evanjelickou liturgiou a kázňou slávnosť otvorila ThDr. Zuzana Poláková. Po nej sa slova ujala predsedníčka MO MS Mária Antalová. Privítala prítomných, medzi inými aj riaditeľku Domu MS v Rožňave Zlaticu Halkovú, kultúrno osvetovú pracovníčku Domu MS Tatianu Tomkovú a Máriu Halkovú, zaslúžilú členku Matice slovenskej v Rožňave. V príhovore poukázala na historický prínos P. Kellnera pre našu súčasnosť a stručne zhrnula jeho život a neoceniteľný prínos pre našu kultúru a národ. Predstavila ho nielen ako významného národovca, nadšeného štúrovca, novinára v Štúrovej redakcii SNN, ale aj ako básnika, prekladateľa, matičiaru aj sociálne citiaceho človeka. Ťažké životné podmienky sa odrazili

Matičiaru a samospráva v Gemerskej Polome pripravili spomienkové podujatie na popredného štúrovca Petra KELLNERA-HOSTINSKÉHO pri príležitosti jeho 195. výročia narodenia a 145. výročia úmrtia.

na jeho zdraví. Tretieho augusta 1873 ho v Hnúšti zasiahla ťažká choroba, ktorej 10. augusta vo veku päťdesiat rokov podľahol. Celú rukopisnú pozostalosť usporiadal jeho najvernejší priateľ Pavol Dobšínský a odovzdal ju do archívu Matice slovenskej.

Účastníci spomienkovej slávnosti po príhovore prešli do farskej záhrady k rodnému domu P. Kellnera, kde položením venca

k pamätnej tabuli prejavili úctu a vďaka tejto všestrannej osobnosti. Predsedníčka MO MS zdôraznila, že obyvatelia obce sú hrdí na svojho rodáka. Základná škola nesie názov Petra Kellnera-Hostinského a každoročne v spolupráci s MO MS a obcou organizuje súťaž v prednese poézie a prózy pod názvom Kellnerova Poloma. Tohto roku sa konal už jej dvadsiaty druhý ročník.

Slovenskú štátnosť si pripomenuli obnovením pamätníka

Takto si treba ctíť štátne symboly

Marek HANUSKA – Foto: Teodor SITARČÍK

Pred dvadsiatimi rokmi v Novej Dubnici odhalili na námestí pamätník slovenskej štátnosti – monumentálny mramorový dvojkríž na trojvrší. Tento rok sa tamojší matičiari pod vedením predsedníčky Ruženy Hromádkovej rozhodli ho zveladiť. Takto výrazne prispeli do mozaiky podujatí, ktoré Matica slovenská organizuje a pripravuje v Roku slovenskej štátnosti. Práce ukončili v letných mesiacoch a pri príležitosti výročia ústavy prvého septembra usporiadali slávnosť spojenú s jeho znovuoďalením. Obnovené bolo najmä trojvršie, na ktorom mramorový dvojkríž stojí,

Slávnostný akt odhalenia obnoveného Pamätníka slovenskej štátnosti v Novej Dubnici

a pribudlo aj exteriérové osvetlenie zapracované do dlažby námestia. Ako zdôraznila predsedníčka MO MS, je dôležité nezabudnúť na vďačnosť, na všetkých tých, ktorí sa podieľali na jeho výstavbe pred dvadsiatimi rokmi, ako aj teraz pri jeho obnove. Spolu s primátorom mesta Petrom Marušincom zároveň pri tejto príležitosti ocenili viaceré osobnosti, ktoré sa podieľali na výstavbe pamätníka. Predsedníčka MO MS poďakovala za obetavú prácu pri obnove pamätníka, ako aj za prípravu slávnosti predsedu Trenčianskeho samosprávneho kraja Jaroslava Baška.

Na Dňoch kroja nechýbali poklady Šatnice Matice slovenskej

Do knihy rekordov sa zapíše číslo 2697

Text a foto: Michal SITNIK

Sobotné popoludnie deviateho septembra v Banskej Bystrici na Námestí SNP žiarilo pestrosťou všetkých známych farieb. Nebola to tentoraz až tak zásluha prírody alebo špeciálnych 3D efektov. Toľkú pestrosť farieb, ale aj rozmanitosť kultúr, vzorov a regiónov predstavovali kroje, výšivky, čepce či kabanice zo všetkých kútov Slovenska. Cieľom podujatia bolo stretnúť sa a spoznať aj ďalšie kroje nášho krásneho Slovenska a prezentovať svoj kroj.

Nádherný kroj zo Šatnice Matice slovenskej

Úlohou každého zúčastneného návštevníka v kroji bolo zaregistrovať sa, a tak prispieť na vytvorenie rekordu ľudí oblečených v krojoch na jednom mieste. Do knihy slovenských rekordov sa zapíše číslo 2697.

Na takom významnom podujatí, ako je Deň kroja, nemohli chýbať matičiari. Za cieľ si stanovili aspoň v malej miere predstaviť veľký výber Šatnice Matice sloven-

skej, kde sa nachádza vyše tisícpäťsto krojov pre ženy, mužov i deti. Preto každý z delegátov Matice slovenskej bol odetý do kroja z iného regiónu Slovenska. Jeden v šarišskom, druhý z Pezinka... Výnimku tvoril len matičný pár, ktorý predstavil kroje z Myjavy. Nefigurovala iba Šatnica Matice slovenskej, ale na pódium tancoval i DFS Matičiarik z Nových Zámok a mnoho matičiarov folkloristov prišlo aj zo Štrby.

PRIPOMÍNAME SI

22. septembra

– v roku 1818 pápež Pius VII. zriadil prešovské gréckokatolícke biskupstvo; 200. výročie – dvadsať rokov, čo pri autohavárii zahynul skvelý maliar, galandovec Milan Paštéka (1931 – 1998)

23. septembra

– v roku 1928 na Bradle slávnostne odhalili mohylu Milana Rastislava Štefánika, najvýznamnejší slovenský architektonický skvost 20. storočia, dielo architekta Dušana Jurkoviča; na pietnej slávnosti sa zúčastnili štátni predstavitelia, diplomatickí zástupcovia a osobnosti kultúry, prezident T. G. Masaryk napriek pozvaniu na odhalenie neprišiel; 90. výročie – pred osemdesiatimi rokmi (1938) vyhlásila vláda všeobecnú mobilizáciu dvadsiatich vojenských ročníkov; záložníci sa museli hlásiť vo svojich útvaroch do dvoch dní, stav armády sa tak zvýšil na tridsaťštyri divízií

24. septembra

– v novej čs. vláde, ktorá vznikla v roku 1938 (pred osemdesiatimi rokmi), boli dvaja Slováci, obaja ministri bez kresla: finančný odborník Imrich Karvaš a zástupca HSLŠ Matúš Černák

25. septembra

– pred tristo päťdesiatimi rokmi (1663) po dlhom obliehaní vydali obrancovia Nové Zámky Turkom, keď pre veľký počet ranených, ktorí potrebovali pomoc, dohodol veliteľ obrany mesta Adam Forgáč dôstojné podmienky kapitulácie: veľkovezir Ahmed umožní všetkým dvetisícpäťsto vojakom odchod so zbraňou; pád pevnosti otváral Turkom cestu na sever a západ, zahatali ju však iné naše pevnosti

– pred sto desiatimi rokmi sa narodil národný umelec skladateľ Eugen Suchoň (1908 – 1993)

26. septembra

– v roku 1893 vznikla v Chicagu Matica slovenská v Amerike; 125. výročie

– v roku 1918 vznikla dočasná česko-slovenská vláda, jej predsedom bol T. G. Masaryk, ministrom zahraničia E. Beneš, M. R. Štefánik, ktorý práve smeroval z USA cez Japonsko k našim légiam na Sibíri, dostal kreslo ministra vojny

– v roku 1948 sa narodil Vladimír Remeš, po otcovi Slovák, prvý náš kozmonaut

– pred desiatimi rokmi umrel americký filmový herec Paul Newman, matka bola Slovenka z Ptíčia pri Humennom

27. septembra

– pred štyridsiatimi rokmi (1889) zomrel vo Washingtone slovenský diplomat a publicista Štefan Osuský (1889 – 1973)

28. septembra

– pred sto sedemdesiatimi rokmi (1848) na dunajskom moste medzi vtedajším Budínom a Pešťou zabili grófa Lambergu, ktorého cisár Ferdinand práve vymenoval za hlavného veliteľa vojsk v Uhorsku a poveril ho obnoviť v krajine poriadok po revolúcii

– pred sto tridsiatimi rokmi sa narodil významný slovenský sochár Július Bartfay (1888 – 1979); pôsobil v Ríme a Paríži a pred vojnou si otvoril ateliér v Nitre, otec národného umelca sochára Tibora Bartfaya

(JČ)